

Краєзнавець

ПРИКАРПАТТЯ

№ 20

2012

липень—грудень

регіональний науково-методичний альманах

Свідоцтво про реєстрацію
серія ІФ № 463
від 17.XII.2001 р.

Видавець:

Видавничо-інформаційний центр
Івано-Франківського обласного державного центру
туризму і краєзнавства учнівської молоді

Адреса редакції:

м. Івано-Франківськ, вул. Нечуя-Левицького, 19,
тел. 58-21-56

Засновники:

Івано-Франківський обласний державний центр туризму
і краєзнавства учнівської молоді
Івано-Франківська обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали,
не порушуючи їхнього основного змісту. За достовірність фактів, цитат відповідальність несуть автори

редакційна колегія:

Володимир Грабовецький
(головний редактор)

Богдан Гаврилів
(заступник головного
редактора)

Михайло Косило
(шеф-редактор)

Галина Горбань
Тетяна Завгородня
Микола Кугутяк
Володимир Любінець
Богдан Мицкан
Михайло Паньків

Борис Савчук
Степан Хороб

Юрій Угорчак
(відповідальний секретар)

Ярослав Довган
(літературний редактор)

Стефанія Шеремета
(верстка)

Лідія Левицька
(коректура)

Ірина Косило
(відповідальна за випуск)

Зміст

Наталія Духович. II звітно-виборна конференція ОО НСКУ	3
Михайло Косило. Звітна доповідь голови обласної організації НСКУ	5
Лауреати премії ім. Володимира Полека 2012 року	9
Історія одного села	
М. Ю. Косило, І. В. Косило. Заріччя: історично-краєзнавча довідка	12
Михайло Клим'юк. Сторінки історії села Заріччя	18
Отець Мирослав Ханенко, Світлана Флис. Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії – духовна святиня зарічанців	24
Іван Янко. «Заріччя – будівельна академія для гуцулів»	28
Василь Бігун. Народні умільці Заріччя	31
Василь Левицький. Марійка Підгірянки у Заріччі	33
З історії визвольних змагань	
Іван Тимів. Джерела з історії повстанського руху на Прикарпатті в 1944–1947 рр.	35
Василь Гук. Українські жінки в ОУН–УПА	44
Мирослава Захарова. Олекса Химинець (Благий) – пластун, курінний «Месників», лицар Срібного хреста Бойової заслуги	47
Історія краю в іменах	
Олександр Шеремет. Єднала муза їх серця	52
Володимир Кващук, Анатолій Житкевич. Соловейко з Прикарпаття	54
Ростислав Гандзюк. Так звідки походить рід Кобилянських?	56
Слідами спогадів	
Роман Б. Припхан. Втеча «трьох братів» з полону	59
Музеї	
Іван Карп'як. Шляхами народної вчительки Марійки Підгірянки	67
Дискусії	
Андрій Королько. Про межі Покуття	69
Ювілеї	
Олег Жерноклеєв, Михайло Сигидин. Професорові Миколі Васильовичу Кугутяку – 60!	71
Богдан Гаврилів, Михайло Сигидин. До 400-річчя першого перебування в 1513 р. українських козаків на Прикарпатті	73
Збудуємо методом народної будови пам'ятник «Руської трійці» в Івано-Франківську	78
Наші автори	

Наталія Духович

II звітно-виборна конференція обласної організації Національної Спілки краєзнавців України

19 жовтня 2012 року в м. Івано-Франківську відбулася II звітно-виборна конференція обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

У жовтні ц. р. закінчився термін повноважень правління, президії та голови. Вищим керівним органом обласної організації є конференція, яку скликають раз на три роки. Тому сьогодні в Івано-Франківську скликано звітно-виборну конференцію ОО НСКУ. Зареєструвалось 55 делегатів.

На конференцію прибули високоповажні гості: Руслана Вікторівна Маньковська – заступник голови Національної спілки краєзнавців України, заступник начальника управління культури облдержадміністрації, голова УТОПІК Василь Миколайович Тимків, голова обласної організації Національної спілки письменників України Євген Михайлович Баран, голова обласної організації Національної спілки журналістів Вікторія Антонівна Плахта.

Делегати конференції працювали згідно із затвердженим **Порядком дня:**

1. Звіт правління обласної організації Національної Спілки краєзнавців України.
2. Звіт ревізійної комісії обласної організації Національної спілки краєзнавців України.
3. Вибори голови ОО НСКУ.
4. Вибори правління та президії Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.
5. Вибори ревізійної комісії обласної організації НСКУ.

Розпочав роботу II звітно-виборної конференції голова ОО НСКУ, Заслужений працівник освіти України Михайло Косило.

Руслана Вікторівна Маньковська виступила з вітальним словом та вручила квитки новоприйнятим членам Спілки. Заступник голови правління НСКУ у своєму виступі також розповіла про напрацювання Спілки й окреслила першочергові завдання організації.

З вітальним словом виступили Євген Баран, Вікторія Плахта і Василь Тимків.

Після вітальних виступів обрано секретаріат, мандатну комісію, президію звітно-виборної конференції.

Голова обласної організації НСКУ М. Ю. Косило виступив із звітною доповіддю.

Голова ревкомісії А. З. Стульківський звітував про фінансову діяльність Спілки.

Заслухавши та обговоривши звіт правління і ревкомісії, члени Спілки ухвалили відповідну постанову.

Р. В. Маньковська, Б. М. Гаврилів і В. С. Великочий запропонували обрати головою ОО НСКУ Михайла Юрійовича Косила.

Після обговорення і ухвалення рішення виступив новообраний голова Спілки М. Ю. Косило.

Обрано правління, президію ОО НСКУ, ревізійну комісію та постійні комісії з видів краєзнавства.

Склад правління обласної організації Національної спілки краєзнавців України

Почесний голова – Грабовецький Володимир Васильович

Арсенич Петро Іванович
Баран Євген Михайлович
Береговський Зеновій Леонідович
Береговський Олександр Богданович
Бондарев Іван Михайлович
Великочий Володимир Степанович
Габорах Мирослав Михайлович
Гаврилів Богдан Михайлович
Головатий Михайло Іванович
Горбальн Галина Василівна
Давидюк Андрій Зіновійович
Драбчук Іван Васильович
Духович Наталія Ігорівна
Жеребецький Зеновій Йосипович
Завгородня Тетяна Костянтинівна
Карась Ганна Василівна
Качкан Володимир Атаназійович
Ковтун Валерій Іванович
Королько Андрій Зіновійович
Косило Михайло Юрійович
Кугутяк Микола Васильович

Максим'юк Михайло Іванович
Миронюк Іван Федорович
Морозюк Володимир Карпович
Мохорук Дмитро Іванович
Паньків Михайло Ілліч
Сигидин Михайло Васильович
Смирнов Володимир В'ячеславович
Угорчак Юрій Михайлович
Федорак Володимир Васильович
Харитон Василь Ярославович
Цепенда Ігор Євгенович
Чорненький Роман Васильович

Склад ревізійної комісії обласної організації Національної спілки краєзнавців України

Стульківський Михайло Андрійович
Монолатій Іван Сергійович
Климовська Лариса Клавдіївна
Рега Надія Дмитрівна
Флис Світлана Семенівна
Коваль Ігор Михайлович
Брицька Галина Петрівна

**Постійні комісії обласної організації Національної спілки краєзнавців України
Туристичне краєзнавство**

Великочий В. С.
Духович Н. І.
Головатий М. І.
Маланюк Т. З.
Дейчаківський І. І.
Косило І. В.
Вітенко В. І.
Марчук Н. В.
Бондарев І. М.

Музейне краєзнавство

Ткачук Я. Ю.
Штиркало Я. Є.
Рега Н. Д.
Кіреєва Р. П.
Береговський О. Б.
Карп'як І. М.
Кречуняк Ю. П.
Нагірний М. Б.
Фіголь Т. Д.
Флис С. С.

Освітнянське краєзнавство

Береговський З. Л.
Попадюк М. П.
Шатурма О. Я.
Янко І. М.
Бойко І. В.
Бойкевич О. Й.

Бігусяк М. В.
Воробець М. В.
Треф'як Я. І.
Пелехатий І. І.
Загребельна С. І.
Янковський С. С.

Історико-культурні пам'ятки

Боцюрко В. І.
Гунько О. І.
Іваночко В. С.
Романець В. Ф.
Панчишин І. З.
Карий В. М.
Капак М. М.
Храбатин Н. Д.
Монолатій І. С.
Панчишин І. З.
Федунків З. Б.
Шеремет О. П.
Соколовський З. Б.

Історичне краєзнавство

Кугутяк М. В.
Купчинський Б. І.
Курищук В. Ю.
Коваль І. М.
Бігусяк М. В.
Бойчук З. О.
Соловка Л. М.
Савчук Б. П.
Лотоцький В. В.
Марчук В. В.
Тимів І. М.
Сигидин М. В.

Літературно-мистецьке краєзнавство

Баран Є. М.
Качкан В. А.
Киселюк Р. М.
Мохорук Д. І.
Бабій В. І.
Морозюк В. К.
Гуцуляк О. Б.
Лябіга Р. І.
Марчук Г. І.

Зі зв'язків з органами державної влади та місцевого самоврядування

Романюк Я. І.
Левкун Я. І.
Брицька Г. П.
Чемеринський А. М.
Давидюк А. З.
Лесюк О. С.

Михайло Косило

Звітна доповідь голови обласної організації Національної спілки краєзнавців України

**Шановна Руслано Вікторівно!
Шановні делегати! Поважні гості!
Учасники нашої конференції!**

Дозвольте доповісти Вам про роботу президії, правління нашої організації за звітний період, при цьому пам'ятаючи, що наші досягнення складаються із спільних справ та праці кожного співчанина, кожного краєзнавця, а цей звіт буде суттєво доповнено під час виступів делегатів.

Попередня I конференція відбулася 15 жовтня 2009 року, і час, що минув, приніс суттєві суспільні і внутрішньоспільчанські зміни. На жаль, не завжди вони були позитивними. Від нас відійшов у вічність багатолітній лідер краєзнавчого руху України, вчений і патріот, людина планетарного виміру, світлої пам'яті Петро Тимофійович Тронько.

Зазнали втрат ряди прикарпатських краєзнавців. Пішли у засвіти Теофіл Ілліч Виноградник, Мирон Петрович Мицан. Та з нами залишаються їх світлі образи, їхній творчий доробок, який буде служити людям та краєзнавчій справі.

У січні 2012 року відбувся V (позачерговий) з'їзд Національної спілки краєзнавців України, який на пропозицію багатьох обласних організацій, зокрема нашої, обрав головою Олександра Петровича Реєнта, члена-кореспондента НАН України, заступника директора Інституту історії НАН України.

Аналізуючи роботу обласної організації Національної спілки краєзнавців за 2010–2012 роки, маємо відзначити вагомі і позитивні тенденції. Краєзнавці Прикарпатського краю продовжували традиційний напрямок у дослідницькій роботі, опрацьовуючи з широким залученням нової джерельної бази, історію сіл і міст області. Плідною була діяльність з нагромадження експонатів до діючих музеїв, а також відкриття нових. Працюючи над збагаченням загальнонаціональної історичної пам'яті, обласна організація зосередила свою увагу на відкритті пам'ятників (пам'ятних знаків) визначним державним, громадсько-культурним діячам Прикарпаття, виданні власного журналу, проведенні конференцій та інших заходів.

Ми усвідомлюємо, що завдання неупереджених дослідників, які стоять на позиціях реалізму, історичної правди, полягає у зваженому, глибоко обґрунтованому висвітленні історичного процесу в усій його складності та суперечності. Історичний пошук має бути пошуком істини, і краєзнавчим дослідженням тут належить особлива роль. Адже саме на місцях, у наших містах і селах, крізь призму вже узагальненого і осмисленого досвіду пишуть сьогодні картини минулого на тлі неприкрашеної правди.

До здобутків обласної організації без сумніву можна віднести реалізовані ініціативи з написання літописів та складання хронологічних довідників як з історії окремих населених пунктів області, так і з історії Прикарпаття загалом. Під егідою спілки, за активної праці спілчан з'явилося понад 100 видань.

Прикметно, що до краєзнавства потягнулися сотні ентузіастів, які прагнуть долучитися до історичних знань.

Активно вели дослідження краєзнавці Галицько-Рогатинської школи, визнаними лідерами якої є науковці Національного заповідника «Давній Галич». Побачила світ, як результат їхньої колективної праці, монографія «Опілля».

Вони провели Всеукраїнські та міжнародні конференції дослідників Давнього Галича «Галич і Галицька земля в доісторії і Середньовіччі. Проблеми методології», «Історико-релігійні та етнокультурні особливості Галицького регіону в загальноукраїнському контексті». Опублікували статті Михайло Воробець, Олег Бойкевич. Видав книжки «Галицько-Волинська держава: історія, постаті, культура» та «Постаті галицької історії», «Таємниця Духової криниці» Іван Дробчук.

У Калуші Світлана Загребельна видала посібник для вчителів і учнів «Краєзнавчий курс "Наше місто"», Іван Тимів працює над написанням дисертаційного дослідження.

У Долинсько-Рожнятівському регіоні плідно працював Степан Янковський. Оксана Лесюк упорядкувала і видала книжку «Будитель національного духу» до 200-річчя від дня народження земляка Івана Вагилевича.

На Богородчанщині письменник, краєзнавець Василь Бабій видав книжку «Жінки Івана Вагилевича».

Василь Мороз, досліджуючи історію рідного села, розширив експозицію музею с. Саджави.

На Косівщині Василь Курищук видав оригінальне видання «Яблунів. Причинки до історії містечка». Плідною є праця краєзнавців Надвірнянщини, чиїм лідером є Михайло Максим'юк. Михайло Іванович опублікував книжку «Нафтові копальні Надвірнянщини», створив відеофільм з історії сіл району, Іван Янко опублікував книжку з історії соляних копалень «Солеварні міста гуцульсько-покутської межі», Світлана Флис опублікувала ряд статей з давньої історії Делятинщини та книжку «Медова долина», Іван Бойко – про рідне село, Роман Киселюк декілька поетично-краєзнавчих книжок.

Багато хороших справ на рахунок коломийських краєзнавців. Їхня багатогранна творча праця втілена у багатьох виданнях, зокрема «Топографія історична м. Коломиї», «Золота доба коломийської листівки».

Ряд заходів та видань організували науковці музею етнографії і побуту Гуцульщини і Покуття на чолі з Ярославом Ткачук.

Продовжує історико-культурологічні проекти краєзнавець, колекціонер Валерій Ковтун, якому завдячуємо за видання «Коломийської бібліотеки», серії поштівки, альбому «Тарас Шевченко і Прикарпаття».

Здійснили ряд досліджень снітинські краєзнавці Мирослав Попадюк, Ярослав Романюк, Руслана Кирєєва, Орест Гунько. Окремих слів підтримки заслугове краєзнавець і видавець Володимир Карий, який заснував ряд серій краєзнавчих видань, зокрема «Скарби отчої землі», «Скрижалі вічності».

Василь Харитон видав книжки «Село моїх мрій», «Покутяни», за останню він став лауреатом обласної премії ім. В. Стефаніка.

Одним з недавно виданого Спілкою є художньо-краєзнавчий роман «Божий помазанник», присвячений Петрові Троньку, авторства Дмитра Мохорука, удостоєний премії нашої Спілки як найкраща книжка року.

Краєзнавець Дмитро Мохорук – відомий дослідник Городенківщини, Снітинщини, нещодавно він став членом Національної спілки письменників України. До слова, серед нас є п'ятеро осіб, які є удвох і більше творчих спілках, це і Євген Баран, Володимир Качкан, Роман Киселюк, Дмитро Мохорук, Володимир Морозюк. На Городенківщині під керівництвом Ярослава Левкуна здійснено проект «Благословенная Богом Городенківська земля», видав історію с. Торговиці

колектив авторів Марчуків. Багато робить для рідного краю Богдан Купчинський як дослідник і меценат.

Чи не половина складу нашої організації живе і працює в Івано-Франківську. Почесний голова нашої організації Володимир Васильович Грабовецький видав два з половиною десятка книжок лише за останні два роки. Володимир Атаназійович Качкан засвітився ще однією гранню свого таланту вченого, громадянина, організувавши створення і відкриття в Медичному університеті першого в Україні музею «Руської трійці». Професор Володимир Боцюрко веде цілий комплекс досліджень рідного Маріямполя та роботи зі створення тут Маріїнського центру.

Десятки книжок з історії Прикарпаття побачили світ завдяки краєзнавцям-видавцям Василеві Іваночку та Василеві Вітенку.

Заслугове уваги збірник Володимира Морозюка «Острови пам'яті», виданий у «Бібліотеці журналу "Краєзнавець Прикарпаття"».

«Енциклопедичний словник Івано-Франківська» видано під керівництвом Ганни Карась. Доцент Мирослав Габорах підготував фундаментальне видання енциклопедичних словників-довідників «Топонімія Галицької Гуцульщини» та «Гідронімія Івано-Франківщини».

Професор І. Миронюк, доцент І. Коваль опублікували об'ємне популярне видання «Стародавній Галич: цивілізація відома і таємнича», завдяки професорові Миронюку, доцентів Гавриліву, Юрієві Угорчаку побачила світ книжка «Вшанування пам'яті "Руської трійці"».

Феноменом краєзнавчого життя Івано-Франківська є історико-краєзнавче об'єднання «Мое місто», керівником якого є Зеновій Жеребецький. Їхні останні здобутки – це видання десятка книжок. Серед них всі, а особливо останні – «Івано-Франківськ на давній поштівці», «Хрестоматія з історії Івано-Франківська» мають ще і високий художньо-естетичний рівень.

Михайло Головатий, ведучи свою програму «Вулиця» на ТБ «Галичина», видав книжку «200 вулиць Івано-Франківська».

Іван Бондарев підготував історичний путівник «Привіт зі Станіславова», Зеновій Соколовський, Михайло Головатий – «Станіславів – Івано-Франківськ: місто давнє і сучасне».

Наукову редакцію всіх видань об'єднання «Мое місто» (а їх близько 40-ка) здійснив науковий редактор об'єднання професор Іван Монолатій, чие 20-річчя краєзнавчої наукової та громадської праці відзначено виданням Бібліографічного покажчика друкованих праць за 1991–2011 рр.

Тісно ми співпрацювали з обласною науковою бібліотекою ім. І. Франка, її краєзнавчим відділом.

Зокрема, краєзнавці бібліотеки підготували ряд бібліографічних покажчиків до ювілеїв провідних краєзнавців, проведено ряд презентацій краєзнавчих видань.

ОО НСКУ тісно співпрацює з Івано-Франківським обласним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді, адже краєзнавство займає важливе місце в національно-патріотичному вихованні шкільної та студентської молоді. Учні шкіл Прикарпаття беруть активну участь в акції «Моя земля – земля моїх батьків», яка покликана зберігати і примножувати традиції, звичаї і обряди українського народу.

Академік П. Т. Тронько особливо наголошував, що в час крутих поворотів історії, у період нівелювання людських цінностей, пошуку нового суспільного ідеалу потенціал «малої батьківщини», мікроісторії відіграє об'єднуювальну роль і служить вихованню любові до материнської, батьківської землі – одного з найсвятіших почуттів, які кожен із нас несе усе своє життя та прагне передати з покоління в покоління з молоком матері, багатоголоссям рідної мови, рідної пісні. Високі почуття плекають саме на любові до рідного краю, історії села, міста, вулиці, домівки, де народився і виріс.

У навчальних закладах Івано-Франківської області налагоджено роботу Всеукраїнських експедицій «Історія міст і сіл України» та «Моя Батьківщина – Україна». Учнівські колективи під керівництвом досвідчених педагогів розгорнули обласну експедицію «Люби і знай свій рідний край». У названих краєзнавчих акціях взяло участь понад 58 тисяч школярів.

Безперечно найбільший науковий краєзнавчий потенціал зосереджено у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника на чолі з професором, членом НСКУ Ігорем Цепендою.

Всього на різних кафедрах вишу працює 30 активних дослідників краю, членів Національної спілки краєзнавців України.

Відповідний доробок останніх років вагомий і вражаючий. Досить назвати монографії авторського колективу під керівництвом професора М. Кугутяка, двотомне видання «Старожитностей Гуцульщини», авторський колектив під керівництвом професора В. Марчука, доцентів М. Паньківа, А. Королька за видання історико-етнографічних нарисів Покуття, авторський колектив під керівництвом професора В. Великочого за видання «Станіславів – Станіслав – Івано-Франківськ» до 350-річчя заснування міста. Три монографії з освітянського краєзнавства підготувала і видала професор Тетяна Завгородня.

Шановне товариство!

Невблаганний час вимагає враховувати його вимоги та переваги.

Ми стали використовувати інформаційно-комп'ютерні технології. Член нашої Спілки Андрій Чемеринський у жовтні 2010 р. створив веб-сторінку «Івано-Франківська обласна організація НСКУ». Статистика щодо сторінки ведеться від 8 грудня 2010 року. На сторінці створено розділи «Історія ІФОО НСКУ», «Правління ІФОО НСКУ», «Члени ІФОО НСКУ», «Премія ім. В. Полека», «Наш часопис», «Мое місто», «Офіційні документи НСКУ», «Дослідники краю», «Пам'ятки краю», «Годинник часу», «Фотоальбом». Веб-сторінка регулярно (практично щодня) оновлюється і на сьогодні є однією з найвідвідуваніших серед інших. Впродовж двох років сторінку відвідало 16 574 особи у 45-ти державах світу. За рейтингом відвідувань перші позиції посіли Україна, Російська Федерація, США, Польща, Ісландія, Канада. Впродовж двох років сторінку відвідали у всіх 24-х областях України та АР Крим. Перші місця за кількістю відвідувань посідають Івано-Франківська, Одеська, Київська, Львівська, Харківська, Дніпропетровська, Донецька області.

Шановні колеги!

Минулого року громадськість відзначила 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича та Івана Вагилевича.

За підтримки керівництва НСКУ в Івано-Франківську вперше відбулася Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція за числом XII. Темою було визначено освітянське краєзнавство. Її проведення переконливо показало, що на теренах України динамічно розвивається і має великі перспективи краєзнавча діяльність загальноосвітніх, професійних позашкільних, вищих навчальних закладів.

Освіта – це функція держави, здійснення якої визначає її майбутнє на багато десятиліть наперед.

До слова сказати, краєзнавці-освітяни становлять потужну силу нашої обласної організації та багато працюють щодо вивчення маловідомих сторінок історії Прикарпаття. Ми неодноразово просили Міністерство освіти розробити комплексний план заходів з удосконалення краєзнавчої роботи в навчальних закладах, де, зокрема, підтримати обов'язкове ведення шкільних хронік, що є у багатьох країнах Європи, створення в кожній школі I–III рівнів комплексного історико-краєзнавчого музею, введення доплат за керівництво шкільним музеєм, розширення мережі гуртків краєзнавчого профілю для охоплення ними хоча 50% школярів. Зокрема,

це завдання поставив перед освітянами і III Всеукраїнський з'їзд працівників освіти.

У програмі конференції працювала секція «Краєзнавство Прикарпаття: історія і сучасність» (присвячена 20-річчю ОО НСКУ).

Треба відзначити, що в рік 20-річчя було проведено нагородження активу організації грамотами НСКУ, ОДА, управлінь культури, освіти і науки ОДА. Виготовлено ювілейний знак і вручено його всім учасникам урочистого пленуму ОО НСКУ.

Однією з найвагоміших здобутків у звітному періоді є заснування обласною державною адміністрацією та обласною радою обласної премії в галузі краєзнавства ім. В. Т. Полека із щорічним врученням трьох премій розміром по 5 тис. кожна, а також диплома та нагрудного знака.

Першими лауреатами премії стали корифеї краєзнавства почесний голова нашої організації Володимир Васильович Грабовецький, почесні краєзнавці України Петро Іванович Арсенич, Богдан Михайлович Гаврилів.

Минулого року відбулося друге призначення премії, і лауреатами стали Михайло Іванович Максим'юк, Юрій Михайлович Угорчак, історико-краєзнавче об'єднання «Мое місто» під керівництвом Зеновія Йосиповича Жеребецького у складі: Михайла Івановича Головатого, Василя Степановича Іваночка, Зенона Богдановича Соколовського, Василя Федоровича Романця, Зеновія Богдановича Федунківа, Івана Сергійовича Монолатія, Івана Михайловича Бондарева, Ігоря Зеновійовича Панчишина.

Окрім згаданої премії, рішенням пленуму ОО НСКУ у 2011 році було встановлено щорічну премію «Найкраща краєзнавча книжка року» у двох номінаціях – «Монографія» і «Науково-популярне видання». Премію виплачують у розмірі 500 грн. кожна з врученням диплома відповідного зразка.

Першими лауреатами стали професор Іван Миронюк, доцент Богдан Гаврилів та Юрій Угорчак за книжку «Вшанування пам'яті "Руської трійці"» та Дмитро Мохорук за книжку «Помазаник божий».

Правління обласної організації Спілки, обране I звітно-виборною конференцією, провело п'ять пленарних засідань з актуальних питань краєзнавчих досліджень на Прикарпатті.

У плані зміцнення нашої організації проведено без перебільшення велику роботу з реєстрації установчих документів, перереєстрації персонального складу організації у зв'язку з набуттям Спілкою статусу Національної, відкриття банківських рахунків, видачі квитків нового зразка.

На момент нашої конференції у складі організації ми налічуємо 91 особу.

У наших рядах п'ять академіків, 18 професорів, 20 докторів наук, доцентів, кандидатів наук, чотири заслужені діячі науки і техніки України, шість заслужених працівників культури України, три заслужені працівники освіти України, 11 керівників навчальних закладів, установ культури, 30 лауреатів премій різних рівнів.

Два наші представники є у складі правління Національної спілки краєзнавців, а голова сьогодні входить до складу президії правління НСКУ.

Наша обласна організація ініціативно представлена у складі громадських рад облдержадміністрації, обласної ради.

Спільно з письменницькою організацією ініційовано спорудження пам'ятника «Руській трійці» в Івано-Франківську. Пройшовши всі підготовчі, експертні етапи, громадські слухання, тепер активно йде процес збору народних пожертв на цю благородну справу. Вже зібрано понад 30 тис. грн.

Треба сказати, що ми робимо кроки до співпраці з іншими творчими спілками, які представлено в області.

Висловлюємо щире вдячність Євгенові Михайловичу за зустрічні кроки. Можу доповісти, що в серпні відбулося організоване НСПУ за участі наших спілчан спільне сходження на найвищу вершину Карпат – г. Говерлу на захист української мови.

Ми вітаємо сьогодні голову ОО НСКУ Вікторію Антонівну Плахту з надією на спільну працю.

Шановні колеги!

Багато зроблене, але належить багато зробити. Зокрема, для формування на обласному та місцевому рівні за державної підтримки програми розвитку краєзнавства, а для цього необхідне організаційне зміцнення нашої Спілки через формування місцевих осередків.

Академік Петро Тронько неодноразово наголошував: «Тільки єднанням у любові до України можна по-справжньому прислужитися рідному багатостраждальному народові. Тож обличчю особисті амбіції і, не покладаючи рук, працюймо на його благо». Ці слова актуальні сьогодні як ніколи.

На завершення висловлюю щире захоплення Вашою подвижницькою працею, сердечно дякую керівництву нашої Спілки у Вашій особі, Руслано Вікторівно, за щоденну підтримку. Дякую членам правління і президії за нашу спільну краєзнавчу працю, кожному з Вас присутніх за розуміння і допомогу.

Бажаю новообраному правлінню нових звершень.

Слава Україні!

ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ім. ВОЛОДИМИРА ПОЛЕКА 2012 року

25 грудня 2012 року відбулося урочисте вручення лауреатам премії ім. Володимира Полека.

Заступник голови обласної державної адміністрації Роман Іваницький та начальник управління культури облдержадміністрації, заступник голови комісії з присудження премії Володимир Федорак привітали лауреатів із заслуженою премією, оголосили рішення комісії з призначення премії ім. Володимира Полека та вручили почесні знаки і дипломи.

МАРЧУК
Василь Васильович

Заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти України, доктор історичних наук, професор політології, академік УАПН, завідувач кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, директор Прикарпатського

центру політичних та євроінтеграційних досліджень, керівник «Академії європейської демократії», вчений секретар секції філософії та історії Наукової ради Міністерства освіти і науки України, член експертної ради ВАК України.

Почесний доктор Ужгородського національного університету. Член НТШ імені Шевченка, член Івано-Франківської обласної організації Спілки краєзнавців України.

Професор В. В. Марчук є засновником історико-політологічного напрямку в українській політологічній науці з питань дослідження етнополітичних і етноконфесійних процесів Прикарпатського регіону. Він очолює наукову школу з етнополітології. В рамках цього напрямку підготовлено 15 кандидатських дисертацій і розроблено ряд всеукраїнських і міжнародних проектів.

Покутянин за народженням (с.Торговиця Городенківського району), Василь Марчук відданий своєму краю, шанує і популяризує його духовні та культурні традиції. За його ініціативи й активної участі започатковано проведення культурно-мистецького Покутського фестивалю, у м. Городенці засновано етнографічний музей Покуття, підготовлено до друку та видано у 2010 році історико-етнографічне видання «Покуття».

Професор В. В. Марчук нагороджений багатьма відзнаками, а також ювілейними медалями, зокрема срібною медаллю до 10-ї річниці Незалежності України, медаллю до 2000-ліття Різдва Христового, медаллю «За заслуги перед Прикарпаттям» III ступеня, Подякою Президента України, почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, Івано-Франківської обласної державної адміністрації і Івано-Франківської обласної ради.

ПАНЬКІВ
Михайло Ілліч

Паньків Михайло Ілліч народився в селі Вербівцях Городенківського району Івано-Франківської області. Навчався на історичному факультеті Івано-Франківського педінституту. Працював учителем історії в Чернелицькій середній школі Городенківського району, в Івано-Франківському краєзнавчому музеї науковим працівником, завідувачим відділом історії, заступником директора з наукової роботи, директором музею.

Займаючи керівну посаду, М. Паньків не полишав наукову роботу. В 1987–1989 рр. під його керівництвом археологи Б. Томенчук та Б. Василенко провели археологічне обстеження території області, внаслідок чого виявлено 1405 археологічних пам'яток та видано «Реєстр пам'яток археології Івано-Франківської області». Постійно брав участь в етнографічних польових дослідженнях Прикарпаття, постійно друкував статті в наукових журналах з питань етнографії, музеєзнавства і пам'ятокознавства. У 1989 році в Інституті фольклору та етнографії Білоруської АН (м. Мінськ) М. Паньків захистив кандидатську дисертацію на тему: «Сім'я і сімейний побут на Покутті (друга половина XIX – 70-ті рр. XX ст.)». Під його керівництвом та за активної участі музей щороку організував 30–35 виставок та дві–три наукові конференції з проблем археології, краєзнавства та етнографії. Від 1991 року з ініціативи директора розпочався випуск «Наукових записок Івано-Франківського краєзнавчого музею».

М. Паньків працює доцентом кафедри етнології і археології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. За час педагогічної роботи він розробив 16 дисциплін. На території Івано-Франківщини організував понад 10 музеїв та є автором понад 20 музеїв.

КОРОЛЬКО
Андрій Зіновійович

Королько Андрій народився в с. Заболотові Снятинського району Івано-Франківської області. Він історик, краєзнавець, редактор. Закінчив з відзнакою історичний факультет Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

У середині 1990-х рр. розпочав науково-пошукову діяльність. У 2002 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Громадсько-політична та наукова діяльність Антона Петрушевича». Від 2001-го працює на кафедрі історії України Інституту історії і політології. Від 2010 р. навчається з відривом від виробництва в докторантурі Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Від липня 2008 р. – учений секретар спеціалізованої вченої ради Д 20.051.05 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) історичних наук. Протягом 2005–2010 рр. – член журі науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України, III і IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії, II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади.

Автор понад 50 наукових і навчально-методичних публікацій. Брав участь у роботі 20-ти міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій. Головний редактор колективної монографії «Покуття. Історико-етнографічний нарис». Лауреат літературно-мистецької премії ім. Марка Черемшини в номінації «Література, науково-дослідницька робота». Лауреат конкурсу «Молодий вчений року» Івано-Франківської ОДА та Івано-Франківської обласної ради (2011).

Сфера наукових зацікавлень – історична наука в Галичині другої половини XIX – початку XX ст., суспільно-політичні й етнокультурні процеси на Покутті.

ВЕЛИКОЧИЙ
Володимир
Степанович

Народився в м. Городенці Івано-Франківської області. Доктор історичних наук, професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Після закінчення навчання працював педагогом-організатором загальноосвітньої школи-інтернату №1 м. Івано-Франківська, вчителем історії ЗОШ №12 м. Івано-Франківська. У 1995–1997 рр. – співробітник відділу регіональних проблем Інституту політичних та етнологічних досліджень НАН України і Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. У 1997–2001 рр. – начальник наукового відділу Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. 1999-го захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» на тему: «Історія ЗУНР: джерела до вивчення державного будівництва». 2002 року рішенням ВАК України йому присуджено вчене звання доцента кафедри історіографії і джерелознавства.

У 2001–2003 рр. – помічник ректора Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. У 2003–2005 рр. – проректор з міжнародного співробітництва, від вересня 2003-го – директор Інституту туризму і менеджменту цього ж університету за сумісництвом.

Від 01.03.2005 р. і до сьогодні – директор Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У 2010 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему «Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 років: умови становлення, етапи розвитку, особливості» в Інституті історії України Національної академії наук України за спеціальністю 07.00.06 «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Цього ж року його призначили на посаду професора кафедри історіографії і джерелознавства Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. Від 2010-го очолює кафедру туризмознавства і туристичних спеціалізацій Інституту туризму цього ж університету.

Нагороджений орденом Святого Володимира III ступеня УПЦ КП, відзнакою Державної туристичної адміністрації України «Почесний працівник туризму в Україні», нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (2008), його неодноразово нагородили органи місцевої влади та самоврядування, Посольство Республіки Польща в Україні.

КОВАЛЬ

Ігор Михайлович

Народився в с. Реклинці Сокальського району на Львівщині. Український історик, археолог і педагог. Закінчив історичний факультет Львівського університету (1982) з відзнакою. У студентські роки працював у складі археологічної експедиції, що досліджувала княжий Галич. Працював у Галичі та районі – старшим науковим співробітником Крилоського краєзнавчого музею, кореспондентом газети «Прапор Перемоги», педагогом Бринської школи, директором Вікторівської і Крилоської восьмирічних шкіл, завідувачем відділу освіти Галицької райдержадміністрації, заступником генерального директора Національного заповідника «Давній Галич» з наукової роботи, формував експозиції багатьох музеїв. Від 1999 року життя і його творча діяльність пов'язані з Івано-Франківськом, де він викладає біблійну, християнську, церковну археологію, культурологію і релігієзнавство в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, Теологічній Академії /УГКЦ/, Духовному інституті /УПЦ КП/, редагував газету «Голос церкви».

Працюючи заступником начальника управління освіти і науки ОДА, опублікував енциклопедичний довідник «Вчені Прикарпаття» (2003). Досліджує археологію та культуру княжого Галича і Галицько-Волинської держави. На території Галича і Волині відкрив десятки невідомих археологічних пам'яток, найвизначніша з яких – фундаменти літописної Іванівської церкви другої половини XII ст. Головний редактор наукових видань, автор навчальних посібників і підручників для студентів вищих навчальних закладів. Має понад 300 наукових і науково-популярних статей, 20 окремих видань.

Його обирали головою обласного ТУМ «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Лауреат обласних премій: ім. Марійки Підгірянки, ім. Памви Беринди, ім. Івана Вагилевича. Відмінник освіти України. Нагороджений Почесним знаком на честь 2000-ліття Різдва Христового, медаллю «Найкращий науковець року» голови Івано-Франківської ОДА та голови обласної ради, грамотою Верховного архієпископа Києво-Галицького Любомира.

У 2007 р. І. Коваль захистив кандидатську дисертацію на тему: «Наукова та громадська діяльність Ярослава Пастернака (1913–1969)», виконану під керівництвом проф. В. Грабовецького.

**Ірина Косило,
Михайло Косило**

Заріччя: історико-краєзнавча довідка

Заріччя, село на південному сході Надвірнянського району. Віддаль до Надвірної – 14 км, до Яремчого – 12 км. Має присілок Ровенька.

Розташоване на великому плато біля Делятина на правому березі р. Пруту.

Власна назва походить від назви урочища, в якому засновано село.

В основі мікротопоніма лежить апелятив заріччя, «місцевість за річкою» [1].

Перша письмова згадка про село Заріччя датується 1610 роком [2]. Виникло раніше, ніж сс. Дора (1636), Ямна (1648), Яблуниця (Слобода) (1669), м. Яремче (1787).

Численні археологічні пам'ятки свідчать про те, що поселення в цій місцевості споконвіку мали оборонно-сторожовий характер. Артефакти епохи бронзи і середньовіччя, інших епох підтверджують думку про безперервну заселеність цієї території вздовж стратегічного Транскарпатського шляху від найдавніших часів до наших днів.

Село Заріччя розташоване на перетині стародавнього Транскарпатського шляху, що вів з-над Дністра на Яблуницький (Татарський) перевал, на Закарпаття, Семигороддя до Дунаю.

Перелік археологічних стоянок, виявлених на території с. Заріччя

Заріччя I. Ур. Вантушка, 100х100м, 3 км на схід від с. Заріччя; ранній мезоліт. Виявив М. М. Клапчук 1970 р. 19 кременів – декілька відщепів, три пластинки та їх уламки, скребок.

Заріччя II. Ур. Біля Цвинтаря, 100х 50м, північно-західна частина села, пізній мезоліт, виявили М. Клапчук 1970 р., Б. Василенко 1990-го декілька відщепів, зокрема трапецію.

Заріччя III. Ур. Монастир і Долинка, 1 га, 3,5 км на північному сході від села, рання бронза, виявив М. Клапчук у 1980 р., три кремені, зокрема два уламки ножів, п'ять фрагментів кераміки.

Заріччя IV. Північно-східна околиця села, 1 га, бронзова доба. Ґрунтовий могильник. Виявлено випадково 1920 р. [3].

Отже, Транскарпатський шлях, що проходив між річками Прутом і Бистрицею-Надвірнянською, як відзначав ще дослідник Галичини Б. Гакет, функціонував з доісторичного часу.

І. Шараневич, досліджуючи транскарпатські шляхи, зауважував, що тут часто зустрічаються

городища, монастирі, які, на його думку, служили подорожнім захистом та місцем відпочинку (так зв. «стації») [4].

Карпатська археологічна експедиція Інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника під керівництвом професора М. Кугутяка виявила десятки городищ, святилищ, монастирів, замків, оборонних дворів і родовищ солі.

Стародавній шлях відзначався військово-сторожовою і сакральною топонімією [5].

За період 1612–1633 років зафіксовано 26 набігів татар. У 1621-му майже повністю було зруйновано Делятин, зазнав руйнувань Делятинський замок. Тому Заріччя відіграло важливу роль в обороні головної дороги у Карпати.

Поруч із Заріччям, між лівим і правим рукавами Пруту, існувало сільце Межиріччя, яке згадується 1636 року [6].

З інвентарю села за 1701 рік згадується оборонний двір сільця Межиріччя.

Зарічанський оборонний двір, розташований на північному сході села, у 2009 році локалізували дослідники Б. Томенчук, М. Кугутяк, Б. Хруслов і П. Сіреджук.

Оборонний двір мав вигляд хати, яка складалася з двох кімнат, сіней, кухні, прикухні з вікнами, де була проста біла піч. Обабіч було збудовано дерев'яну пивницю. Осторонь стояв другий житловий будинок, що складався з двох кімнат, мав глиняну білу піч з комином. За нею була стайня з підлогою і прибудованою стаенкою. Двір було обнесено ялинковим палісадом. [7]

Потрапити на подвір'я можна було через в'їзні ворота, які мали хвіртку. В палісаді на подвір'ї була башта невеликих розмірів зі стрільницею, за якою розташовувався курник. Охорона двору мала на озброєнні гаківницю, одинадцять мушкетів і кілька кресових мушкетів [8].

Зарічанський монастир (оборонний монастир). Розташований за 1,5 км на схід від села. Локалізували М. Кугутяк, Б. Томенчук і Б. Хруслов у 2009 році.

Стару дорогу між Добротомом і Заріччям у найвужчому місці між річкою Прутом і горою Бабою перекопано глибоким ровом. Ширина проходу становить близько 40 м. Штучно звужений прохід від Пруту біля с. Заріччя давав змогу контролювати своєрідні «ворота» в Карпати.

Середньовічні монастирі були важливими складниками оборонно-сторожової системи країни.

Зарічанський монастир існував в урочищі, якому і дав сучасну назву – ур. Монастир.

Утворились хутори Монастир, Могили. Кут села, де розміщена друга сотня, розташований найближче до урочища Монастиря і вважається одним з найдавніших. (Село Заріччя мало цікаву сотенну систему назв вулиць. Збереглася до наших днів).

За легендою, перша церква монастиря опустилася під землю, що вказує на ймовірне розташування тут ще язичницького святилища. В першій половині ХХ ст. на місці монастиря ще стояла каплиця, куди ходили жителі села.

Територія урочища Монастиря складається з двох послідовних мисоподібних терас, перепад висот яких становить 3–4 м. З північного, південного і східного боків тераса захищена великим ровом завглибшки понад 4 м. Скельні виступи в північній частині нижньої тераси, до яких іде пологий спуск, наводять на думку, що перші монахи могли поселятись, за поширеною тоді традицією, в печерах. З північної і східної сторін урочище Монастир омиває потік Ясиновець. Джерело, що витікає з південного боку урочища, дає початок потокові Монастирському, який далі впадає в Ясиновець.

За встановленою типологічною структурою деяких монастирів Карпат нижню терасу, як правило, використовували для житлово-господарських потреб. Тут розміщувались житло монахів, трапезна, різноманітні майстерні. З південного боку нижньої тераси виявлено в'їзд до монастиря, викладений камінням. З цього ж боку, неподалік, є урочище Корчів'я. Очищену від лісу територію монахи використовували для землеробства. Поруч було викопано ставок. За потоком Ясинівцем розчищене плато використовували для городництва.

Західна, напільна сторона урочища переходить у верхню терасу, де, ймовірно, була монастирська церква. Розорюючи поле після війни, селяни виявляли залишки кам'яних фундаментів і дерев'яних реконструкцій. Розвідкові дослідження, проведені Карпатською археологічною експедицією в урочищі Монастирі восени 2010 р., після його розорення дали змогу локалізувати на верхній терасі скупчення каміння і річкової гальки, які, очевидно, були фундаментом церкви. За виявленим розвалом каміння вона мала розмір 6,5х9 м.

За 40 м на північний захід на глибині 0,3–0,4 м було виявлено житлово-виробничий комплекс епохи бронзи (II – початок I тис. до н. е.), на що вказує велика піч квадратної форми з черінню завбільшки 1,5х1,5 м, викладена камінням, а також три фрагменти ліпної кераміки з домішками шамоту. Знайдено також невеликий залізний ніж княжої доби. Кам'яне мощення було перекрито 25-сантиметровим шаром жовтого лесового ґрунту, тому згорі воно було помітне.

Розвідкове археологічне обстеження урочища Монастиря показало наявність структурного монастирського комплексу з елементами оборонних споруд і житлово-господарським комплексом на нижній терасі. На її верхній частині локалізовано залишки кам'яного фундаменту монастирської церкви [9].

Окремі дані про давнє село і людей

1648 року жителі села підтримали відкритий виступ селян Делятина проти панів під впливом звісток про успіхи козацтва під проводом Б. Хмельницького. Очолив виступ парох А. Намісник.

Перші дані про кількість населення села маємо за 1670 рік. 390 душ жителів населяли 71 будинок (густота населення – 2,8 ос./км²). 1680-го в Заріччі було два лани під основною частиною села, був млин і солеварня.

Солеварня діяла до 1788 року.

На сьогоднішній день у Заріччі є три соляні джерела – в урочищах Водичному, Баньках і Ластівці. Найпродуктивнішим з них є соляне джерело – криниця в урочищі Ластівці, яке дослідники Б. Томенчук і І. Кочкін описали і віднесли до пам'яток.

Соляне джерело, розташоване на схилі яру, обрамлено дерев'яним цямринням з тесаних колод, прямокутних у перетині, завширшки до 20 см.

Проміряна у 2010 р. глибина шахти колодязя становить 4 м. Рівень сировиці в колодязі на момент обстеження був на висоті сучасної поверхні. Біля цямриння колодязя спостерігаються частини дерев'яної споруди, вірогідно, пов'язаної із солеварінням. Ґрунт навколо колодязя має включення деревного вугілля [11].

У часи Австро-Угорщини проводили докладні переписи населення і господарки.

За архівними даними, в Заріччі було:

1781 року – 138 будинків, 150 родин, 864 душі населення. Густота його – 25 ос./км², з них 860 українців, 4 – іудеї;

1781 року – 2142 жителі. Густота населення – 61,9 ос./км²;

1845 року діяв загін опришків під проводом І. Волощука та І. Вередюка.

1857 року – 3077 жителів, з них 2422 – греко-католики, 48 – римо-католики, 107 – іудеї. Густота населення – 88,8 ос./км² [12].

Земельні ресурси села того часу:

1787 рік – усього угідь – 1939 га. На одну родину припадало 15,78 га, зокрема ріллі – 0,16 га;

1900 рік – усього угідь – 2474 га. На одну родину припадало 15,78 га угідь, зокрема 0,56 га ріллі.

У господарському користуванні у 1900 р. селяни мали 2680 голів худоби, що становило 4,3 голови на родину. Зокрема було великої рогатої худоби 1,5 голови на родину, коней – 0,5, овець – 1,07, свиней – 1,17 на родину.

Селяни ще займалися лісорозробкою. У 1877 р. виникають перші тартаки – деревообробні

підприємства. У Заріччі було дві пилорами та чотири ручні пили.

Як відзначав М. Домашевський, село Заріччя віддавна славалося тим, що тут проживало багато майстрів – будівничих гуцульських хат, які славилися своїм талантом на цілу Гуцульщину. Також тут проживало багато візників, що звозили дерева, так званих фірманів [13].

(Подано за матеріалами монографії Клапчуків «Делятинщина: історико-географічне дослідження»).

Природні пам'ятки Заріччя

Подано за матеріалами монографії Клапчуків «Делятинщина: історико-географічне дослідження».

Гідрологічні пам'ятки: Козакова криниця, 0,1 га. Широковідоме джерело прісної води серед лісових масивів:

соляне джерело в ур. Водичному, Криниця 0,01 га, у минулому тут добували сіль. Постійний запас криниці – понад 10 м³ сировиці.

соляне джерело в ур. Баньках; соляне джерело в ур. Ластівці (описано вище).

Заповідні урочища та пам'ятки природи місцевого значення

Кіпча – 6,3 га. Зарічанське лісництво, кв. 12, вид. 11, 18. Місце зростання сосни кримської на кам'яному схилі. Під охороною – від 1972 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Маливо – 12,0 га. Зарічанське лісництво, кв. 9, вид. 24. Еталон ялицевого насадження віком 100 років, запасом 620 м³/га, під охороною – від 1988 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Водичний – 21,0 га, Зарічанське лісництво кв. 14, вид. 10. Високопродуктивне змішане буково-смереково-ялицеве насадження на гірських схилах. Праліс віком 120 років. Під охороною – від 1988 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Водичний – 6,8 га. Зарічанське лісництво, кв. 14, вид. 24. Залишки високопродуктивного насадження природного походження віком 90 років. Під охороною – від 1988 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Ясенівчик – 23,0 га Зарічанське лісництво, кв. 11. вид. 6, 8, 11. Еталон високопродуктивного змішаного ялицево-смерекового-букового насадження природного походження віком понад 100 років. Під охороною – від 1988 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Маливо – 14,2 га. Зарічанське лісництво, кв. 7, вид. 9, 10. Ялицево-буковий праліс віком 150 років, під охороною – від 1993 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Дендрологічний парк – 0,8 га. Зарічанське лісництво. Дендрарій кв. 18, вид. 20. Нараховує

понад 100 порід декоративних дерев і кущів. Під охороною – від 1988 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Парк партизанської слави – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення. Площа – 7,0 га. Місцезнаходження: Зарічанське лісництво, кв. 24, вид. 1.

Меморіальний парк, закладений у 1967 році на місці боїв партизанського з'єднання С. А. Ковпака. Дендрологічну основу становлять: кедр карпатський, дуб червоний, горіх чорний, туя західна, липа дрібнолиста, ялівець козачий, смерека срібляста та інші. Взято під охорону 1983 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

«Діл» – ботанічний заказник місцевого значення, площа 4,0 га. Зарічанське лісництво, кв. 18, вид. 9. Лісове урочище, де зростає первоцвіт весняний – цінна лікарська рослина. Взято під охорону 1983 року. Відповідальний за охорону – Делятинський держлісгосп.

«Голубічка» – ботанічний заказник, площа 11,0 га, Зарічанське лісництво, кв. 4, вид. 16. Місцезростання рідкісних рослин у середньо-віковому високобонітетному буковому насадженні. Під охороною – від 1958 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

«Добротівські відслонення» – комплексна околиця с. Заріччя. Унікальні відслонення міоценових верств, в яких виявлено сліди вимерлих хребетних тварин. Під охороною – від 1972 р. Територія Зарічанської сільської ради.

«Кливка» – ботанічна пам'ятка площею 1,9 га, Зарічанське лісництво, кв. 9, вид. 4, 6. Лісонасіннева плантація модрина європейської. Під охороною – від 1993 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

«Ровенька» – ботанічна пам'ятка площею 3,7 га. Зарічанське лісництво, кв. 7, вид. 8. Мальовнича поляна з багатим видовим складом рідкісних та рослин, що зникають. Місцезростання підсніжника, крокуса, лілії лісової, зозулинців, папоротей. Під охороною – від 1993 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

«Липи» – ботанічна пам'ятка площею 0,18 га. Зарічанське лісництво, кв. 18 вид. 19, 20. 18 вікових дерев липи дрібнолистої діаметром 1,5–2,0 м віком 200 років. Під охороною – від 1993 р. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

«Вільхівець» – ботанічна пам'ятка площею 9,0 га, Зарічанське лісництво кв. 1, вид. 22. Залишки передгірських дібров. Під охороною з 1998 р. Відповідальний за збереження Делятинський держлісгосп.

«Вільхівець» – зоологічна пам'ятка площею 0,01 га. Зарічанське лісництво, кв. 1, вид. 14.

Велетенський мурашник рудої лісової мурашки. Діаметр мурашника – 6 м. Відповідальний за збереження – Делятинський держлісгосп.

Топоніміка села

Походження назви села ми подали вище. У першому поземельному кадастрі Галичини, так званій Йосифінській метриці, за 1787–1788 рр. перераховано 58 топонімів (один топонім на 96 моргів).

Пам'ятники та пам'ятні знаки Заріччя

меморіальний комплекс – братські могили воїнів Радянської армії, могила Героя Радянського Союзу молодшого лейтенанта В. Горшкова, встановлено 1967 р. Пам'ятник виготовила Львівська кераміко-скульптурна фабрика;

пам'ятний знак на місці бою партизанів-ковпаківців з фашистами 1943 р. Встановлено у 1967 році. Виготовила Львівська кераміко-скульптурна фабрика;

пам'ятний знак на місці загибелі 1943 р. Героя Радянського Союзу С. В. Руднева, комісара партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака. Знак встановлено у 1972 р. Виготовила Львівська кераміко-скульптурна фабрика;

могила пароха села Миколи Волошина (1828–1895 рр.), діда письменниці Марійки Підгірянки;

пам'ятник односельцям, які загинули на фронтах Другої світової війни. Встановлено і виготовлено коштом жителів Заріччя;

пам'ятний знак на честь 50-річчя утворення Української повстанської армії. Виготовлено і встановлено коштом жителів Заріччя;

пам'ятний знак жертвам Голодомору в Україні. Виготовлено і встановлено коштом жителів Заріччя.

пам'ятний знак курінному УПА майорові П. Вацику (Пруту). Встановлено у 1996-му до 50-річчя з дня трагічної загибелі;

пам'ятник майорові П. Вацику (Пруту). Встановлено 2006 року. Виготовлено і встановлено коштом жителів села Заріччя;

символічна могила – пам'ятний хрест полеглим героям. Відновлено 1989 року. Старий пам'ятник, як відзначає М. Домашевський, був одним з найкращих пам'ятників полеглим героям. Він являв собою височенну кам'яну могилу, на яку пішло 800 возів каміння. На горі могили був міцний дубовий хрест. Цей хрест був такий великий і тяжкий, що його підносили 128 людей. Пам'ятник було споруджено протягом чотирьох днів. Коли перевести на гроші вкладену працю, то вона б коштувала шість тисяч золотих.

Вінців довкола хреста нараховувалося до 200 метрів.

Загадкові трагічні події Заріччя

4 серпня 1943 року загинув генерал-майор С. В. Руднев, Герой Радянського Союзу, комісар

партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака. Обставини його загибелі до сих пір є невідомими. С. В. Руднев мав біля себе записки про Ковпаківський рейд та щоденник, які місцеві жителі передали Катрі Наконечній – секретарці волосної управи.

6 жовтня 1943 р. загинула Катря Наконечна, підхорунжа Української галицької армії, членка Організації українських націоналістів. Працювала як секретарка волосної управи в Заріччі, убивці невідомі.

17 лютого 1944 року було убито по дорозі додому волосного старшину Заріччя Михайла Стельмашука. Його тіло було знайдено по двох тижнях у лісі «на площі».

28 лютого 1944 року німецька влада провела каральну акцію, під час якої було розстріляно 20 невинних жителів Заріччя.

7 квітня 1944 р. мадяри спалили 25 господарств і розстріляли 15 українців, жителів села. [14].

Шкільництво (за сторінками «Історії Гуцульщини» М. Домашевського та «Делятинщина» Клапчуків)

Перші відомості про освіту в селі зустрічаються у період 1845–1853 років. Згадується про існування парохіяльної школи Заріччя, де навчання вів священник.

1874 р. в селі вже є однокласна школа і маємо прізвище вчителя – Реневич.

1896 року зарічанців навчали Микола Фащевський та Владзіміра Хромовська.

У 1914-му існувала двокласна школа, де працювали С. Чесниківська, Н. Михалевич, М. Яворська.

У 1925 році в Заріччі була трикласна школа площею 128,5 м² у власному будинку, де навчалось 150 учнів та працювало три штатні вчителі.

До 1931-го існувала чотирикласна школа, а 1932 р. відкрили п'ятикласну, тому що дітей було багато.

Десь у середині 30-х років школу перебудували. Зняли дах та поставили другий поверх, в якому розмістили два класи, канцелярію школи і керівника.

Управителем школи від середини 1910-го до середини 30-х років працював М. Данилюк, щирий українець, який займався громадською та політичною діяльністю, організовував шкільну бібліотеку лише з українських книжок.

До 1939 р. управителем був поляк С. Фурман. Пізніше, до 1941-го, директором було призначено Припхана, а після нього, до 28 лютого 1944 р. (дня своєї загибелі), директором школи був В. Бабінець. Сьогоднішня школа в Заріччі має чудове приміщення та всі умови для результативного навчання і виховання, які створив великий колектив педагогів, батьків і керівників різних рівнів. Але насамперед село має

завдячувати Анні-Любі Яворській, яка винесла ідею, спромоглася на її реалізацію й офірувала власні великі кошти на будівництво нової школи. Ця історія заслуговує на окреме дослідження.

Треба сказати, що «Просвіту» в селі створено 1900 року, існували також товариство «Луг» та ін.

Історія села Заріччя, як і доля людини, складна, часом сумна, трагедійно-драматична, часом

весела і радісна. Та щоб заглянути у всі її сторінки, треба часу, великої праці, а викласти лише в журнальному варіанті неможливо.

Тому ми свідомо ознайомили читача з деякими фактами давньої історії з надією, що прийде час і на велику розповідь.

Завершуємо свою довідку даними з паспорта територіальної громади с. Заріччя.

ПАСПОРТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ с. ЗАРІЧЧЯ

ЗАГАЛЬНА ТЕРИТОРІЯ ПУНКТУ

Площа земель – усього
Площа населеного пункту
Площа громадської території
Землі запасу
Землі резервного
Землі парків та заповідників
Кількість власників землі та землекористувачів – усього
Площа орендованих земель
Громадські пасовища – площі

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА [15]

Кількість домогосподарств
Кількість сімей – усього
Зокрема:
Багатодітних (троє і більше дітей)
Чисельність постійного населення – всього
Зокрема у віці:
Діти до 6-ти років
Школярі 6–15 років
Працездатне населення – всього
з них:
чоловіки 16–59 років
жінки 16–54 років

Постійно працюють в організаціях і господарств
Одинокі особи похилого віку
Одинокі особи похилого віку які потребують обслуговування соціальних служб
Народилося 2012 року
Померло 2012 року

ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Кількість населення, зайнятого в усіх сферах діяльності – всього
Будівництво, транспорт, пошта та зв'язок
Оптова і роздрібна торгівля, готелі і сфера громадського харчування
Дитячі дошкільні заклади, сфера освіти
Охорона здоров'я та соціальна допомога
Зайняті в органах самоврядування

ЖИТЛОВИЙ ФОНД

Житлові будинки
Кількість житлових будинків всього
Користуються природним газом

ОСВІТНІ ЗАКЛАДИ

Дитячий дошкільний заклад
Фактично заповнено
Кількість сіл, що обслуговує дитячий садок
Загальноосвітні навчальні заклади

ЗАКЛАДИ ОХОРОНИ

ФАП
Фактично заповнено (в середньому на рік)
Кількість сіл, які обслуговують
Кількість населення, які обслуговують
Наявність транспорту, зокрема санітарного

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Культові споруди – всього
Церква православна
Церква греко-католицька
Дім молитви ХВЄ
Ритуальні послуги:
Кладовища – всього
Зокрема діючі
Братська могила

ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Будинок культури
Форма власності – державна
Потребує капітального ремонту
Бібліотека
Спортивні споруди – всього
зокрема спортивні майданчики
спортивні зали
Стадіони

МЕРЕЖА ШЛЯХІВ

Вулиці по селищу
Зокрема: асфальтоване покриття
ґравійне покриття

**ТОРГОВЕЛЬНІ ЗАКЛАДИ
І ПІДПРИЄМСТВА
ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ**

Крамниці
Форма власності – приватна
Їдальня, кафе, ресторан
Форма власності – приватна
Роздрібний ринок

АВТОБУСНЕ СПОЛУЧЕННЯ

Кількість рейсів на день - усього
до районного центру
до обласного центру

Література та джерела

1. Словник української мови. – К., Наукова думка, 1970–1980. Т. 3, с. 233.
 2. ЦДІА України м. Львів (Центральний державний історичний архів України, м. Львів) Ф. 6, оп. 1, спр. 171, с. 1915.
 3. Клапчук В. М., Клапчук М. М. Делятинщина: історико-географічне дослідження. Делятин. 2007. – С. 85.
 4. І. Шараневич. Старинні путі русько-угорські через Карпати і русько-польські через Сян і Віслу // Літературний збірник видавельного товариства Галицько-Русської Матиці – випуск, I–IV – Во Львові, 1869. – с. 125.
 5. Б. Томенчук, М. Кугутяк, П. Сіреджук, І. Кочкін, М. Волощук. Старожитності Гуцульщини. Манускрипт, Львів. – 2011. – Т. 2.
 6. ЦДІА України м. Львів – Ф. 5., оп. 1, спр. 59, с. 388–389.
 7. ЦДІА України м. Львів – Ф. 5., оп. 1, спр. 197, с. 2269.
 8. ЦДІА України м. Львів – Ф. 7., оп. 1, спр. 81, с. 1293.
 9. М. Кугутяк. Старожитності Гуцульщини. Манускрипт. Львів, 2011. Т. 1. С. 362–365.
 10. ЦДІА України м. Львів – Ф. 5., оп. 2, факсцикул 1. С. 54–61.
 11. Б. Томенчук, М. Кугутяк, П. Сіреджук, І. Кочкін, М. Волощук. Старожитності Гуцульщини, Манускрипт, Львів, 2011. Т. 2, с. 188.
 12. ЦДІА України м. Львів – Ф. 146., оп. 85, спр. 1240, с. 13–15.
 13. М. Домашевський. Історія Гуцульщини, Чикаго, 1985. Т. 2, с. 213.
 14. В. Яшан. Під брунатним чоботом. Торонто, 1989 р.
- Поточний архів Зарічанської сільської ради.

Михайло Клим'юк

Сторінки до історії села Заріччя

Заріччя – це велике село, яке розкинулось у долині річки Пруту, на його високому правому березі, біля самого підніжжя Карпат. На протилежному лівому березі розташовано містечко Делятин. На сході Заріччя межує із с. Білими Ославами, а на півдні височіють гори: Маливо (848 м) та Яворова (1001 м). Село розташоване на рівнині завдовжки 8 км, завширки – від 1-го до 4 км.

Село часто називають гірським чи навіть гуцульським. Якщо використати ознаки гуцульських поселень, які запропонувала львівський науковець Марія Лаврук, а саме: 1) ці поселення є гірськими, розташовані на висоті не нижче 500 м н. р. м. і мають розчленований рельєф, 2) гуцульські села здебільшого безсистемно забудовані, їхні садиби віддалені одна від одної і розміщені на схилах гір, рідше – вздовж річок, 3) мешканцям гуцульських сіл властиві очевидні етнографічні риси: традиційний одяг, прикрашений вишитим геометричним орнаментом певної кольорової гами, 4) гуцули володіють доволі високим рівнем самосвідомості, то неважко дійти висновку, що Заріччя ні гірське, ні гуцульське. Село розташоване на виположеній ділянці Прикарпатської височини, оселі зарічанців мають вуличне розміщення. Інакшою, ніж у гуцулів, є і орнаментика та кольорова гама вишитих сорочок. А щодо мови, то порівняйте діалект жителів Заріччя із, наприклад, говіркою мешканців Яворова чи Космача, то вам стане все зрозуміло. І зарічанець не назве себе гуцулом, на його думку, гуцули проживають десь далі – принаймні із села Дори починаючи і вище.

Аналізуючи етнографічні та мовно-діалектичні дані, можна зробити висновок, що Заріччя – типовий представник покутського передгір'я.

Щодо назви села, то воно говорить само за себе: Заріччя (за річкою, за Прутом). Так назвати поселення могли тільки з боку Делятина, що вказує на спільну історію цих двох населених пунктів. За даними краєзнавця П. Сіреджука, село вперше згадується в документах за 1610 рік. Можна припустити, що із самого початку Заріччя було присілком Делятина, а з початку XVII ст. стає окремим населеним пунктом. Треба зазначити, що, крім Заріччя, був ще й присілок Межиріччя, який розташовувався між двома рукавами Пруту

(про нього згадується в інвентарі села, який датується 4 січня 1701 р., з якого дізнаємося, що на присілку Межиріччі був оборонний двір власника села Олександра Белзецького).

Історик В. Грабовецький наводить дані з інвентарю сіл за 1700 рік: у с. Заріччі на той час було вже 38 селянських господарств. З них чотири цілодворищні (відробляли по чотири дні на тиждень, сплачували данину, здавали дерево, виконували шарварок), 16 півдворищних (відробляли два дні), 15 хатників і три комірники (хатники відробляли два дні, комірники – день).

Звичайно, що люди жили на цій території набагато раніше. Це доводять археологічні розкопки, проведені в 1960–1980-х роках на території Заріччя. Дані розкопок свідчать, що перші люди жили тут ще 40 тисяч років тому.

Наступні сліди життя людини в околицях села зафіксовано з часів Київської Русі. Значущість для галицьких князів цих територій пов'язана з великою кількістю соляних джерел. Делятинщина була одним з головних постачальників так званої «коломиїської солі». Топонім «Банька» (назва зарічанського урочища) підтверджує інформацію про наявність соляних промислів на території Заріччя.

Відомий письменник Степан Пушик в одному із своїх досліджень зазначає, що прикарпатських краєзнавців найбільше дивує те, що село Заріччя розбите не на вулиці, а на сотні. У селі справді є вісім вулиць-сотень. Поділу населених пунктів на сотні ніде більше в Галичині не знайти (крім Білих Ослав, сусіднього до Заріччя села), а тому мова може йти тільки про базування тут військового підрозділу на вісімсот мечів. І в польському, і в австрійському війську сотень не було, козацькі полки в Карпатах не стояли, тож ідеться, як стверджує Степан Григорович, про базування княжого війська, яке прикривало державу, соляні промисли, кордон з Угорщиною та Волощиною.

Я не зовсім згідний зі С. Пушиком, що поділ Заріччя на сотні тягнеться ще від княжих часів (добре, якби так було!). Селові трохи більше, ніж 400 років, то про які княжі часи може йтися. А поділ на сотні, як і «Просвіту», драмгурток, висипання могили, феномен о. Бойка (про це нижче), я пояснюю значним піднесенням національної свідомості українського населення в першій половині XX сторіччя. Зарічанці у протистоянні з польською владою поділом села на сотні демонстрували свою українськість, спорідненість з козацтвом, з Великою Україною.

У другій половині XIV ст. Делятинщина опинилася в руках польської адміністрації. Перший документ про Делятинщину від 9 березня 1400 року говорить про те, що польський король Володислав подарував її двом рідним братам Стецькові та Івашкові Неговичам. Від того часу брати стали зватися Делятинськими, а від 1440-х років – Делятинськими. Від 1579-го власниками Делятинщини вже згадуються Яків Хотимирський, Христофор Блудницький, Павло та Іван Турецькі. Можливо, саме тоді під час зміни власника й з'явилися перші поселенці на території Заріччя. Зрозуміло, що жителям містечка, яке розвивалося, приглянувся придатний для землеробства рівнинний правий берег Пруту.

У кінці XVI ст. Делятин та навколишні поселення (село Заріччя вже, очевидно, існувало) опинилися в руках магната Белзецького, який став власником близько двох десятків населених пунктів у долині Пруту.

Життя людей було нелегке: «голодні роки», пошесті, стихійні лиха й напади татар. Татари нападали на Покуття дуже часто. В 1621 році було знищено майже всі покутські села. В 1645–1650 роках Делятинщина постраждала від війни між братами Белзецькими.

Тяжке життя, панщина викликали в селян спротив, а інколи і відкриті виступи. Найбільший виступ селян стався 1648 року. Почався він після звістки про перемоги козацтва під проводом Б. Хмельницького над шляхтою та наближення козацьких загонів до Прикарпаття. Повстанців очолив парох Делятина А. Намісник. В загоні нараховувалося десятки осіб з майже всіх населених пунктів Делятинщини, зокрема і з Заріччя. В 1680-х роках розпочались нові виступи. Цей рух отримав назву опришківства. Опришки діяли аж до середини XVIII сторіччя. Чи були серед них вихідці із Заріччя, невідомо.

Від 1772-го до 1918 року Україна – під австрійською владою. За часів австрійського панування проводили докладні переписи населення, які дають можливість прослідкувати розвиток демографічних процесів.

**Кількість населення с. Заріччя
(кінець XVIII – поч. XX ст.)**

Рік	Кількість населення
1781	864
1857	2142
1900	3077

Наведені дані свідчать про те, що впродовж 120-ти років кількість населення в селі зроста майже вчетверо. Такого бурхливого росту населення Заріччя не знало жодного разу за всю свою історію. Саме в цей час до села прибули переселенці з Чехії (до цього часу серед зарічанців найчастіше зустрічається прізвище Вацик, яке чітко вказує на своє походження. В селі

є куток, який має назву Чехи). Про прізвища, поширені в селі, пише у своїх спогадах Іван Докторук: «Між жителями Заріччя (місцева назва – Заріч) зустрічаються прізвища, незнані в околиці. От їх кілька: Бахмати, Булелики, Ханенки (чи не з татарського роду?), далі: Довбенюки, Докторук, Дудзяні, Обідняки, Виннюки, Питчуки, Старунчаки, Шеверяки, Турійчаки, Скитчуки, Голубко, Брінь, Маркопольський. Натомість у Делятині, а незнані в Заріччі: Боднарюки, Меланюки, Мисюки, Менделюки, Небелюки, Шевчуки, Флиси, Капчуки. Зате Бойки є всюди: в Заріччі, Дорі й Микуличині, а Бойчуки в Делятині.

Та найбільше число людей в Заріччі носить прізвище Вацик. Є Вацики, між собою не споріднені. Так виглядає, що, мабуть, немало людей прибуло в село з подальших околиць. Бігуни, Гаврилюки, Дем'янчуки, Ковалюки, Клим'юки, Гнатюки, Іванюки, Івасюки, Іванцеві, Дмитрюки є в селі, як і скрізь по краю».

Протягом XVIII сторіччя кількість усієї землі в селян збільшилася вдвічі, але, враховуючи великий приріст населення, в розпорядженні кожної родини в 1900 році залишилася лише чверть тієї землі, яка була в неї наприкінці XVIII сторіччя. На одну родину в Заріччі припадало 0,7 га орної землі. Така площа, очевидно, не могла забезпечити потреби населення, тому селяни займалися тваринництвом.

Населення поступово бідніло через ріст населення і підвищення податків. Незначна кількість селян була зайнята в промисловому виробництві (солеварні, тартаки). Австрійська адміністрація закрила більшість солеварень (у Заріччі – в 1788 році), залишилися діяти лише солеварні в Делятині.

Перші тартаки на Делятинщині з'явилися в першій половині XIX сторіччя. У 1877 році в Заріччі працювало дві пилорами і чотири ручні пили; кількість переробленої деревини становила 1,9 тис. м³. Як подають дані з 1913 року, в Заріччі був лише один тартак та один водяний млин.

Найбільше були відомі зарічанці своїми будівельними здібностями, бо багато вілл, пансіонатів, звичайних хат – від Ворохти до Делятина, а то й поза межами Делятинщини було побудовано будівельниками із Заріччя. Село було своєрідною будівельною академією, а деякі майстри, як писала тодішня преса, перевищували своєю майстерністю теслярських робітників столиці.

Краєзнавець Іван Могитич називає прізвища знаних на Прикарпатті майстрів: Бахмати, брати Василь і Микола (кін. XIX — поч. XX ст.), Максим Вацик (кін. XIX — поч. XX ст.), Докторуки, батько і син (перша чверть XIX — кін. XIX ст.), Пасічний (кін. XIX — поч. XX ст.), Михайло Стельмашук (кін. XIX — поч. XX ст.).

Історія села невіддільна від історії церкви. Священики були для селян духівниками, порадиниками, вихователями, дуже часто – урядом.

Зарічанська церква, побудована в 1942 році

Священик у Заріччі вперше згадується в 1700 році. Під час генеральної ревізії в 1754-му до церкви належало 80 парафіян. Після знесення старого 1789-го зведено новий церковний будинок. У 1909 році збудовано нову велику церкву, яку 1916 року знищила австрійська

артилерія. Після цього за церковне приміщення слугував барак, перевезений із с. Ворохти. Церкву за проектом львівського архітектора Лева Левинського збудовано в 1942 році. Всі церкви будували на тому самому місці – на високому березі Пруту, принаймні інших відомостей не знайдено. Сьогодні церкву, зведену 1942-го, використовує громада, яка належить до Української православної церкви Київського патріархату. Греко-католицька громада звела церковний будинок у центрі села.

Серед парохів, які найбільше прислужилися громаді села, слід згадати о. Миколу Волошина (час служіння на парафії: 1875–1897), дідуся відомої української письменниці Марійки Підгірянки о. Дмитра Лугового (1897–1926), чиїми заслугами були поширення тверезості серед зарічанців та піклування про розвиток освіти, а також о. Бойкова (1936–1937), який організував не тільки релігійне життя села, але й закликав до активної праці в «Просвіті» та кооперативі. За короткий час перебування на парафії о. Бойків заслужив велику любов і повагу зарічанців, таку, що все село зі сльозами на очах прощалося з ним, коли він виїхав на душпастирську працю до США.

СВЯЩЕНИКИ СЕЛА ЗАРІЧЧЯ

Священик	Час сл на пар
О. Іван Блонський	1836–
О. В. Камінський	1861–
О. Ю. Величковський	1865–
О. Микола Волошин	1875–
О. Дмитро Луговий	1897–
О. С. Сохацький	1926–
О. М. Любич	1928–
О. Антоній Дмитраш	1930–
О. Бойків	1936–

Прощання громади села з о. Бойковим, 1937 рік

О. Луговий надавав матеріальну допомогу Іванові Докторуку, який на початку минулого сторіччя вчився в Коломийській гімназії. Крім Докторука, в гімназії вчилися зарічанці Прокіп Клим'юк (син війта) та Петро Гродзіцький, який у 1901–1902 навчальному році був першим і єдиним гімназистом із понад ніж двадцяти громад у долині Пруту. Іван Докторуку, закінчивши гімназію, вступив до університету в Чернівцях на правничий факультет. Опісля з початком Першої світової війни його мобілізували до армії. Воював у Галицькій армії (УГА) (крім Докторука в УГА служив Іван Бахмат). Після війни закінчив свої правничі студії вже у Львові. Закінчивши університет, займався адвокатською практикою в Делятині та Галичі. Іван Докторуку завжди брав активну участь у громадсько-політичному житті. В 1944 році виїхав на еміграцію. Перебував в Інсбруці (Австрія), Мюнхені, а пізніше в Америці. На еміграції включився у вир громадського й літературного життя: був мовним редактором часописів «Українське життя», «Самостійна

Іван Докторуку

Україна», журналу «Гуцулія». Помер Іван Докторуку 1978 року в Чикаго.

У своїх спогадах «Як стелився мені життєвий шлях» Іван Докторуку з приємністю згадує директора школи Зиновія Матковського, який працював у селі на рубежі сторіч. Матковський заснував першу в селі читальню

«Просвіти». Як подає звіт «Просвіти» за період від 01.01.1906 р. до 31.12.1907 р., читальня в Заріччі нараховувала 60 членів, у просвітянській бібліотеці було 74 книжки, а головою читальні був Максим Ковалюк. У той самий час було організовано «Січ». Головою цієї організації в 1908 році був Гнатюк.

До 1931 року в селі була чотирирічна школа, а 1932-го відкрили п'ятий клас. Дітей було багато, а класних кімнат – тільки три, тому навчання доводилось проводити в хаті сільського ґазди І. Клим'юка. У половині 30-х років на шкільному приміщенні було надбудовано другий поверх. Управителем школи від Першої світової війни до 30-х років був українець М. Данилюк. За його керівництва в школі здійснювалося українське виховання. Керували цим процесом вчителька Климентина Гарасимович та її брат Степан Гарасимович, що був студентом права. При школі працювала бібліотека з українських книжок. Після виходу на пенсію управителя Данилюка на його місце призначили поляка. З українським вихованням було покінчено. З приєднанням Західної України до УРСР директором школи призначили Припхана.

Від початку свого заснування «Просвіта» містилася в хаті господаря Івана Гаврилюка, де відбувалися збори, засідання управи, репетиції аматорського гуртка та хору. Головою

М. Данилюку

Печатка читальні
«Просвіти»

«Просвіти» недовгий час був В. Обідняк, а після нього – Михайло Стельмащук, який на цьому посту перебував до 1939 року. В управі «Просвіти» активно працювали В. Булелик (секретар), М. Докторук (скарбник), А. Вацик (бібліотекар). Зарічанці намагалися побудувати

дім «Просвіти». Було знайдено площу під будову, заготовлено будівельні матеріали, вимурувано фундамент. Але польська влада заборонила будівництво. В 1930 році на місці, званому як Могили, зарічанці спорудили величний пам'ятник полеглим героям – високу символічну могилу, на якій височів дубовий хрест.

Діяльність Товариства не подобалася польській владі. Кілька зарічанців восени 1938 р. відправилися на Закарпаття допомагати будувати Українську державу. В березні 1939-го було проголошено створення Карпатської України. Влада визнала «Просвіту» джерелом поширення українських державницьких поглядів, і осередок Товариства було закрито.

З приходом у вересні 1939 року радянської влади кількох активістів «Просвіти» заарештувала НКВД, серед них М. Кашак, М. Булелик і В. Неільчук.

Свої спогади з історії товариства «Просвіта» та й взагалі з історії села залишив Максим Бахмат. М. Бахмат (1921–1991), який дитинство та юність провів у рідному селі, в 1943 році вступив до дивізії «Галичина». Після закінчення війни 1949-го поселився у Бредфордді (Велика Британія). Тут до кінця життя займався громадською роботою. Був головою бредфордського відділу Союзу українців Британії (СУБ), керівником Школи українознавства ім. Т. Шевченка, а також співзасновником Спільки українських учителів та виховників (СУУВ).

Дуже драматичною була доля Заріччя у другу світову війну.

Павло Вацик (Прут)

За німецької окупації 17 лютого 1944 року невідомі вбили волосного старосту Михайла Стельмащука (до 1939 р. – голова «Просвіти»). Того самого вечора стався напад на німецький торговельний склад у Делятині. А за кілька місяців до цих подій, у жовтні 1943 року, вбили

Катерину Наконечну, секретаря волосної управи. Німецька влада на основі секретних доносів і перевірки дійшла висновку, що всі ці події – справа рук УПА. 28 лютого 1944 р. загарбники провели пацифікацію Заріччя. На смерть засудили 29 мешканців села. Серед засуджених були директор школи Бабінець, а також секретар громади села Пасічний. Вироки ґестапо виконало негайно на місці. Вбивали під стодолюю по сусідству зі школою. В'язали дротами по п'ять осіб і розстрілювали. Тіла поскидали на вантажний автомобіль і вивезли. Ніхто не знає, де ґестапо закопало помордованих. Крім того, близько двох сотень людей із Заріччя перевезли до Станіслава і передали урядові праці, який відправив їх на роботу до Німеччини.

Другий випадок масового вбивства зарічанців стався 7 квітня 1944 року. В той день мадярські солдати спалили 25 господарств і розстріляли 15 жителів села. Люди ховалися в лісі від вибухів снарядів радянської артилерії, а мадяри прийняли їх за українських партизанів.

На початку серпня 1943 року біля Заріччя на верху Рахові (589 м) і в околиці верха, що називається Діл, відбувся бій між партизанським з'єднанням Ковпака та німецькими військами. Радянські партизани зазнали великих втрат. Зарічанці поховали тіла партизанів у кількох спільних могилах. Між убитими був Семен Руднев, комісар партизанського загону. Селяни знайшли щоденник Руднева і передали його Катерині Наконечній. Що з тими записами сталося після її смерті – невідомо.

1941 року, а також 1944-го, радянська влада мобілізувала на фронт велику кількість жителів Заріччя. 111 з них не повернулися з війни.

Починаючи від 1943 року, багато зарічанських юнаків вступило до лав УПА. Вони боролися як проти німецьких, так і проти радянських окупантів. Переважна більшість з них загинула в підпіллі. Це були: Василь Олексійович Абрам'юк (керівник боївки Яремчівського районного проводу СБ), Олексій Іванович Абрам'юк (Чуб), Михайло Іванович Бігун (Свистун, станичний), Павло Вацик (Прут, майор УПА, чотовий у сотні Різуна, командир сотні «Змії», командир куреня «Підкарпатський»), Василь Петрович Весна (Пробійчук, сотенний), Микола Онуфрійович Дудзяний (Гора), Іван Михайлович Іваніщак (Зорян, станичний), Микола

Прокіп Панюк (Хорт)

Васильович Обідняк (Прут), Прокіп Васильович Панюк (Хорт, командир боївки СБ), Юрій Васильович Струк (Чорноус) та інші. Понад 60 зарічанців брало активну участь у визвольному русі 40–50-х років.

Після війни село колективізували. Колгосп (а потім радгосп) «Делятинський» мав 4419 га земельних угідь, млин і пилораму. Виробничий напрямок – м'ясо-молочний. На площі 117 га вирощували льон.

Школа містилася в довоєнному приміщенні. Класних кімнат не вистачало, тому заняття проводили у дві зміни. Становище трохи поліпшилося, коли на початку 70-х років було побудовано ще один корпус.

У період від 1989 року зарічанці активно включилися в національне відродження, що ширилося по всій Україні. В грудні 1989-го створено осередок Товариства української мови. Було відновлено символічну могилу героям України. Зарічанці висипали її на старому місці – на Могилах і освятили в травні 1990 року. Було проведено велику роботу з увіковічення пам'яті ОУН–УПА. В жовтні 1992-го встановлено і освячено хрест на місці бази-станіції УПА «Кернички», а біля школи – пам'ятний знак, присвячений 50-річчю УПА. Іменем Павла Вацика (майора Прута) названо одну з вулиць села.

У 2000 році в Заріччі побудовано нове сучасне приміщення школи. Це будівництво було здійснене в основному за кошти Анни-Люби Яворської, громадянки Канади, уродженки с. Заріччя, яка на благодійну справу пожертвувала 350 тисяч канадських доларів.

Зарічанці по праву пишаються людьми, відомими в Україні, які народилися в нашому селі. Це – колишній суддя Конституційного суду України Михайло Костицький, народний депутат України кількох скликань Василь Костицький, науковці Степан Мочерний, Михайло Гнатюк.

Використана література:

Грабовецький В. Гуцульщина XIII–XIX ст. Львів, 1982.

Докторук Іван. Як стелився мені життєвий шлях. Журнал «Гуцулія», №№29–35, 1974, 1975.

Домашевський М. Історія Гуцульщини. Том II. Чикаго, 1985.

Журнал «ПІК», №36(71) від 3–9 жовтня 2000 р. Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська область. Київ, 1971.

Клапчук М.М., Клапчук В.М. Історико-етнографічний нарис Делятинщини. Делятин, 2000. Книга пам'яті України. Івано-Франківська область. Т. 2, 3, Львів, «Каменярь», 2001, 2003.

Лаврук Марія. Гуцули Українських Карпат. Львів. Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005.

Могитич Іван. Гуцульські майстри будівничі. Історія Гуцульщини. Т. IV. Львів, 1999.

Процак Роман. Церкви Надвірнянщини і Товмаччини. Івано-Франківськ, 2000.

Пушик Степан. Галичина і княгиня Ланка. Газета «Галичина», вересень – жовтень 2005 р.

Сіреджук Петро. З хроніки заселення Галицької Гуцульщини. Історія Гуцульщини. Том II. Чикаго, 1985.

Сіреджук Петро. Фортифікації Галицької Гуцульщини. Газета «Гуцульський край», грудень 2010.

Яшан Василь. Під брунатним чоботом. Торонто, 1989.

Зарічанська школа

Отець Мирослав Ханенко
Світлана Флис

Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії – духовна святиня зарічанців

Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії (нині Святої Покрови Божої Матері) в селі Заріччі на Надвірнянщині стоїть на високому пагорбі над річкою Прутом, домінуючи тут, і її величні бані видно далеко аж ген до Делятина. Зарічанці мають давні традиції активного релігійного і національного життя.

Про це свідчать розповіді старожилів, архівні документи, письмові матеріали. Під час генеральної візитації в 1700 році тут уже згадується священик. У 1754-му про сакральну споруду записано: «*Cerkiew sub titulo Anutiationis B-mae Mariae Virginis drewniana... wystawiona o iedney kopule sredniey, od kogo benedykowana nie pamietaja... Obrazow namiestnych na blatach drewnianych cztery przystoyney roboty malarskiej*». До церкви тоді належало 80 вірних.

1789 року в Заріччі збудовано нову церкву, яку було посвячено 1790-го. За деканальної візитації 31 грудня 1898 року подано відомості, що церква дерев'яна, хрестоподібна, нещодавно перекрита, має три вівтарі з антимінсами, які посвятили греко-католицькі єпископи (згодом митрополити) Михайло Левицький і Григорій Яхимович. Церкву з дзвіницею застраховано на 2200 з. р. До церкви 1832 року належало 1444 вірні, 1844-го – 1901, 1854-го – 2016, 1864 року – 2123, 1874-го – 2193 і 1884 року – 2209.

У 1813 році парохом Заріччя призначено о. Георгія Андрійовича, який народився 1784 року в Надвірній, а після філософських і теологічних студій 1809-го був рукоположений. На душпастирській ниві в Заріччі він працював до 1829 року.

Понад тридцять років парохом церкви в Заріччі був отець Іван Блонський, який народився 1784 року, а рукоположений 1809-го. На парафію в Заріччі його призначили в 1829 році, де він душпастирював до своєї смерті 19 жовтня 1863-го. Це був енергійний, шляхетний отець,

брат священика, письменника, громадського і культурного діяча, посла до австрійського парламенту Корнила Блонського (1802–1852). О. Іван Блонський 24 грудня 1853 року дав шлюб своєму небожеві Титу Блонському (1830–1897), майбутньому священикові, письменнику, авторові трагедії «Анастасія», повісті «Розвалина», поеми «Аккерманская пленниця», поезії «Падшим героям 1877–1878» (писав язичієм), з Кароліною, дочкою пароха Дори отця Віктора Левицького. О. І. Блонського поховано біля західної стіни церкви в Заріччі. З часом пам'ятний хрест було частково знищено, а в 2011 році відновлено.

Два роки – 1863–1864 – адміністратором церкви в Заріччі був о. Бенедикт Камінський, який народився 1832 року, а рукоположений 1863-го. Село Заріччя стало його першою парафією. Він помер у віці 40-ка років, будучи адміністратором церкви в сусідньому селі Білих Ославах.

Від 1864-го до 1872 року парохом у Заріччі був о. Юліан Величковський. Народився він 1814 року, а рукоположений 1837-го. Свого часу був адміністратором парафій у Камінній і Дорі Надвірнянського повіту, згодом, у 1842–1850 роках, – канцлер греко-католицької митрополичої консисторії у Львові. Помер 1 лютого 1872 року в Заріччі, де і похований.

Три роки (1872–1875) адміністратором церкви в Заріччі був о. Орест Кисілевський (1833–1897), син отця Івана Кисілевського, пароха с. Братківців Тисменицького деканату. З отцем Титом Блонським його пов'язували родинні зв'язки – обидва були одружені на дочках отця Віктора Левицького. Жертвну працю душпастиря Ореста на парафії в Заріччі високо оцінили місцеві жителі – триста десять чоловік 27 червня 1872 року підписали звернення до митрополичої консисторії у Львові проти призначення адміністратором місцевої церкви о. Йосипа Заячківського, і о. Орест Кисілевський залишився в Заріччі.

Двадцять два роки служінню церкви і громаді Заріччя віддав отець Микола Волошин, народжений 18 травня 1828 року, рукоположений 12 грудня 1852-го. Він був парохом Заріччя від 1875 року до своєї смерті 25 квітня 1897-го. Його дочка Теофілія була одружена з лісничим

Омеляном Ленертом. Онучка отця Миколи, поетеса Марійка Підгірянкa, в дитинстві деякий час мешкала в дідуся у Заріччі. Тут вона відвідувала святі літургії, навчилася читати не тільки рідною мовою, а й німецькою, часто брала книжки з дідусевої бібліотеки. Стараннями о. Миколи Волошина в 1884 році було реставровано дерев'яний дім пароха. Отець мав численні подяки від митрополичої та єпископської консисторій греко-католицької церкви за ревність у душпастирській праці та роботу в школі. Сам займався пасічництвом і вчив особливостей догляду за бджолами селян. Деякі дерева, посаджені дбайливими руками о. Миколи, ростуть у селі донині. Похований о. М. Волошин на цвинтарі в Заріччі (могила збережена). Рік завідателем парафії з правом управи від 10 травня 1897 року в Заріччі був о. Пантелеймон Білоус (1866–1922).

Від 5 травня 1898 року парохом Заріччя став енергійний священник з активною громадською позицією о. Дмитро Луговий. Він народився 28 вересня 1842 року, а рукоположений 8 жовтня 1871-го греко-католицьким єпископом Йосипом Сембратовичем. Деякий час душпастирював у Микуличині, Тисмениці, Цуцилові. Від 1885 року він надвірнянський містодекан, радник єпископської консисторії з відзнаками крилошанина, шкільний орд. комісар. Великою його заслугою, як відзначали парафіяни, була опіка над школою, де 1898-го навчалося 130 маленьких зарічанців. При церкві діяло братство тверезості, завданням якого були антиалкогольна пропаганда й особистий приклад негативного ставлення до алкоголю. Стараннями о. Д. Лугового 1909 року в селі зведено дерев'яну хрещату церкву, криту ґонтою, за переказами старожилів, дуже схожу на стару церкву у Ворохті. Її будував тесляр на прізвище Бучук з села Яворова. В Заріччі на той час, згідно із Шематизмом Станіславської греко-католицької єпархії, було чотири придорожні каплиці. Дяком при церкві працював А. Гнатишин, пізніше М. Іваніщак, який попри дякування був також диригентом місцевого хору. Парох о. Д. Луговий опікувався обдарованими дітьми, зокрема Іванові Докторуку, майбутньому докторові юридичних наук, громадському діячеві, січовому стрільцеві, він протягом трьох років під час навчання юнака в Коломийській гімназії надавав матеріальну допомогу. Отець Дмитро Луговий відійшов у вічність у Заріччі 4 грудня 1926 року.

У Першу світову війну в околицях села йшли кровопролитні бої. Як писав д-р І. Докторук, церкву знищила австрійська артилерія 1917 року, коли підрозділи російської царської армії тримали оборону на правому, тобто заріцькому,

*Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії, 1909 р.
Художник М. Гаврилюк*

березі річки Пруту. Деякий час богослужіння відбувалися у приміщенні ґміни. Згодом у селі Микуличині жителі Заріччя придбали барак з тартака і спорудили з тих будівельних матеріалів богослужбну каплицю.

Короткий час у 1913 році приватним сотрудником у Заріччі був о. Петро Чорнобривий, згодом завідатель у Білих Ославах і Чорному Потоці. Він займав активну громадську позицію і 13 травня 1918 року (відповідно до відозви від д. 23 лютого 1918-го, ч. 334) надіслав гроші на будівництво греко-католицького храму в місті Києві. Помер 5 лютого 1920 року.

Від 5 грудня 1926-го до 29 лютого 1928 року Христову віру в душі зарічанців ніс отець Стефан Сохацький, народжений 31 грудня 1894-го в Більчому-Золотім Борщівського повіту, рукоположений у 1925 році греко-католицьким єпископом Григорієм Хомишиним. Особливу увагу о. Стефан приділяв навчанню дітей та їх катехизації. Помер 3 травня 1944 року в Чорнім Потоці.

Від 1 березня 1928 року на парохію було призначено отця Антонія Дмитраша, який народився 16 серпня 1871-го в Ямниці біля Станіслава. Рукоположений у 1896 році єпископом Юліаном Куїловським, він був уже досвідченим парохом. Про це свідчать відзнаки: містодекан Надвірнянський, радник єпископської консисторії з відзнаками крилошанина, іспитуватель просинодальний. Отець А. Дмитраш бачив нагальну потребу будівництва церкви в Заріччі. Постало питання фінансування. Цим зайнялося церковне чоловіче братство ім. святого Сави та жіноче ім. святої Варвари. Починаючи від 1934 року, вони збирали пожертвування громади, на Різдво старші брати і сестри колядували на церкву. Чимало грошей

*Богослужбова каплиця Пречистої Діви Марії,
1918 р. Художник М. Гаврилюк*

поступило від активної діяльності членів товариства «Просвіта», які проводили концерти, ставили п'єси в довколишніх селах. Отець А. Дмитраш помер 29 квітня 1936 року.

У 1935 році на парафію скерували отця Ярослава Бойківа, який народився 21 березня 1910 року в селі Вікнянах, повіт Товмач, і був рукоположений у 1933-му. Як згадував в еміграції зарічанець М. Бахмат, це був молодий, енергійний, повний динамізму священник-патріот. Своїми проповідями він зворушував людей до тієї міри, що вони плакали. Отець палко закликав парафіян не тільки до активного релігійного і морального життя, до негайних заходів з побудови церкви, але й до активної праці в «Просвіті» та кооперативі. Село з жалем прощалося з отцем Я. Бойківим, коли він у кінці 1935 року виїхав до Філадельфії (США) до дієцезії єпископа К. Богачевського.

У пам'яті зарічанців назавжди залишився отець Олексій Теофілович Крижанівський, який народився 21 березня 1906 року у Львові, рукоположений 1931-го єпископом Іваном Лятишевським. Від 3 квітня 1936 року він став сотрудником з правом управи в Заріччі. Молодий духівник самовіддано працював на Христовій ниві, привітно і сердечно ставився до парохіян. Як пригадував Дмитро Риндер, отець О. Крижанівський з питань релігії і духовності показував свій м'який характер. Його душа була наповнена релігійними піснями, різдвяними колядками, великодніми гаївками, святочними обрядами та народними звичаями. Основною заслугою ревного душпастиря в Заріччі було будівництво нової церкви, яка нині святкує свій ювілей. Її зведено за проектом одного з творців українського модерну Л. Левинського.

Зводили храм в Заріччі за опіки греко-католицького єпископа Григорія Хомишина. Він подарував з власної каси 1000 золотих на будову церкви. Зберігся лист, надісланий від єпископської консисторії 24 березня 1936 року, де подано поради владики, зокрема, що «головну наву треба поширити так, як накреслено на плані олівцем, тоді рамена перехрестя стануть коротші і люди, які перебуватимуть у цій частині церкви,

будуть бачити престіл і відправу Богослужіння... Захристію для священника продовжити аж до кута абсиди і двері на церкву відсунути вбік, по стороні між презвітерією...»

Ліс на будівництво церкви місцеві жителі брали в зарічанських лісах з лісосіки, яка називалася Церківник. Однак цього лісу виявилось недостатньо. Зберігся архівний документ, де відзначається, що солтис громади Заріччя гміни Білі Ослави Обідняк від імені зарічанців 16 червня 1937 року звернувся до воєводського уряду в Станіславі з просьбою надати 150 м³ дерева, якого не вистачає для будівництва церкви на відведеній ділянці 2 а, а є в ділянці 4 с. Майстрами-будівничими стали зарічанці Василь Бахмат, Михайло Стельмащук, Іван Бахмат, Данило Вацик, Василь Вацик та інші

У плані церква має форму видовженого хреста з одним головним верхом над центральним простором, двома меншими верхами над захристієм та над бабинцем, а також двома підрядними верхами при вході до церкви з боку бабинця. Церкву покрито металом.

Храм Благовіщення Пречистої Діви Марії будували в 1936–1942 роках. У грудні 1942-го церква була готова до відправ. На відкриття і освячення новозбудованого храму Благовіщення Пречистої Діви Марії прибув зі Станіслава єпископ Української греко-католицької церкви Григорій Хомишин (папа Іван-Павло II 27 червня 2001 року у Львові проголосив його блаженним мучеником УГКЦ XX ст.). В церемонії освячення взяли участь настоятель церкви о. О. Крижанівський, парох з Делятина о. З. Золотий та адміністратор з Ворохти о. М. Куницький.

Отець О. Крижанівський завжди відстоював інтереси громади с. Заріччя. В складі делегації були місцевий управитель школи Василь Бабинець та керівник громади с. Заріччя

*Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії, 1942 р.
Художник М. Гаврилюк*

Ковалюк, отець Олексій, який заступав убитого голову волості Михайла Стельмашука. 23 лютого 1944 року він приїздив до Станіслава. Однак і священника було арештовано. Він став перед гестапівським судом, але волею Божого провидіння був урятований. Документи свідчать про його непричетність до розстрілу місцевих жителів. Причини розправи над зарічанцями було дві, перша – загибель у Заріччі підхорунжої Української галицької армії, члена ОУН-м Катрі Наконечної, яка працювала в селі як секретар волосної управи, і друга причина пацифікації і розстрілу – знищення голови волості Михайла Васильовича Стельмашука. 13 березня 1944 року о. О. Крижанівського як систематичного співробітника скерували в село Нижнів деканату Устецького, а від 5 березня 1945 року він душпастирював в Яргорові Буцацького деканату.

У Станіславській області станом на 1 серпня 1944 року налічувалось 566 греко-католицьких громад і 367 священників. З приходом радянської влади в деканатах єпархії проводили збори священників, на яких обговорювали звернення «Ініціативної групи». Мова йшла про анулювання Берестейської Унії 1596 року, відрив від католицької церкви і приєднання до православної церкви. Зокрема, 28 вересня 1945 р. в Надвірнянському деканаті на такі збори з'явилося лише шість священників, і через неявку більшості священників такі збори довелося перенести на інший день.

Після псевдособору 1946 року у Львові настали важкі часи для Української греко-католицької церкви. Багато душпастирів переслідували і кинули до в'язниці. Отця О. Крижанівського арештували 25 листопада 1949 року, і Станіславський обласний суд 13 травня 1950-го засудив його на 10 років позбавлення волі і п'ять років пораження в правах. Реабілітували 4 квітня 1994 року.

У післявоєнний період у Заріччі священником був отець Євген Федоришин, який народився 1 березня 1888 року, закінчив гімназію і богословський факультет у Львові, рукоположений 1914-го у Львові, крилошанські відзнаки отримав у 1932 році. На парафію в Заріччя його скерували 13 березня 1944-го. В непростий повоєнний час він проявляв витримку, толерантність, бажання працювати для громади. Однак після трагічної загибелі двох дочок 24 лютого 1947 року залишив парафію і переїхав до сестри в Коломию.

Свого часу на парафії в Заріччі працювали о. Семен Черниш (1947–1950 рр.), о. Михайло Маковійчук (бл. 1950–1960 рр.), о. Олександр Мальчинський, який народився 1896 р., і помер у Заріччі 1962-го, парох-декан, на парафії від 1960-го до 1962 р.

Згідно з розпорядженнями Російської православної церкви з храму слід було усунути

«уніатські» речі – монстранцію, фігури, дзвіночки, бальдахими, католицькі ікони, ікони з серцями, лавки, сповідальницю, а також переробити фани на хоругви. Престол треба було змінити на квадратну форму, на ньому установити кивот так, щоб було добре видно семираменний свічник.

15 лютого 1962 року настоятелем церкви Благовіщення Пречистої Діви Марії в с. Заріччі було призначено о. Ярослава Яськевича. Він народився 16 квітня 1911 року в Єзуполі, після закінчення Львівської богословської академії був рукоположений греко-католицьким митрополитом А. Шептицьким в 1941 році, помер 14 лютого 2000-го в с. Заріччя і похований на місцевому цвинтарі.

У другій половині 80-х років (18 лютого 1987 р.) на парафію в Заріччя скерували о. Василя Петлюху, випускника Ленінградської духовної семінарії. Він був священнослужителем у селі Білоберізіці Верховинського, с. Глибокій Богородчанського районів, на парафії в Заріччі перебував до липня 1988 року.

У селі Заріччі діяла підпільна греко-католицька громада. В 1974–1989 роках проводили богослужіння такі священники: о. Михайл Косило, о. Ярослав Сірецький, о. Іван Бойко, о. Іван Качанюк, о. Василь Семенюк (тепер архієпископ і митрополит Тернопільсько-Зборівський), о. Михайло Багрій. Священниче служіння в часи гоніння УГКЦ проводили і монахи студити з підпільного монастиря Святого Пророка Іллі в Дорі ієромонахи Мирон Деренюк та Порфирій Чучман. Незважаючи на пильне око тодішніх спецслужб, священники сповідали, потайки хрестили, вінчали, проводили в останню путь. В роки заборони батьківської віри підпільні літургії відправляли в помешканнях Василя Ковалюка, Ганни Дудзяної, Софії Білінкевич, Ганни Вацик, Софії Вацик, Софії Клим'юк, Софії Іваніщак, Софії Костицької, Миколи Абрам'юка, Марії Клим'юк, Василини Дмитрук, Дмитра Вацика, Розалії Обідняк, Ганни Дем'янчук та інших.

З виходом УГКЦ з підпілля греко-католицькими священниками в с. Заріччі були о. Володимир Данилів (Різдво 1993–1995 рр.), о. Роман Іванків (1995–1996 рр.), о. Василь Гіркий (липень 1996 р. – лютий 1997-го).

У державних та приватних архівах знаходимо ряд документів радянської доби про церкву Благовіщення Пречистої Діви Марії. На сьогодні церква змінила назву на Святої Покрови Божої Матері і належить УПЦ КП. Священнослужителем є о. Михайло Купчак (на парафії від 14 липня 1988 року).

Греко-католицька громада 2011 р. в селі звела нову церкву, священнослужителем якої є о. Михайло Сметанюк (на парафії від лютого 1997 року).

Іван Янко

«Заріччя – будівельна академія для гуцулів»

Село Заріччя розкинуло свої оселі на правому березі річки Пруту, підперши собою грізні нависи перших гірських пасом. Тут перша сотня, друга, а ген п'ята, і так до Пруту. Навпроти через річку славний Делятин, котрий з давніх-давен був для зарічанців матір'ю, яка дала життя та назву.

Перша письмова згадка про Заріччя припадає на 1610 р. [1, с. 137]. Такий варіант, який установила історична наука для врегулювання відліку інформації про населений пункт, дуже відносний. Справжній вік осілого життя поселення на 200–500 років старший. Це підтверджують нові дослідження прикарпатських істориків, за якими видно, що межу Гуцульщини та Покуття було заселено з незапам'ятних часів. Біля річок, соляних джерел, на роздоріжжі доріг, навколо монастирів виникали первісні поселення-дворища. [2, с. 126]

Подібним був шлях розвитку села Заріччя, заселення котрого проходило вздовж давнього шляху, який проходив з Коломиї через Добротів попід горою Вашковицею, через Прут землями сучасного Заріччя на Делятин, а далі – до Татарського перевалу.

Топоніміка східних земель Заріччя, що межують із Добротовом, та спогади старожилів указують на те, що тут у княжі часи стояв монастир. [3, с. 84]. З досліджень П. Сіреджука, Б. Томенчука, І. Кочкіна і М. Волощука дізнаємося, що в XVII – XVIII ст. на цих землях містився оборонний двір (очевидно, чийсь із родини Белзецьких). П. Сіреджук припускає, що об'єкт обороняв головну дорогу, що вела з Карпат до Татарського перевалу. [4, с. 8].

Перебуваючи разом із навколишніми селами у власності Неговичів-Делятинських, пізніше Белзецьких, Заріччя розвивалося під впливом економічного розвою Делятина. В Делятині знаходили роботу селяни, котрі працювали на соляних промислах як піддані пана. Тут здібний селянин ставав зваричем, жупником, бондарем, ковалем, теслею. Щодо теслярського фаху, то очевидним є те, що саме тесля стає найбільш потрібнішим уже з кінця XVI ст. Для теслі відкрилася робота на солеварні, де він виготовляв дерев'яні зруби для шибів, надшибові будинки, вежі і т. ін. До цього переліку можна віднести будівництво складських приміщень, побутових для солеварів та житлових для інженерного і контрольного персоналу. Таких солеварних мікрокомплексів на

той час у Делятині було в різні часи від 10-ти до 30-ти, в Межиріччі близько 10-ти, а в Заріччі в 1670 р. нараховувалося дев'ять. [5, с. 54]

З року в рік, з десятиліття в десятиліття теслярське ремесло в Заріччі користувалося попитом та повагою, а теслярський фах приносив доходи для проживання. Добрий тесля залучав до своєї справи сина, зятя, когось із своєї близької та далекої родини. Так поступово формується теслярська заріцька школа зі своїми особливостями, технологічним і техніко-конструктивними напрямками.

Житлові та господарські будівлі, виконані зарічанцями, славилися практицизмом і досконалістю форм. Суворі снігові зими змушували будівничих вишукувати та обирати оптимальні варіанти в будівництві. Тут відіграло певну роль усе: висота стін, стрімкість даху, розміщення самої будівлі відносно сонця і т. ін. Важливу роль відіграла і якість виконаної роботи. Добре та якісно підібраний будівельний матеріал, підготовлені протеси чи тесанці забезпечували в подальшому тепло і комфорт у такому приміщенні.

Досконало володіли заріцькі майстри мистецтвом будівництва мостів, млинів, кашиць, гатей, брали участь у ремонті та будівництві храмів.

Завоювати славу майстра-будівничого, беззастережного авторитета у своїй справі, можна було здолавши три вершини. Першу – досконало засвоїти знання з матеріалознавства, другу – оволодіти вміннями, навичками і технічними прийомами і третю – укорінити у свій характер уміння переконувати навколишніх – я знаю, я вмю, я зроблю.

Знання матеріалу – важливий складник високої майстерності теслі. Тесля визначає, скільки і якого матеріалу потрібно було заготовити для будови. Досвідчений майстер розпізнавав, з якої ділянки сусідніх лісів походило заготовлене дерево і скільки місяців сохло воно. Така обізнаність викликала захоплення та повагу до майстра. Заготовляли ліс взимку і ранньою весною, коли деревина «була без соку». Зрубане дерево обчищували від сучків, різали за розмірами і залишали в лісі для висихання. [1, с. 463]. Розкрюювали матеріали за староруськими вимірами, котрі сягали ще княжих часів. Усі розміри були кратні стародавньому сажневі (138,7 см). Так, короткі відрізки від 4,2 до 7,0 метра називалися ковбками, платви – від 8,5 до 12,5 метра, вершки і кілля – від 2,8 до 9,8 метра. [1, с. 392]

До початку ХХ ст. в дерев'яному будівництві використовували переважно хвойний ліс. Смерека, рідше ялина служили матеріалом для виготовлення тесанців або протес, платв і підвалин. Тесанці, підвалини та платви – тесані сокирою на чотири сторони колоди, протеси – розколені або розрізані навпіл кругляки. З них і склалися зрубні будівлі від простих однокамерних житлових до складних, якими були церкви. [1, с. 393].

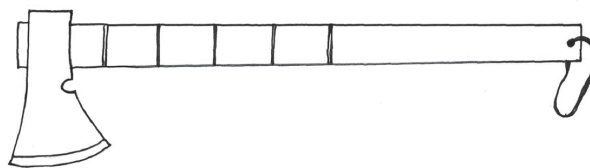
Зведення зрубних будівель, на перший погляд, не було складною справою. Але якщо брати до уваги, що заріцькі майстри до кінця ХІХ ст. були неграмотні, то доводиться дивуватися, як їм вдавалося досягати таких успіхів. Як вдавалося простою міркою розрахувати часом дуже складну будову, а пізніше сокирою звести її?

Основний вимірювальний інструмент, що був у кожного майстра, називався мірка або мірило. Це дерев'яний брусок із твердого дерева завдовжки 46,24 см з різними поділками. Всі поділки були кратні ліктеві (46,24 см) Лікоть ділився на дві п'яді (231 мм), п'ядь – на два корхи (116 мм), корх – на чотири пальці (28,8 мм) [1, с. 392].

У кінці ХІХ – на поч. ХХ ст., зокрема майстри заріцької будівельної школи брати Бахмати, мали мірку на топористи сокири. Сокира і до цього часу була найголовнішим та найціннішим інструментом, а в цьому випадку ставала скарбом. Майстер під час робіт тримав її біля себе, а в перервах надійно ховав, приповідуючи: «від сонця», «від дощу», «від морозу», «від злого ока». Саму сокиру коваль виковував так, щоб обушок і лезо мало однакову вагу відносно центру топорища. В отвір вгорі топорища вставляли шнурок, і сокира перетворювалася на «пйон» – висок.

Якщо тесля-майстер був розумною, зваженою людиною, то похвала і звеличування не шкодили йому. Якщо ж амбіції брали гору і майстер починав зазнаватися, то вже скоро замовники шукали собі іншого майстра, котрий би не приносив їм проблем у взаєминах.

Майстри заріцької будівельної школи, пройшовши всі етапи свого становлення, вийшли на дуже високий рівень фахової майстерності.

Сокира-мірка

Прізвища майстрів, вихідців із Заріччя, і чим вони займалися, дізнаємося з дослідження І. Могитича «Гуцульські майстри-будівничі».

До найдавніших відносяться відомості з 1-ї чверті ХІХ ст.

Дохторук Гриць (1-ша чверть ХІХ – кінець ХІХ ст.). Родом із Заріччя. Будував хати та інші будівлі в рідному селі і сусідніх селах.

Дохторук Дмитро, син Гриця (1-ша половина ХІХ ст. – кінець ХІХ ст.). Родом із Заріччя. Будував хати та інші приміщення разом із батьком від 14-ти років. Був розумний, тверезий ґазда. Виховав 12 дітей.

Пасічний (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.). Родом із Заріччя. Брав участь у ремонті та будівництві храмів на Гуцульщині.

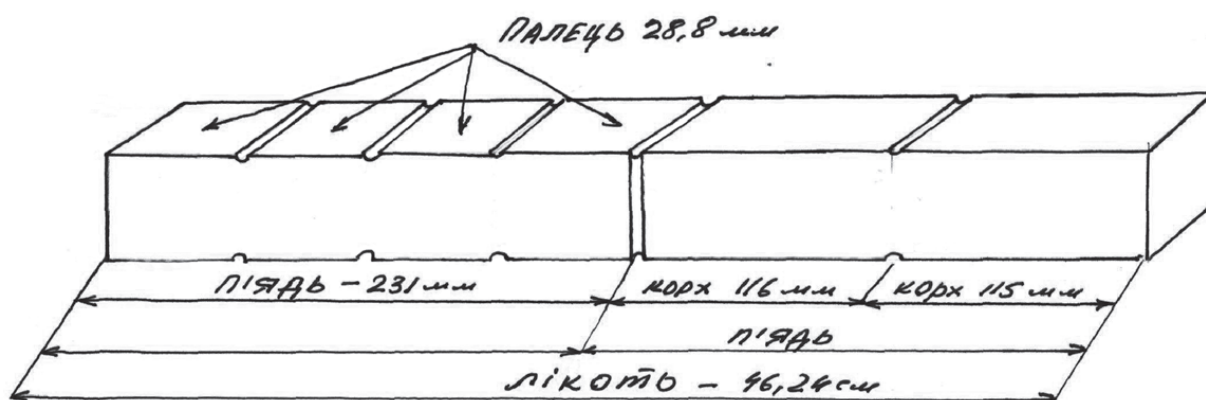
Стельмашук Михайло (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.). Родом із Заріччя. Брав участь у ремонті та будівництві храмів на Гуцульщині.

Вацик Максим (ХІХ ст. – поч. ХХ ст.). Родом із Заріччя. Брав участь у будівництві і ремонті церков на Гуцульщині.

Бахмат Василь (ХІХ ст. – поч. ХХ ст.). Родом із Заріччя.

Бахмат Микола (ХІХ ст. – поч. ХХ ст.). Родом із Заріччя. Рідні брати, що брали участь у ремонті та будівництві храмів на Гуцульщині, будівництві пансіонатів, вілл, житлових і громадських будівель. [1, с. 510].

Кінець ХІХ ст. – поч. ХХ ст., коли в долині річки Пруту зафункціонували цісарська шосейна дорога та залізничне сполучення зі Львовом, Чернівцями і Закарпаттям, ознаменували значним розширенням будівництва. Цей час стає золотим періодом для розвою пансіонатно-оздоровчого будівництва. Запроектвані в архітектурно-планувальних майстернях Львова, Відня, Кракова будівлі

Мірка

збагачуються та доповнюються вишуканими конструктивними й оздоблювальними елементами, що виходили з-під руки майстра-гуцула. Зростали і змінювалися запити на будівництво. То тут, то там виростали вілли найвишуканіших форм з безліччю галерей, ганків, сходових переходів із цікавими підсофітними виступами, фронтонами.

До багатьох із них доклали своїх рук майстри із Заріччя. В першій третині ХХ ст. вони залишають будівництво житлових будинків і переходять на будівництво вілл і громадських будівель. Про зайнятість майстрів із Заріччя в цей період говорить такий факт. У 1931 р. громада села Добротова звернулася до братів Бахматів з пропозицією побудувати школу. За проектом це мала бути двоповерхова чотирикласна школа з чотирма двокімнатними квартирами для вчителів. Вони погодилися і встановили термін два роки з умовою щоденної допомоги 10-ти сільських теслярів, столярів і різноробочих.

Однак будівництво тривало чотири роки, бо як виявилось, брати Бахмати уклали угоди ще на трьох будовах Дори та Яремчого. До Добротова вони приїжджали за чергою і в основному для контролю за роботою місцевих майстрів. Здавалося, що в такій ситуації вони мали поспішати, допускати брак у роботі – однак ні. Завершували роботу самі, детально працюючи над підсофітними виступами, галереєю другого поверху та ганком бокового входу першого поверху. Дерев'яні колони, прикрашені візами та простою сухою різьбою милують око і

сьогодні. [6, с. 164]. Брати Бахмати залишили в Добротіві хорошу згадку про себе як першокласні майстри, хороші ґазди, патріоти України. В децю пізніші роки вони побудували в Добротіві вишукані житлові будинки для солтиса М. Іванишака, поляка Т. Зелінського та торговця Д. Янка [6, с. 164].

Відвідувачі нашого краю із захопленням приїжджали на відпочинок у Карпати. Дивувалися первозданній красі гір, доброті місцевих жителів та любувалися мистецькими витворами їхніх рук.

Характеризуючи деякі аспекти розвитку будівництва в Карпатах та роль в усьому місцевих будівничих, газета «Dodatek tygodniowy do Gazety Lwowskiej» у 1845 р писала: «Гуцульське село Заріччя – то своєрідна будівельна академія для гуцулів, а деякі майстри перевищили своєю майстерністю теслярських робітників столичних міст». [7, с. 64].

Література:

1. Домашевський Микола. Історія Гуцульщини, том IV, Львів: «Логос», 1999 р.
2. Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів, Львів:
3. Старожилості Гуцульщини. Світ 1990 р. Манускрипт – Львів, 204.
4. Середньовічні замки та оборонні споруди Надвірнянщини, с. 8.
5. Янко Іван. Солеварні міста гуцульсько-покутської межі. Івано-Франківськ, «Нова Зоря», 2011.
6. Янко Іван. Добротів. Історія села. Івано-Франківськ, «Нова Зоря», 2004.
7. Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження, Київ: Наукова думка, 1987.

Брати Бахмати (стоять перший та п'ятий зліва) на будівництві школи в Добротіві

Василь Бігун

Народні умільці Заріччя

За часів Австро-Угорщини та Польщі на території села Заріччя Надвірнянського повіту панського господарства не було. «Типовими були земельно-тваринницькі господарства. Мале їх число давало прибутки. Треба було шукати заробітку: чи то в лісі, чи то в будівництві, чи в кустарній роботі, ткацтві, чи взагалі у виробі великого знаряддя з дерева, потрібного в хаті й на дворі»¹.

Найпоширенішим ремеслом було заняття в будівництві. Багатьох таких майстрів по дереву знали навколишні населені пункти, де працювали зарічанці.

Одним з них був дід першого вченого села Івана Докторука (1891–1978), що здобув освіту правника за часів Австро-Угорщини, в майбутньому старшини УГА, борця за волю України. Він згадував: «Отаким господарем та будівничим був мій дід Гриць Докторука».

Гриць Бахмат

Дідо народився в першій чверті XIX ст., а син Дмитро (батько Івана Докторука) в 1846 році. Коли йому минуло 14 літ, взяв його батько з собою до праці при будові домів з дерева чи сільських хат, інших господарських фігур».² Свої вміння він передав зятю Грицеві Бахмату, який у свою чергу

навчив будівельної справи синів Івана (1899–1984) та Миколу (1909–2002).

Відомим будівельником, що народився в с. Заріччі і в ньому прожив все своє життя, був Іван Онуфрійович Бахмат (1887–1949). Після закінчення сільської школи батько віддав його навчатися будівельної справи до м. Надвірної, де він проявив великі здібності і по закінченні свого навчання дістав патент від влади на такі роботи, будував вілли для панів у курортній Яремчівщині. Разом з братом Миколою він служив в австрійській армії, брав участь у Першій світовій війні. За мужність отримав нагороду.

Він добудував з дерева другий поверх Зарічанської школи. Розпочав цю роботу в 1934

році за активної участі жителів села. Він був меценатом для «Рідної школи». Разом з парохом греко-католицької церкви Благовіщення Пресвятої Богородиці о. Дмитром Луговим, що був меценатом для Івана Докторука, коли він за його сприяння та сприяння вчителя місцевої школи Зіновія Матковського став учнем Коломийської української гімназії, організував скромний гарячий обід для учнів школи. В хаті паламаря Андрія Вацика варили каву та пекли булочки, які щодня приносили учням школи.³

У селі збереглися до нашого часу дві будівлі, які звів сільський умілець Антоній Гнатишин. Це церковна резиденція, де свого часу проживав о. Микола Волошин (1828–1897), дідусь поетеси Марійки Підгірянки, яка не раз у дитинстві була у свого дідуся, та його житловий будинок, які є найстарішими в селі і своєю архітектурою докорінно відрізнялися на той час від звичайних сільських хат.

Особливо великі здібності до будівельної справи мав Михайло Стельмащук (1908–1944), член ОУН, що обіймав посаду волосного старости в часи німецької окупації. В Надвірній він здобув фах будівельника, мав патент на цю справу та своє клеймо. За підготовку челядників з будівельної справи польська влада виплачувала грошима йому винагороду.

У 1937 році за його ініціативи в селі розпочато будівництво нової церкви. За сприяння Івана Докторука львівський архітектор Лев Левинський розробив проект храму, а керував його спорудженням саме Михайло Стельмащук, який залучив до цієї справи вмілих майстрів Василя Онуфрійовича Бахмата, Івана Миколайовича Бахмата, Василя Яковича Бахмата, Івана Гавриловича Бахмата і його брата Гаврила Гавриловича, Івана Григоровича Бахмата, його брата Миколу Григоровича та багатьох інших.

Іван та Микола Бахмати

¹ Докторука Іван. Як стелився мій життєвий шлях. «Гуцулія», №№ 1, 2-3, 4 (1974 р.), 1, 2-3 (1975 р.).

² Там же.

³ Із спогадів Василя Абрам'юка, 1912 року народження.

Михайло Кіселюк

Вмілим майстром з обробки каменю був Михайло Кіселюк (1886–1947), який разом з каменярем з Татарова Лемським вимурував з монолітного каменю фундамент під цю Божу святиню.

Мали патент на будівельні дерев'яні роботи Петро Турійчак і Дмитро Дмитрук. Будівничим ремеслом володіли брати Андрій та Ми-

хайло Клим'юки, Михайло Клим'юк (Камениський).

Кожен, хто приїжджає до перлини Гуцульщини – курортного Яремчого, звертає увагу на невелику церкву біля автотраси в селі Дорі. Збудована з благословення митрополита Андрея Шептицького, вона чудово вписується в гірський краєвид. Навесні 1937 року будову розпочав талановитий майстер із Заріччя Іван Яворський. Але ймовірно через стан здоров'я він її не завершив. Храм добудовував наступного року Петро Григорчук із села Річки.

Степан Корж

Теслярські роботи на високому професійному рівні виконували Микола Прокоп'юк, Степан Корж (1900–1991), Іван Вацик (Сюська), Василь Ковалюк, Юрій Турійчак, Юрій Вацик.

У селі працювали майстри з виготовлення взуття зі шкіри, яку самі вичиняли. Вміло робили постолы

Микита Стельмашук (батько упівця Михайла Стельмашука – Мура), Андрій Клим'юк, Петро Дердюк, Василь Вацик, Юрій Клим'юк (інвалід, не мав обидвох ніг) був боднарем, кваліфіковано робив цебри. Цю справу знав і Прокіп Прокоп'юк (Соколов). Гуцульські байбараки (верхній одяг з домотканого сукна) чудово шив Андрій Гаврилюк. Михайло Дудзяний був добрим шевцем, кравцем, ткачем. Він ткав полотно, сукно, білі та писані верети. Ковальські роботи здійснювали Олексій Римарук, Степан Грещук, Дмитро Горішний. Вмілим стельмахом був Дубик.

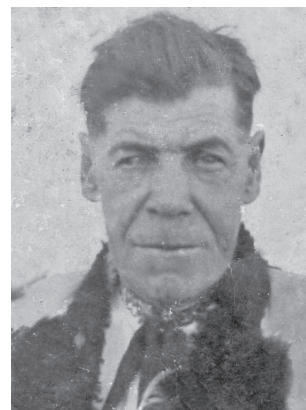
Вагому роль у національному пробудженні жителів села мала читальня товариства «Просвіта», головою якого обрали славного будівничого Михайла Стельмашука (Яремин), писарем був Степан Булелик і скарбником – Андрій Вацик, небіж І. Докторука по сестрі Явдосі. Особливу роль в опікуванні відігравав священик о. Олексій Крижанівський і директор школи Михайло Данилюк.

Славної пам'яті сім'я Максима і Катерини Вациків, маючи благородний характер, віру в Бога і Україну, погодилася поділити власний будинок і дві кімнати віддати під світлицю читальні «Просвіти», а дві тісенькі кімнати використовувала для себе.

При цій читальні організовувались старші, середні люди й молода юнь села. Збудували сцену, а в кутку на сцені поставили дерев'яну шафу, в яку зібрали маленьку бібліотеку від інтелігенції села. Пригадую, були: «Кобзар» Т. Шевченка, трилогія «Мазепа» Б. Лепкого, «Історія України-Руси» М. Грушевського, «Чорна рада» П. Куліша, календарі та ін.

У товаристві «Просвіта» вже тоді нараховувалось 150 членів (30-ті роки XX сторіччя), активних – близько 100 членів. Організовувались секції-гуртки: хоровий, драматичний, читацький, якими опікувались директор школи Данилюк, практикант судді при Делятинському суді Степан Герасимович; хор вів диригент Пашуля.

Напіввійськових вихованців у «Пласті», «Лузі» вишколював Степан Булелик. Були й свої артисти, такі як Василина Вацик, Анна Ханенко, Андрій Вацик, Михайло Гаврилюк, Микола Булелик. Активними членами «Просвіти» були Микола Обідняк, Дмитро Петрочко, Микола Івасюк, Андрій Івасюк, Михайло Ковалюк, Іван і Максим Бахмати, Дмитро Кащак, а з дівчат – Марія Ханенко, Ірина Гаврилюк, Василина Василівська, Анна Булелик та інші.

Федір Клим'юк

Нелегко було організуватися при польській шовіністичній владі під білим орлом. Хоч як лютував начальник поліції п. Конферик, а синьожовтий прапор на читальні «Просвіти» і на високому хресті могили майорів.

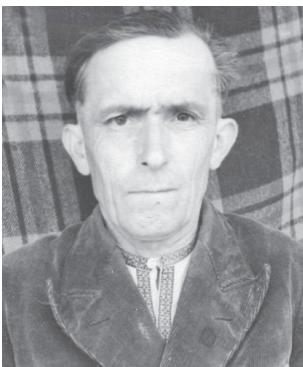
На Могилах започаткували будівництво Народного дому, де була розміщена і «Просвіта». Закладено десять рядів цегли по периметру. Але все це пізніше було зруйновано.

До 1939 року селяни Заріччя були окрилені просвітницько-духовною наукою, майже половина були просвітянами.

Починаючи від вересня 1939 року, в Заріччі сталася колосальна зміна. Більшовицька нищівна машина кинула на свої жорна найкращу ідею, вирощену в селі, та найкращих односельців, котрі мали у своїм серці духовність і працювали для України.

У 1940 році із села пропали безвісти Степан Булелик, Микола Булелик і Дмитро Мельник, вони, мабуть, упокоїлись мученицькою смертю в

Василь Дмитрович Іванюк

Дем'яновім Лазі тільки за те, що вони брали активну участь у товаристві «Просвіта»⁴.

Село Заріччя славалося чудовими музикантами. Високий талант мав скрипаль Дмитро Шеверак (у Другу світову війну емігрував до Англії). Шанували в селі скрипаля Федора

Івановича Клим'юка (1884–1968) (Федунько). Славетним сопілкарем на Яремчівщині був виходець із села Юрій Доцяк, якого не раз запрошували пани (переважно українці), що приїжджали в цю курортну місцевість на відпочинок, щоб послухати його грей коляди, яких він багато знав і виконував у Різдвяні свята. Володіли грою на цимбалах Петро Іванюк (1933–1997) і Дмитро Доцяк (син відомого сопілкаря).

Особливо цікавився історією України, краєзнавством Василь Іванюк (1908–1988), небіж Івана Докторука по його сестрі Парані. Він вмів

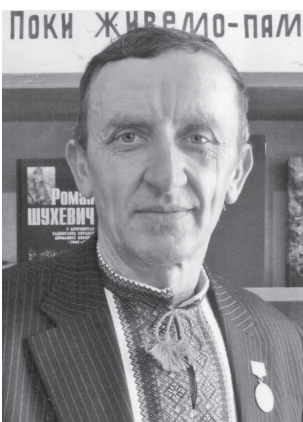

Стара хата Василя Іванюка, літо 1970 року
(на той час у хаті збереглася піч без димаря)

грати на скрипці. Збираючи і записуючи українські пісні, що побутували в с. Заріччі, він їх співав і програвав на цьому інструменті, поширюючи серед зацікавлених жителів села. Разом з братами Іваном, Петром, Михайлом та Михайлом Бахматом (Варшав'яком), що чудово володів грою на гармонії, він популяризував серед односельців пісні нашого краю та з Великої України, що різними шляхами потрапляли до них.

Василь Левицький

Марійка Підгірянкa у Заріччі

Село Заріччя, або як колись називали Заріччя біля Делятина – одне з трьох сіл на Гуцульщині, де пробігло босоноге дитинство відомої дитячої поетеси Марійки Підгірянки.

У Заріччі парохом служив Марійчин дідусь по материній лінії

Микола Волошин, якому тоді перейшло ледь за п'ятдесят. Він дуже приязно ставився до своєї допитливої внучки, коли вона прибігала до нього з Білих Ослав, долаючи майже 10 кілометрів. Згодом дідусь навчив її читати й писати, люб'язно допускав до великої кімнати, де містилося багато книжок.

Неподалік церкви й нині стоїть старенький дерев'яний будинок під черепицею – резиденція священика, яка пам'ятає тут витання Марійчиного духу. Пам'ятку села ніби сторожує декілька старих смерек, посаджених її дідусем, які своїм віттям пестили рученята синьоокої дівчинки. Взимку з цих казкових дерев Марійка струшувала білень-

кий сніг. Ці деревця вабили її в будь-яку пору року. Вона вмала в спеку і мороз довго біля них гратися. Чи не смереківі та ялинові гори, що нависли над Білими Ославами і Заріччям, якими володів її батько, лісничий Омелян Ленерт, створили для Марійки поетичний світ. Бо як пізніше писала майбутня поетеса: «Я добре розуміла смерекову мову».

У двотомному рукописі спогадів чоловіка Марійки Підгірянки вчителя Августина Домбровського на кількох сторінках відзначено і «зарічанський» відтинок життя народної вчительки й поетеси. Тут читаємо: «З першого жовтня 1885 року батька Марійки переведено на посаду лісничого до Утороп Косівського повіту. Батьки виїхали до Утороп втрьох, тобто з дволітньою Ганусею. Марійка на зиму залишилася в дідуса Волошина – пароха села Заріччя. Марійка мала багато тіток, які охоче її забавляли, але вона найчастіше перебувала в товаристві дідуса, який розказував їй багато цікавих байок. До речі, одна з тіток вийшла заміж за пароха с. Довгопілля, що на галицькому березі Черемошу о. І. Попеля – відомого громадського й культурного діяча на початку ХХ ст. У його помешканні не раз бували Іван Франко, Леся Українка. Гостювала у свого вуйка і Марійка Підгірянкa, де одного разу застала Ольгу Кобилянську, яка справила на неї велике враження.

⁴ Риндар Дмитро. Із спогадів про діяльність «Просвіти» в с. Заріччі в 30-і роки ХХ ст.

Влітку 1886 року народилася у батьків Марійки третя дитина – Іванна, то дідусь мусів відвезти свою внучку-пестійку до Утороп, бо вона була потрібна мамі Теофілії за няньку для молодших сестричок. Приїхала Марійка не впорожні: за зиму навчив її дідусь читати й писати. При цьому виявилась вона знаменитою нянею. Усі дідусеві байки-казки, усі оповідання про різні тварини, птахи вона переказувала майже дослівно сестричці Ганусі. Деякі казки так подобались, що Марійка мусіла переповідати по три – чотири рази».

У лютому 2005-го я вже втретє побував у Тлумачі на вулиці Т. Шевченка в будинку № 17 у 78-річної Ірини Купновицької. Вона добре знала Марійку Підгірянку. З сім'єю Домбровських пані Ірина заприятелювала в с. Вікнянах Тлумацького району від 1948 року, куди її направили вчителькою математики. Нині Ірина Купновицька (з дому Данилович) як дорогого реліквію зберігає книжечку «Гірські квіти» з поезіями незабутньої поетеси та з дарчим підписом її чоловіка Августина «Від найближчого друга Марійки Підгірянки Ірині Данилович, на спомин. Рудно 21.VI.71». На декількох аркушах, густо посяяних, як маком, особистих записів Ірини Купновицької від чоловіка Марійки Підгірянки містяться рядочки спогадів про дитинство Марійки над Прутом. Ось читаємо: «Марійка навідувалася до дідуся в Заріччя кожного літа. Інколи дід запрошував її, щоб допомогла збирати в саду яблука. Не раз влітку після обіду вона бігла з дівчатами на річку. Прислухалася до їх пісень, сама не співала; бо казала, що не має голосу. На річці говорила з молодими й бабусями, які приходили прати або вибілювати полотно. У цій роботі їм інколи залюбки допомагала».

Дні, проведені в Заріччі над бистроплинним Прутом, Марійка Підгірянка пронесла через усе своє життя. Навіть у своїй коронній поемі «Мати-страдниця» змалювала рідні серцю місця:

*Пташкою полину, як пташка я легкий
Вже лину, вже чую, як пахнуть смереки;
І срібні піни вже бачу на Пруті,
Калину на збічі, березу на скруті –
І хатки біленькі над Прутом рядами.
Садок коло хати, вербу коло брами.*

Майже ціле літо й осінь 1894 року Марійка гостювала в Заріччі. У спогадах Августина Домбровського наведено такі рядки: «Домашнім господарством займалися бабуся й тети, яких було вдома ще чотири. Дідо займався тільки пасікою, вуликів мав 18–20. Увесь вільний час просиджував у своєму кабінеті, в якому стояли дві бібліотечні шафи, повні книжок, журналів, підшивок з вирізками газет з описами різних країн. У тому кабінеті-бібліотеці Марійка пересиджувала по кілька годин на день. Вона там читала, читала й читала. Тижні, які Марійка прожила в Заріччі, належали до наймиліших у її молодечому житті. У теплі, погідні літні дні заходив дід з потрібною йому книжкою до

садової альтанки й перебував там, поки не покликали на обід. Там також з книжкою приміщувалася на старому фотелі Марійка. Деколи зверталася до дідуся за поясненнями, чого не розуміла. Дідусь охоче точно відповідав».

У листопаді того ж 1894 року дідусь на возі відвіз онучку до батьків в Уторопи. Ця подорож із Заріччя до Уторопів, що найбільше запам'яталася Марійці, також лягла в спогади: «До Коломиї приїхали уже пополудні. На брамі заїзнього дому дідусь побачив афішу українського театру. Того дня ставили драму «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці». Першу покупку – квитки до театру – зробив дідусь. Опісля приліг у кімнаті відпочити після втомлюючої дороги-трясучки. Це була перша театральна вистава, яку Марійка побачила у своєму житті. Ой, полились сліззоньки, полились. Наступного дня дідусь позичив у господаря легку бричку, й попрямували на Косівщину».

Миколі Волошину не раз доводилося відвозити Марійку до Утороп. Бо вона при кожній нагоді старалася побувати в Заріччі. Тому в щоденнику чоловіка Марійки Підгірянки знаходимо моменти з її зарічанського буття: «Після того, як Марійка закінчила початкову школу, дідусь знову забрав її до себе. І відвіз до Утороп аж тоді, коли її батькові була потрібна допомога при кубікуванні деревини із зрубів, закуплених місцевими, а то й віденськими купцями.

Не раз купці частіше навідувалися до контори з проською скоріше закінчити кубікування. І якщо на той час лісничий був у лісі, то з домашніх тільки Марійка могла з ними порозумітися й дати потрібні інформації. Віденські купці були дуже здивовані, коли дізналися, що німецьку мову дівчинка вивчила самотужки – з книжок при допомозі дідуся-священника. Вона від них щоразу одержувала гостинці. Мала велику радість, коли ті купці подарували їй чотиритомні видання поезії світових класиків Гейне та Міллера».

У 1897 році, у квітні, зразу після Великодня, дідусь захворів на серце, згадує Марійка Підгірянка, яке в саму Провідну неділю перестало битися. Кілька тижнів вона ховалася із сльозами, якими скроплювала свіжу могилу свого дорогого дідуся, що за кілька метрів від церкви на правому високому березі Пруту.

Газета «Галичанин», за квітень 1897 року вмістила статтю «О похоронах о. Николая Волошина». Подаємо кілька слів з цього допису: «...Дня 14 (26) апряля упокоился о. Николай Волошин. Русь, а особенна Надворнянщина, потеряла въ немъ тихого, но щирого патріота и дьятеля...»

...Напевно, недалекий той час, коли гонорові, горді та працьовиті зарічанці на меморіальній дошці викарбують пам'ятні слова, які нагадуватимуть, що тут, над гірським Прутом, в дідуся-священника, щирого патріота України М. Волошина, спливало дитинство Марійки Підгірянки – світоча української літератури.

Іван Тимів

Джерела з історії повстанського руху на Прикарпатті в 1944–1947 рр. (До 70-річчя утворення Української повстанської армії)

Комплексне дослідження джерельної бази з історії національно-визвольного руху на Прикарпатті в 40–50-х рр. ХХ ст. залишається актуальним завданням сучасної української історіографії і джерелознавства.

Невід’ємним складником сучасних історичних студій є також краєзнавче вивчення історії повстанського руху на теренах нашого краю, яке передбачає обов’язкове залучення як архівних джерел, так і спогадів учасників і очевидців подій. Тому першочерговим завданням нинішніх дослідників є нагромадження, ба навіть рятування тих унікальних історичних та біографічних відомостей, які збереглися в пам’яті учасників боротьби або які раніше вони занотували. Адже час невблаганно забирає з-поміж нас багатьох із них назавжди. Тому важливо не залишити поза увагою жодної людини, яка зберігає бодай незначну інформацію або речові реліквії (світлини, щоденникові записи, листи тощо) учасників Руху¹.

Тому, щоб забезпечити комплексний підхід до вивчення проблеми повстанської боротьби в нашому краї, треба, щоб програма історико-краєзнавчого дослідження повстанського руху на Прикарпатті включала такі основні напрямки: історичний, військовий, етнографічний, фольклористичний, літературний, мистецтвознавчий та інші. Так, історичний напрям передбачає складання картотеки з біографічними відомостями про всіх живих і тих, що загинули, мешканців села чи міста, які були учасниками боротьби, та репресованих органами радянської влади, всебічне висвітлення у періодиці та довідкових виданнях участі мешканців населених пунктів краю в повстанському русі, використовуючи джерела

¹Дем’ян Г. Концепція науково-краєзнавчого вивчення повстанського руху 1940–1950-х рр. // Матеріали наукової конференції всеукраїнського братства вояків УПА (Організація Українських націоналістів і Українська Повстанська Армія) 16–17 січня 1993 р., м. Івано-Франківськ. – Стрий: Тов. «УВІС». – С. 63.

та відповідну історичну й методичну літературу².

Другий магістральний напрям – це вивчення архівних джерел та польові дослідження. На Калушині і в області загалом ведуть активну пошуково-дослідницьку роботу. Прикладом може бути діяльність Степана Лесіва, завідувача історико-меморіального музею Степана Бандери, Станіслава Власова, представника Історичного товариства «Українська варта», Віктора Павліва, викладача школи бойового гопака ім. О. Довбуша з Калуша, та селян-патріотів зі Старого Угринова, які 6 вересня 2011 р. провели дослідницьку експедицію в околиці Чорного лісу. Тут, в урочищі Глибокому потоці, вони відновили повстанський бункер крайового провідника ОУН «Захід» – Карпати Степана Слободяна – Єфрема, який загинув на цьому місці в бою 18 листопада 1950 р. разом із провідником СБ Калуського окружного проводу ОУН Прокопом Духовичем – Дорою та боївкарями-охоронцями, всього вісім осіб. Дослідницько-пошукові експедиції працівників музею виявили місце і з’ясували обставини загибелі в с. Грабівці на Калушині сотенного УПА Миколи Коржа – Сокола. Науковці музею підготували також низку доповідей з історії повстанського руху на Прикарпатті 40–50-х рр. ХХ ст., зокрема: «Бойові акції відділів УПА на обласний та районні центри Станіславщини у 1944–1946 рр.» (автор Любов Іванів), «Заходи МГБ щодо ліквідації підпілля ОУН на теренах Калуської округи у 1951–1952 рр.» (автор Степан Лесів) та інші³.

Тривають історичні дослідження й археографічні опрацювання документальних джерел. На сьогоднішній день підготовлено й видано ряд наукових праць і документальних

²Там само. – 63, 64.

³Тимошук Ю. Історики та дослідники розкопали бункер УПА у Глибокому потоці // Вікна. – 2011, 16–22 верес.; Лесів С. У музеї Степана Бандери вшанували пам’ять Романа Шухевича // Шлях перемоги. – 2012. – 21 берез.

збірників на тему повстанського руху на Прикарпатті. Це, зокрема, історичні праці Ігоря Андрухів, Дмитра Веденеєва, Анатолія Кентія, Олександра Іщука і Валерія Огородніка⁴, інших дослідників.

Велике фактологічне забезпечення та глибоке осмислення повоєнних подій у регіоні дозволили сучасним українським науковцям підготувати дисертаційні дослідження з історії збройної боротьби ОУН і УПА проти радянського окупаційного режиму на Прикарпатті⁵.

⁴Андрухів І., о. Кам'яський П. Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х рр. ХХ ст. Історико-політологічний аналіз. – Івано-Франківськ, 2005. – 364 с.; Веденеєв Д. «Бункерна війна» в Західній Україні у 1940–1950-х роках // Сторінки воєнної історії. Збірник наукових статей. – К., 2003. – Вип. 7. – Част. 2. – С. 76–88; Веденеєв Д., Биструхін Г. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка українських націоналістів та УПА (1920–1945), К. 6. Генеза, 2006. – 408 с.; Кентій А. Збройний чин Українських Націоналістів 1920–1956 рр. Історико-архівні нариси. Т. 2: Українська Повстанська Армія та збройне підпілля Організації Українських Націоналістів. – К., 2008. – 415 с.; Іщук О., Огородник В. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН. – Коломия, 2010. – 196 с.

⁵Деревінський В. Ф. Діяльність Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії в 1940–1953 роки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія» / В. Ф. Деревінський. – К., 2003. – 19 с.; Нагірняк М. Я. Радянський тоталітарний режим у боротьбі проти збройного підпілля ОУН і військових формувань УПА: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія» / М. Я. Нагірняк. – Львів, 2003. – 18 с.; Дмитерко О. М. Пропагандистська діяльність ОУН і УПА в 1944–1950-х рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. М. Дмитерко. – Львів, 2004. – 24 с.; Іщук О. С. Діяльність молодіжних структур ОУН як складова українського національно-визвольного руху у 1939–1955 рр.: автореферат дис. канд. іст. наук.: спец. 09.00.12 – «Українознавство» / Іщук О. С. – К., 2005. – 17 с.; Безносюк О. П. Діяльність винищувальних батальйонів та груп охорони громадського порядку на Прикарпатті в 1944–1954 роках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. П. Безносюк. – Переяслав-Хмельницький. – 2008. – 20 с.; Ковалик В. В. Діяльність органів міліції на території Станіславської області в 1939 – 1946 роках. Історико-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. В. Ковалик. – Ужгород, 2008. – 24 с.; Огородник В. Ю. Підготовка кадрів служби безпеки організації українських націоналістів (бандерівців) (1941–1951 рр.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / В. Ю. Огородник; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2009. – 16 с.

Проблемі визвольних змагань на Прикарпатті присвячено археографічні праці вчених-істориків Володимира Сергійчука, Олександра Лисенка та Івана Патриляка⁶, авторів Літопису УПА⁷ і Літопису нескореної України⁸, вчених Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, які видали серію документальних книжок під загальною назвою «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст.»⁹. Науково-довідкові та бібліографічні видання підготували Григорій Папакін, Сергій Кокін, Лук'ян Вардзарук, Олександр Дзьобан, Сергій Здіорук та Людмила

⁶Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. Нові документи і матеріали. – К.: Дніпро, 1998. – 942 с.; Український здви́г: Прикарпаття 1939–1955. – Т. 3. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – 840 с.; «Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентури та спецслужб НКВС–НКДБ під виглядом ОУН–УПА», збірник документів і матеріалів. – К.: П П Сергійчук М. І. 2006. – 184с.; Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. / зібрані й упоряд.: О. Є. Лисенко, І. К. Патриляк; НАН України, Ін-т історії України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2003. – 251 с.

⁷Літопис УПА. Нова серія – Т. 4: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б), обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ 1943–1945 рр. – Кн. 1: 1943–1945. – Київ – Торонто: Видавництво «Літопис УПА». – 2002. – 596 с.; Літопис УПА. Нова серія – Т. 5: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б), обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ 1943–1945 рр. – Кн. 2: 1946–1947. – Київ – Торонто: Видавництво «Літопис УПА». – 2002. – 574 «Грім». Полковник УПА Микола Твердохліб / Літопис УПА. – Серія «Події і люди». – Кн. 5: Спогади і матеріали / Упорядник Р. Грицьків. – Торонто–Львів, 2008. 126 с.; Іщук О. Життя та доля Михайла Дяченка – «Марка Боєслава» / Літопис УПА. – Серія «Події і люди». – Кн. 9. – Торонто–Львів, 2010. – 138 с.; Проданик Д. Шлях боротьби Василя Сенчака – «Ворона» // Літопис Української Повстанської Армії [відпов. ред. Петро Потічний]. – Серія «Події і люди». – Кн. 15. – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2011. – 126 с.

⁸Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади. Книга 2 (Підготували Я. Лялька, Р. Коритко, Мирон Онишкевич та ін.). Автор передмови Я. Лялька. – Львів, Галицька видавнича спілка, 1997; ілюстр. – 664 с.

⁹Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали. – Т. 2. – Кн. 1 (1939 – 1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. – 600 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали. – Т. 2. – Кн. 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – 696 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали. – Т. 2. – Кн. 3 (1947 – 1957). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2011. – 768 с.

Гриневич, Олександр Лисенко й Олександр Марущенко¹⁰.

Цікаві матеріали з історії повстанського руху на Прикарпатті підготували науковці й краєзнавці Петро Арсенич, Лук'ян Вардзарук, Іван Тимів, Тарас Федорів, Богдан Яневич, Володимир Ковалик, Степан Лесів, Дмитро Проданик¹¹ та інші дослідники.

¹⁰ Фонди з історії Української Повстанської Армії в державних архівосховищах України / Упор. Г. Папакін, О. Вовк О., З. Яцишин З / Випуск 1: Анотований покажчик фондів УПА (1942–1946). – Київ, 1999. – 60 с.; Фонди з історії Української Повстанської Армії в державних архівосховищах України / Упор. Г. Папакін / Випуск 2: Анотований покажчик фондів партійних органів УРСР, в яких відбулася боротьба з УПА (1941–1957). – Київ, 2000. – 48 с.; Кокін С. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах державного архіву СБУ / Випуск 1: Анотований покажчик з фонду друкованих видань (1944–1953). – Київ, 2000. – 214 с.; Галузевий державний архів СБУ. Путівник // Упор. В. Даниленко, О. Ішук. С. Кокін та ін. – Харків: Права людини, 2009. – 136 с.; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область: У 5 т. / Редкол.: Б. Томенчук (гол. ред.), Л. Вардзарук (секр. і упоряд.) та ін. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ. – 2003. – Т. 5 : Городенківський, Снятинський і Тлумачький райони. – 560 с.; Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Івано-Франківська область: У двох книгах. – Книга перша / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ. – 2004. – 984 с.; Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Івано-Франківська область: У двох книгах. – Книга друга / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ. – 2006. – 1134 с.; Дзьобан О. Матеріали до історії ОУН-УПА у фондах відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України // *Визвольний шлях*, 1999. – Кн. 6. – С. 670–674; Здіорук С. І., Гриневич Л., Здіорук О. Покажчик публікацій про діяльність ОУН і УПА (1945–1998 рр.). Київ, 1999. – 172 с.; Лисенко О., Марущенко О. Бібліографічний покажчик публікацій (1998 – 2002). – Київ, 2002. – 198 с.

¹¹ Арсенич П. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. – 216 с.; Вардзарук Л. Їхня зброя – терор, жорстокість, підступність. Івано-Франківськ, 2001. – 34 с.; Тимів І. Бортники і Тлумаччина в 1939–1959 рр. // Серія: «Села і міста Покуття». – Т. 4. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2011. – 492 с.; Федорів Т. Край «Бандерія»: тут живуть патріоти // *Бандерія*. – Старий Угринів. – 2011. – 31 с.; Яневич Б. Пам'ятки національно-визвольної боротьби // *Галичина*. Науковий і культурно-просвітній часопис. – 2008. – №14. – С. 551–562; Ковалик В. В. Репресивні дії органів НКВС проти УПА на теренах Станіславщини в 1944 році // *Сторінки воєнної історії*. Науковий вісник Інституту історії НАН України. – Випуск №11. – К., 2006. – С. 229 – 234; Лесів С. Характеристика до портрету командира «Грома» // *Шлях перемоги*, 2011, 2 берез.; Ілля Василів «Гамалія» – районний провідник ОУН Калущини // *Шлях перемоги*, 2011, 30 берез.; Проданик Д. Районний есбіст «Сталь» // *Шлях перемоги*, 2011, 6 квіт.; Життєвий шлях провідника «Петренка» // *Шлях перемоги*. 2011, 11 трав.

Об'єктом нашого дослідження є документальна база архівного фонду №2 Галузевого державного архіву Служби безпеки України (далі ГДА СБУ), а предметом – діяльність збройного підпілля ОУН та відділів УПА на Станіславщині у 1944–1947 рр.

Завдання цієї розвідки – проаналізувати інформаційну цінність доповідних записок та оперативних зведень (щоденних, тижневих, місячних, квартальних) радянських органів державної безпеки за 1944–1947 рр., що зберігаються у фонді № 2 ГДА СБУ, показати джерельну вартість цих документів для вивчення історії збройної боротьби УПА й підпілля ОУН на Прикарпатті. Всі опрацьовані справи цього фонду на сьогоднішній день розсекречено й вони доступні дослідникам.

Можливість пошуково-дослідницької праці істориків в архівосховищах України стала реальністю завдяки процесові розсекречення, який особливо активно проходив у 2008–2010 рр., коли керівником ГАДА СБУ був історик Володимир В'ятрович. Тоді вдалося розсекретити близько 10% матеріалів, але і це – десятки тисяч документів. Тепер, на жаль, відкриття архівів припинено й доступ до справ ускладнено, принаймні тим же вибірково підходом до видачі справ. Зовсім недоступними для істориків залишаються матеріали архіву МВС (понад 1 млн. справ), архіву зовнішньої розвідки та інші¹².

Карально-репресивні органи УРСР володіли найцікавішими і найважливішими для істориків архівами, які були невід'ємним елементом функціонування тоталітарного режиму, якому необхідна була інформація про стан суспільства, прояви антивладних настроїв тощо. Але створені архіви нещадно знищували їхні ж творці. Так, у 1954 р. за наказом М. Хуцова знищено великий масив документів стосовно політичних репересій 20–30 рр., до яких, очевидно, був причетний і сам керманіч держави. А напередодні й у період розвалу СРСР до Москви з України також було вивезено чимало історичних документів.

Водночас радянські органи безпеки були доволі бюрократизованою структурою; вони виготовляли документи в багатьох примірниках і надсилали в різні інстанції. Тому деякі з документів, які було знищено у центральному архіві, можна віднайти в обласних архівах СБУ¹³. І навпаки, чимало матеріалів, дотичних до історії повстанського руху на Прикарпатті, можна відшукати лише у ГДА СБУ.

¹² В'ятрович В. Одне з основних завдань для українських істориків – повернути в історію забуті і заборонені факти нашого минулого // *Свобода*. – 2011. – 24–30 листоп.

¹³ Там само.

Важливим джерелом документальної інформації про події 40-х рр. у нашому краї є матеріали фонду №2 ГДА СБУ. У ньому зберігаються 2802 одиниці за 1940–1965 рр. Фондоутворювачами цієї документальної збірки були саме ті структури радянських каральних органів, які винищували учасників військових підрозділів УПА й озброєного підпілля ОУН. Першою з них було Управління боротьби з бандитизмом (УББ) НКВД–МВД (керівник А. Леонт'єв), створене 17 березня 1942 р. Діяло воно до березня 1950 р.

Другою структурою, на основі діяльності якої утворився згаданий фонд, було Управління 2-Н (керівники Сараєв, Шорубалка), створене 21 січня 1947 р. теж для боротьби з нелегальною діяльністю ОУН та УПА. У цей же час МГБ були підпорядковані внутрішні і прикордонні війська, винищувальні батальйони та органи міліції. 19 березня 1947 р. створено відділи 2-Н обласних управлінь Західної України. Їхніми головними завданнями були: агентурне проникнення в середовище підпілля ОУН і УПА, захоплення і знищення керівників підпілля, ліквідація каналів постачання і зв'язку підпілля, його моральний розклад через діяльність агентури, провокації агентурно-бойових груп тощо. Управління 2-Н функціонувало до 1954 р.

Третьою такою структурою стало Четверте управління МГБ СРСР, створене 12 червня 1946 р. Одночасно сформовано й 4-ті управління – відділи – відділення в МГБ – УМГБ союзних республік, зокрема в УРСР. Завданням цього підрозділу був пошук державних злочинців, а з початку 50-х рр. ХХ ст. – боротьба з антирадянським підпіллям ОУН та її закордонними центрами тощо. Діяло 4-те Управління до 1960 р.¹⁴

Враховуючи функціональне призначення розглянутих підрозділів, треба визнати, що саме матеріали цих спецпідрозділів зберігають найбільшу за обсягом і детальну історичну інформацію про структуру, склад і тактику дій формувань ОУН та УПА на Прикарпатті. Серед документів фонду №2 на особливу увагу заслуговують доповідні записки, спецповідомлення обласних управлінь МГБ УРСР про результати роботи, вжиті оперативні заходи та військові операції проти ОУН і УПА, повідомлення про захоплення й ліквідацію провідників різних рангів, списки учасників підпілля, документи про переселення родин учасників підпілля. Важливу фактологічну цінність мають щоденні, щомісячні, щоквартальні та

щорічні звіти обласних управлінь НКГБ – МГБ про боротьбу з українським визвольним рухом та ін.¹⁵

Цінним інформативним джерелом з історії повстанського руху Прикарпаття є матеріал оперативних зведень та доповідних записок, які разом зі звітними документами дають можливість докладно висвітлити тогочасні події в нашому краї.

Найбільше число таких повідомлень стосується бойових сутичок відділів УПА та боївків ОУН із військами органів радянської держбезпеки. Ними наповнена вся звітна документація обох ворожих сторін. Фактографічний характер звітності характерний для усіх чотирьох етапів збройного протистояння на Прикарпатті.

Перший етап припадає на лютий – жовтень 1944 р. Він охоплює період зайняття території краю Червоною армією. Його характерними рисами було розгортання збройного протистояння між прибулими частинами НКВС, військами 1-го й 4-го Українських фронтів (перш за все їх органами СМЕРШ), з'єднаннями радянських партизанів і повстанськими формуваннями групи УПА-Захід. Це був період формування структур органів радянської влади, зокрема партійних і радянських, НКВС і НКДБ, утворення мережі військових гарнізонів і винищувальних батальйонів, розгортання чекістсько-військових операцій проти УПА та оунівського підпілля, масових репресій проти українського населення.

На другому етапі (листопад 1944 – травень 1945 р.), виконуючи наказ Сталіна ліквідувати національно-визвольний рух у Західній Україні до кінця війни, на боротьбу проти ОУН і УПА було кинуті всі наявні в УРСР формування НКВС і НКДБ, партизанські частини, винищувальні батальйони. У цей період відбулися широкомасштабні заходи радянського режиму, скеровані на придушення опору українського народу: мобілізацію сотень тисяч людей до війська, перепис населення, масове виселення сімей вояків УПА і підпільників ОУН у віддалені райони СРСР, які частково підривали моральний дух повстанців, суттєво обмежували матеріальну допомогу й демографічну базу їхнього резерву. Однак командуванню УПА і крайовому проводі ОУН комплексом ужитих запобіжних заходів вдалося зберегти боєздатність армії і масштаби бойової діяльності.¹⁶

Третій етап боротьби (червень 1945 – травень 1947 р.) – коли розгорнуто широкий наступ на визвольний рух із залученням великих сил, які уряд СРСР і Генеральний штаб Червоної армії після

¹⁴ Галузевий державний архів СБУ. Путівник // Упор. В. Даниленко, О. Ішук. С. Кокін та ін. – Харків : Права людини, 2009. – С. 79–80; Ішук О, Огороднік В. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ... – С. 19–20.

¹⁵ Галузевий державний архів СБУ. Путівник. – С. 81.

¹⁶ Нагірняк М. Радянський тоталітарний режим у боротьбі проти збройного підпілля ОУН і військових формувань УПА: автореф. дис. к. і. н. – С. 8.

закінчення радянсько-німецької війни зосередили на території західних областей України. До проведення військово-політичних акцій влада залучала потужні сили Львівського та Прикарпатського військового округів. У цій ситуації командування УПА здійснило реорганізацію своїх формувань і переходить до дій малими відділами. Відтак радянські репресивно-каральні органи, водночас з великими блокадами (взимку 1946 р.), переходять до тактики дій маневреними групами. Широко застосовують так звані спецгрупи, які діяли під виглядом загонів УПА й чинили злочини проти мирних мешканців для компрометації визвольного руху. Різко зростала кількість енкаведистської агентири.

Четвертий, завершальний етап (червень 1947 – середина 1950-х років), включає нові заходи радянської влади, щоб ліквідувати повстанський рух, зокрема на насильницькій колективізації українського села, оскільки саме селянство було головною соціальною базою визвольного руху й найактивніше підтримувало ОУН – УПА. В умовах продовження інтенсивних чекістсько-військових операцій, активізації діяльності спецгруп і ворожої агентири, особливо після передачі Москвою керівництва боротьбою з рухом опору винятково органам держбезпеки, командування УПА 1949 р. передало свої кадри збройному підпіллю ОУН і перейшло до тактики індивідуального терору проти функціонерів радянської влади, ворожої агентири та диверсійних акцій. У цей час значно посилюється пропагандистська діяльність ідеологічних структур ОУН – УПА.¹⁷

Як відомо, 1944 рік був періодом чи не найактивніших бойових дій відділів УПА з підрозділами радянських спецслужб. Цікаві повідомлення про бойові дії українських повстанців із радянськими прикордонниками є серед матеріалів згаданого фонду № 2 (справа Оп. 87 (1951). – № 42: «Оперативні зведення Прикарпатського військового округу», за вересень – грудень 1944 р. том. 1. – 164 арк.). Один із документів цієї справи «Записка по ВЧ командувача Прикарпатського ВО генерал-майора Демшина – заступникові Наркома внутрішніх справ Круглова від 14 жовтня 1944 р.» повідомляє маловідомі обставини бою курсантів старшинської школи «Олені» (створена навесні 1944 р. поблизу с. Мізуня. – І. Т.) з прикордонниками 15 жовтня 1944 р. У документі повідомляється, що з радянської сторони в операції брали участь бійці 14-го прикордонного загону (350 осіб) під командуванням полк. Туманова. «Школа, – сказано у записці, – чинила опір, але була розбита». Втрати радянської сторони – 19 осіб, про чисельність загиблих повстанців не повідомляється.

¹⁷ Там само. – С. 9.

Далі в цій справі подано свідчення захопленого в полон викладача – радянського офіцера, осетина за національністю (прізвища не вказано. – І. Т.), який від 1943 року перебував у лавах УПА, а в старшинській школі викладав військовій дисципліні. Полонений повідомив, що керівником у цьому закладі був підпоручник польської армії на псевдо Поль (Федір Польовий, курінний. – І. Т.). Тут же військову справу викладали й німецькі офіцери. Загальна кількість курсантів – 250 осіб. Після закінчення навчання випускники розходилися по селах для формування нових загонів УПА. Школа була підпорядкована Головному штабові УПА, що містився поблизу с. Липи (тепер Долинського району)¹⁸. Наведені факти переконливо засвідчують існування військових вишкільних закладів УПА в Карпатах у 1944 р. та їхню участь у бойових операціях проти радянських військ.

У цій же справі № 42 цікавим є також донесення наркомові внутрішніх справ В. Рясному, датоване 21 грудня 1944 р., де повідомляється про напад повстанців на м. Тлумач 20 грудня. У документі про цю подію зазначено так: «Майже три години вели бій із бандою чисельністю 400 осіб дві застави 27-го прикордонного загону». Повстанці напали на тюремне приміщення і звільнили 19 заарештованих осіб. Повідомлення про втрати явно упереджені: «З нашої сторони поранено сержанта Говорухіна, а бандити втратили 15 чол. і відійшли»¹⁹. Насправді у бою загинуло 60 прикордонників і солдатів внутрішніх військ, а звільнено, за різними даними, 45 – 150 осіб²⁰. Такі випадки необ'єктивності часто надібуємо на сторінках радянських документів, вони пояснюються прагненням місцевих чиновників уникнути гніву і роздратування «верхів» і не зашкодити власній кар'єрі. Водночас повідомлення підтверджує активний і наступальний характер бойових дій із боку УПА.

У справі № 14: «Щоденні оперативні зведення за 1 травня – 31 червня 1945 р.» – (Оп. 88 (1951). – 575 арк., також знаходимо відомості про збройні зіткнення відділів УПА й боївків ОУН. У доповідній записці № 57 повідомляється про військово-чекістську операцію 3–4 травня 1945 р. в с. Олеші Тлумачького району проти «бандгрупи „Довбуша“ й районних боївків СБ „Дуба“ й „Берези“». У результаті бою радянська сторона втратила чотирьох бійців, утрати «банди» – 25 убитих²¹ (дані потребують уточнення. – І. Т.).

¹⁸ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп 87 (1951). – Спр. 42. – Арк. 27, 28.

¹⁹ Там само. – Арк. 142.

²⁰ Тимів І. Бортники і Тлумаччина в 1939–1959 рр. – С. 153.

²¹ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп 88 (1951). – Спр. 14. – Арк. 8.

Часто в оперативних повідомленнях натрапляємо на звістки про розправу повстанців над партійними й радянськими функціонерами. Таким, наприклад, є оперативне донесення № 127 від 6 червня 1945 р.; у цій же справі № 14, адресоване М. Хрущову. В повідомленні мовиться: «22 червня 1945 р. у с. Грушка Тлумацького району боївкою СБ «Орлик» із засідки обстріляно групу радпартактиву в кількості 11 чол., у тому числі два працівники НКВД. Група їхала із с. Грушка до с. Озеряни. У результаті нападу убито дільничного уповноваженого РО НКВД Акулова, заступника військового відділу райкому Довганя, заступника керівника парткабінету Раєвського, голову райради Терепа. Решта 7 осіб повернулися до райцентру»²².

Аналогічними повідомленнями рясніють документи інших справ цього фонду, особливо ті з них, де зібрано матеріали про боротьбу з «бандитизмом». Такою, наприклад, є справа № 2: «Оперативні зведення за 1945 р. (оп. 28). – 462 арк. Оперативне зведення № 295, виявлене в цій справі, датоване 22 жовтня 1945 р., повідомляє про бойові дії каральних органів проти повстанців поблизу сіл Бортників і Пужників. У документі з цього приводу мовиться так: «Упродовж 19–21 жовтня 1945 р. оперативний склад Отинійського РВ НКВС і підрозділи 190 особливої бригади та 19 стрілецького батальйону внутрішніх військ НКВД в районі с. Бортники – Пужники Отинійського району провели операцію з ліквідації бандитського елементу і повністю ліквідували куц Бортники, очолюваний станичним цього села Петром Федоровичем Гасюком. Убито одного, а затримано вісім бандитів. Захоплено трофеї: протитанкова рушниця – 1 шт., пістолет – 1 шт., патронів – 5670 шт.»²³.

Уважне вивчення інформаційних донесень дає змогу виявити різночитання в текстах, спростувати або підтвердити вже відомі факти, поточнити малознані події з історії збройної боротьби відділів ОУН і УПА з підрозділами радянської держбезпеки.

Найбільшою конкретикою відзначаються щоденні оперативні повідомлення УМВС, відправлені до Києва. Серед них цікаві подробиці про події на Коломийщині зберігає Справа № 16: «Щоденні оперативні зведення за жовтень – листопад» (Оп. 88 (1951). – 374 арк. Документи цієї справи – це щоденні оперативні зведення за жовтень – листопад 1945 р., де міститься детальний опис обставин збройного нападу повстанців на м. Отинію (тодішній райцентр. – І. Т.) 25 листопада 1945 р. Зокрема в Оперативному

зведенні № 241: «Про результати боротьби з бандитизмом...» від 28 листопада 1945 р. зазначено, що учасниками нападу були «сотні «Богуна», «Грози» (Михайла Тарнавського. – І. Т.), «Спартана» (Михайла Москалюка. – І. Т.) (150 осіб) під командуванням колишнього курінного «орного» (Данила Рудака. – І. Т.), які з чотирьох сторін напали на райцентр Отинію з метою звільнення заарештованих, знищення працівників НКВС – НКВД, захоплення документів райвідділу, руйнування обладнання і залізничної станції, захоплення цінностей Держбанку й Ощадкаси, пограбування швейної майстерні». Вказано особу, в чій оселі розробляли план нападу, та інші важливі обставини цієї події²⁴.

У цій же справі № 16 зустрічаються повідомлення про рейди повстанців теренами області для підризу матеріальної бази радянської влади та проведення агітаційно-пропагандистських заходів. Так, в Оперативному зведенні за № 243 від 30 листопада 1945 р. між іншим зазначається, що «у Тлумацькому районі 27 липня 1945 р. о 24-й годині бандити, перевдягнуті у форму прикордонників, вчинили напад на приміщення сільрад у селах Колинці, Гринівці, Надорожна, Палагичі, Попелів, Олешів. У результаті нападів спалено документи, вибито вікна і двері у приміщеннях сільрад»²⁵.

Цікавими для дослідника визвольної боротьби на Прикарпатті будуть і щомісячні доповідні записки до вищих органів влади за 1944–1945 рр. Показовою у цьому плані є справа № 19: «Місячні доповідні записки за 1944–1945 рр.» (Оп. 88 (1951). – 288 арк. Серед документів цієї справи привертає увагу Доповідна записка за лютий 1945 р., адресована Л. Берії, де висвітлено події на Калушині. Тут зокрема йдеться про арешт учасників підпілля ОУН, здійснений у ході операції 7–23 лютого 1945 р. «У ході операції, – мовиться в документі, – затримано 417 бандитів, серед яких двоє працівників жіночої референтури Калуського окружного проводу ОУН – Левицька Ольга Федорівна – «Буря» і Лідія Бурева. Убиті – районний референт СБ «Чорноморець», заступник командира сотні «Добрик» із куреня «Благого» та працівник жандармерії «Крюк»»²⁶.

Інформаційно цінними є також повідомлення у доповідних записках про розгром куреня Благого. Відомості про цю подію знаходимо в одному з документів Справи № 19: «Про заходи з ліквідації оунівського підпілля і бандформувань УПА» за березень 1945 р. Згадане джерело повідомляє, що 20 березня 1945 р. в лісі на схід від села Глибокого, що поблизу с. Лисівки

²⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 88 (1951). – Спр. 16. – Арк. 356; – Спр. 19 (1951). – Арк. 241.

²⁵ Там само. – Спр. 16. – Арк. 372.

²⁶ Там само. – Спр. 19. – Арк. 54

²² Там само. – Арк. 554.

²³ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 28. – Спр. 2. – Арк. 311.

Богородчанського району, в результаті чотиригодинного бою загинуло 207 повстанців, у полон потрапило – 29 стрільців. Серед загиблих були і курінний Благий (Олекса Химинець. – І. Т.), його заступник із матеріального забезпечення Довбуш, сотенний Шум, командир ВПЖ Станіславської округи Бурлак і чотири чотіві командири. Переслідування залишків куреня тривало й наступного дня. В результаті сутичок 21 березня 1945 р. із солдатами 27-го і 87-го прикордонних загонів біля с. Лесівки в боях загинуло ще 34 повстанці і 19 захоплено в полон²⁷.

Серед повідомлень у доповідних записках часто надibuємо звістки про загибель провідників ОУН різних рангів. Справа № 19 (оп. 88 (1945) містить документ із повідомленням про сутичку боївки СБ ОУН 5 травня 1945 р. в с. Нижневі. В бою загинули політреферент обласного проводу ОУН Іван Бугай – Богдан та колишній комендант СБ Тлумацького району Михайло Водославський – Безрідний. Всього загинуло 11 повстанців, а 35 взято в полон. У хаті виявлено друкарню і друкарську машинку²⁸.

Матеріали доповідних записок та оперативних донесень дають змогу деталізувати деякі біографічні відомості про повстанців, зокрема уточнити їхні справжні прізвища. У тій же справі №19 одна з доповідних записок від 19 грудня 1945 р. повідомляє про бойове зіткнення військового підрозділу НКВД із стрільцями сотні Богуна 27 листопада 1945 р. в районі сіл Грушки, Гостева, Струпкова та загибель 14-ти повстанців²⁹. Після розгрому сотні бійці згурпувалися в боївки і продовжували боротьбу. Підтвердження цієї тези знаходимо в Оперативному зведенні №235, адресованому Т. Строкачу 24. 08. 1946 р. В документі повідомляється, що 24 серпня 1946 р. спецгрупа внутрішніх військ УМВД у лісі поблизу с. Олеші затримала стрільців сотні Богуна – Василя Федоровича Тимківа (1925 р. н.) – Карого, Миколу Грабовецького і Вовка. При затриманні Тимківа було поранено³⁰.

Деякі відомості особового характеру зустрічаємо і в інших документах справи №42. Так, оперативне зведення №265 за 23 вересня 1946 р., відправлене полк. Неізмайловим зі Станіслава до Києва, сповіщало столичне начальство про чекістсько-військову операцію, проведену 23 вересня 1946 р. в с. Бортниках Отинійського району (тепер Тлумацький р-н. – І. Т.).

²⁷ Там само. – Спр. 19. – Арк. 82, 86.

²⁸ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 88 (1951). – Спр. 19. – Арк. 140, 143; Арсенич П. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті. – С. 137, 140.

²⁹ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 88 (1951). – Спр. 19. – Арк. 242.

³⁰ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 89 (1951). – Спр. 42. – Арк. 105.

Операцію проводили оперативники Отинійського РВ НКВС разом із підрозділом 448-го стрілецького полку. В результаті операції виявлено і ліквідовано три бункери, в одному з яких вилучено 12 ц зерна. У бою загинув кущовий референт СБ Залізник³¹.

Цікаві біографічні відомості про стрільців із сотні Вихора (Андрейчука Івана. – І. Т.) куреня Чорного знаходимо в доповненні до Оперативного зведення №256 від 14 вересня 1946 р., адресованому Т. Строкачу. В документі мовиться, що стрільці потрапили в полон під час військової операції підрозділу 128-го стрілецького полку внутрішніх військ МВД 14 вересня 1946 р. поблизу с. Яківки на Тлумащині. Серед полонених були: Степан Юрійович Дмитрієв – Хмара, у складі сотні від грудня 1945 р.; Барчук Микола Михайлович – Дуб, у сотні від квітня 1946 р.; Михайло Григорович Барчук – Соловей, у складі сотні від квітня 1946 р. Далі схарактеризовано бойові дії сотні, відзначено, між іншим, її напади на військові гарнізони в Грушці та Олеші в січні 1946 року та спиртзаводу Тлумачі 30 червня 1946 р.³².

Цінність оперативних повідомлень полягає й у тому, що вони подають чітку й точну хронологію збройних акцій каральних військових сил проти повстанців. Так, Оперативне зведення №277 від 5 жовтня 1946 р. (Спр. 42, оп. 89 (1951) подає звістку про збройну сутичку повстанців із підрозділом 448-го стрілецького полку внутрішніх військ МВС під командуванням лейтенанта Калашникова (гарнізон стояв у с. Бортниках. – І. Т.) та відділу ББ Отинійського РВ МВС на чолі з М. Молотковим у лісовому масиві поблизу с. Грушки (тут неточність, поблизу с. Грушки лісу немає, насправді йдеться про с. Бортники, із трьох боків оточене лісом. – І. Т.). У бою загинуло двоє повстанців – Ярослав і Борець, а двоє потрапило в полон – це Степан Кулик (1913 р. н.) і Іван Іванович Шах – Лис (1928 р. н.)³³.

Наведені матеріали дозволяють дізнатися про особи повстанців, їхні посади в ОУН і УПА, розкривають обставини та перебіг збройних сутичок із військами МВС та оперативними відділами НКВС. Адже саме на літо – осінь 1946 р. припадають великі втрати серед командного складу українських повстанців, бо саме тоді радянські спецпідрозділи розгорнули справжнє полювання на проводи ОУН усіх рівнів. Утрати керівництва національно-визвольного руху становили понад 50%. Радянські документи повідомляють про знищення на Прикарпатті в 1945–1946 рр. 33,5 тис. повстанців. Проте слід

³¹ Там само. – Спр. 42. – Арк. 152, 153 зв.

³² ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 89 (1951). – Спр. 42. – Арк. 136 зв., 155–156.

³³ Там само. – Спр. 42. – Арк. 178.

завжди пам'ятати, що дані радянської статистики ніколи не були повні й точні. Радянська система звітування породжувала численні похибки в документах, зумовлені тим, що одні й ті ж «успіхи» приписували собі різні силові структури й відомства, і в результаті їхня діяльність виглядала приголомшливішою, ніж це було насправді³⁴.

Водночас ці документи зберігають важливі відомості про різного роду бойові, диверсійні та пропагандистські операції відділів УПА й боївки ОУН. Така важлива історична інформація зосереджена, зокрема, у справах опису №28. Серед документів цієї справи цікавими є пропагандистські матеріали, які повстанці поширювали серед населення краю.

Вагому інформаційну цінність мають матеріали справи №66: «Оперативні зведення про бандпрояви по Станіславській області» (Оп. 90 (1947), де розповідається про окружні, надрайонні та районні проводи ОУН. Так, документи, підготовлені на Калуський окружний провід, інформують, що окружним керівником ОУН був Василь Стеблак – Косар, затриманий 26 березня 1946 р. Однак 10 квітня 1946 р. йому вдалося втекти з-під варти до Болехова. Відомо також, що на Калуський окружний провід було заведено також агентурну справу №99 «Провідники», а 7 червня 1945 р. відкрито нову справу №135 «Підпільники». Надрайонний провід тоді очолювали Орлич та Ігор³⁵.

Агентурну справу №85 «Кроти» 10 червня 1945 р. заведено на Тлумацький надрайонний провід ОУН (Тлумацький надрайон включав Жовтневий, Отинійський, Тисменицький, Тлумацький райони). У матеріалах довідки в цій справі вказано керівний склад організації: Степан Васильович Вацєба – Сулима – керівник проводу; референт пропаганди Михайло Водославський – Чорнота; військовий референт – Муха (убитий взимку 1945 р.); секретар пропагандиста – Цяпка (загинув у квітні 1945 р.); шеф зв'язку – Параска Дмитрівна Дузінкевич – Орлиця та інші, всього 27 осіб³⁶.

Використання цих даних у поєднанні з іншими джерельними матеріалами дає можливість реконструювати особовий склад проводників ОУН різних рівнів.

Цікавим першоджерелом для дослідження історії визвольної боротьби ОУН і УПА на Прикарпатті могли б стати літерні справи,

заведені зокрема на районні проводи ОУН і окремі боївки. В середині 1947 р. такі справи вели в Отинійському районі (294 арк.), Тлумацькому (457 арк.), Обертинському (277 арк.) та інших районах. Окремі справи було заведено на боївки ОУН Волоса (26 арк.), Сірка (10 арк.) та ін. Спеціальну агентурну справу №347 «Степові» (87 арк.) заведено на Отинійську районну боївку СБ «Орко». В одному зі списків, складеному для відділу боротьби з бандитизмом від 13 лютого 1947 р, зазначено персональний склад цієї боївки: керівник Орест Львович Комановський – Орко, боївкарі Василь Юрійович Романюк, Іван Юрійович Романюк, Микола Васильович Спасів, Василь Васильович Богович³⁷.

Аналогічні справи було розпочато й проти кущових провідників ОУН. Так на Бортниківський кущовий провід було заведено окрему справу №348 «Лісові» (34 арк.). За цією справою проходили керівники кущового підпілля Андрій Васильович Сірман – Човен та Михайло Андрійович – Луговий³⁸.

Окремі справи-формуляри було заведено і на цілі населені пункти, зокрема на села Бортники – №245, (10 арк.), Озеряни – №725, (65 арк.), Прибилів – №241, (29 арк.), Королівку – №691, (11 арк.), Грушку б. н. (13 арк.), Пужники б. н. (43 арк.)³⁹. Однак ці справи знищили самі оперативники ще в роки хрущовської відлиги у 50–60-ті роки ХХ ст. У них містилися поіменні списки мешканців сіл, учасників підпілля, репресованих, виселених, підозрюваних у сприянні ОУН і УПА, їхній соціальний стан, політичні погляди тощо⁴⁰.

Загалом огляд наявної на той час у руках радянських спецслужб документації засвідчує, що від січня 1947 р. обидві ворожі сторони перейшли до витонченіших методів боротьби. Органи МВС та МДБ головну увагу звертали на створення агентурної мережі в середовищі підпілля ОУН, проведення спецоперацій, спрямованих на розкол повстанського середовища, на підрив довіри місцевого населення до ОУН.

Як відомо, в 1947 році діяльність ОУН і УПА набула оборонного характеру. Більшість повстанців переходила в підпілля, що зменшувало оперативність повстанських відділів, ускладнювало проведення розвідки, мало важкі психологічні наслідки. Масове викриття криївок у лісах змушувало повстанців переселятися до різноманітних схованок у селах, що посилювало репресії радянської влади проти місцевого

³⁴ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали. – Т. 2. – Кн.2 (1945–1946). – С. 5, 7.

³⁵ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 90 (1947). – Спр. 66. – Арк.70.

³⁶ Там само. – Арк. 81, 83, 84–85.

³⁷ Там само. – Арк. 414.

³⁸ Там само. – Арк. 416.

³⁹ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 90 (1947). – Спр. 66. – Арк. 416.

⁴⁰ Тимів І. Бортники і Тлумащина в 1939–1959 рр. – С. 280.

населення⁴¹. Це підтверджують документи згаданого фонду.

Своєю фактологічною насиченістю привертають увагу й документи справи №23: «Матеріали по боротьбі з оунівським підпіллям за червень – грудень 1948 р.» – Оп. 91 (1951). – 269 арк. Серед документів цієї справи зустрічаються ще деякі матеріали за 1947 р. Серед них цікавою є «Довідка про боротьбу з бандитизмом на території Західних областей України» за період від 1 лютого до 15 грудня 1947 року. В документі повідомляється про спецоперацію опергрупи МДБ (10 осіб) лейтенанта Кривошеєва, проведену 12 червня 1947 р. в с. Гостеві, з ліквідації продовольчої бази підпілля ОУН. У ході операції затримано п'ятеро підпільників, серед яких станичний ОУН Стельмащук – Лісовий, харчовий М. П. Яцюк та член ОУН Спруденко, В. М. Гаврилюк – Лотков, В. М. Острейчук (можливо, Острижнюк. – І. Т.) – Клим. Водночас затримано тих, хто співчував – М. Ю. Романовича і С. Г. Романовича. Вилучено карабін і 10 патронів⁴².

Загалом документи цієї справи дають повноцінний фактичний матеріал для висвітлення історії збройного опору підпілля ОУН і УПА проти панівного режиму. Вони засвідчують наступальний характер оперативно-військових заходів радянської влади, спрямованих проти українських повстанців і підпільників. Адже відомо, що упродовж червня – жовтня 1947 р. органи МДБ провели цілу серію військово-чекістських операцій, які завдали непоправного удару УПА, загострили кадрову проблему та викликали почуття зневіри й безперспективності боротьби як у середовищі її учасників, так і серед населення краю. Особливо запеклі сутички між українським підпіллям і радянськими спецслужбами відбувалися в листопаді – грудні 1947 р.⁴³

Окремо слід згадати про документи ОУН пропагандистського характеру. Зустрічаються вони у справі №2: Оперативні зведення за 1945 р. (оп. 28). – 462 арк. Так, Оперативне повідомлення за №165, від 14 червня 1945 р., адресоване Рясному, сповіщало столичних чиновників, що керівництво ОУН у Тлумацькому районі проводить агітацію серед населення і бандитського елемента в селах Попелеві, Надорожній та інших за те, щоб члени ОУН і учасники УПА не приходили з покаянням до органів радянської влади і стояли до кінця на

позиціях боротьби за самостійну Україну. А питання подальшої боротьби проти радянської влади найближчим часом розв'язуватимуть на великій оунівській конференції. Підтримку в цій боротьбі ОУН матиме з боку Туреччини й Греції, які оголосять війну Радянському Союзові⁴⁴.

В іншому документі (Оперативне зведення №168 за 17 червня 1945 р.) зазначено, що «16 червня 1945 р. у с. Кутище (Тлумаччина), керівник банди “Орлик” (Степан Чуйко. – І. Т.) заявив населенню, що “на території Західної України більшовицької влади не буде, бо скоро сюди прийдуть англійські й американські війська. Потрібно зривати постачання і всі заходи радянської влади”. Закликав народ до повстання. У ніч на 16 червня, – сказано далі в документі, – рейдуючою бандою знищено документи у селах Антонівка, Братишів, Олешів, Остриня»⁴⁵.

Отже, як видно з документа, повстанці поряд із пропагандою антирадянських ідей дієво застосовували терористичні заходи. Однак протистояння все-таки переходило в ідеологічну площину.

У післявоєнний період на цьому ґрунті виникло чимало політичних спекуляцій із боку радянських ідеологів, спрямованих на дескредитацію визвольного руху.

Завданням післявоєнних радянських пропагандистів, на думку історика М. Нагірняка, «було обґрунтувати “антинародний” характер визвольного руху. Метод показу був один: збройні акції формувань УПА і підпілля ОУН проти партійних функціонерів, представників радянської влади, бійців самоохорони чи винищувальних батальйонів з місцевого населення, сільських активістів представлялися як злочини проти мирних жителів. Причому відділам УПА й підпільникам приписували дії спецгруп, які під виглядом повстанців мордували людей»⁴⁶.

Отже, документи фонду № 2 ГДА СБУ свідчать про ретельний нагляд і контроль влади за подіями, що відбувалися у краї. Це підтверджується суворою звітністю партійних і державних органів влади всіх рівнів. Уважне вивчення матеріалів доповідних записок і оперативних зведень з урахуванням різночитань у повторах, а також зіставлення з іншими джерелами суттєво доповнило б картину історичних подій того часу. Адже радянська звітна документація тієї пори хибує неточністю і приписками, а тому потребує ретельної перевірки за допомогою інших джерел.

Розглянутий матеріал підтверджує і той факт, що далеко не всі документальні джерела

⁴¹ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали. – Т. 2. – Кн. 3 (1947–1957). – С. 5.

⁴² ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 91 (1951). – Спр. 23. – Арк. 149, 150.

⁴³ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали. – Т. 2. – Кн. 3 (1947–1957). – С. 8, 9.

⁴⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 28. – Спр. 2. – Арк. 51 зв.

⁴⁵ Там само. Арк. 54.

⁴⁶ Нагірняк М. Радянський тоталітарний режим у боротьбі проти збройного підпілля ОУН... – С. 5.

спецслужб збереглися через масове знищення документації самими фондоутворювачами. Однак навіть і ті джерела, що вціліли, переконливо доводять, що головними методами боротьби радянських спецслужб із визвольним рухом на теренах Прикарпаття були робота з агентурою, масові облави й обшуки та чекістсько-військові операції, спрямовані на фізичне знищення повстанців і підпільників. Це змусило український національно-визвольний рух поступово перейти від відкритих бойових зіткнень з противником до переважно пропагандистської роботи, нищення документації, колгоспного й державного майна та індивідуального терору.

Документи згаданого фонду засвідчують активну пропагандистську діяльність українських підпільників, розповідають про військові операції повстанців, спрямовані на недопущення утвердження радянської влади в краї. Загалом вони підтверджують тезу про те, що військово-політичний спротив УПА й озброєного підпілля ОУН суттєво гальмував утвердження

радянського тоталітарного режиму на Прикарпатті.

Водночас матеріали цього документального фонду висвітлюють активну діяльність підпілля ОУН у містах і селах області. В кожному селі й місті краю була мережа таємних криївок і бункерів, продовольчих і військових складів, діяли підпільні друкарні. Спецоперації органів державної безпеки з виявлення та знищення господарських баз УПА-Захід можуть бути темою окремого історичного дослідження. Матеріали цього фонду є також важливим джерелом історичної інформації і для укладача біографічного довідника учасників національно-визвольного руху в краї.

Загалом поданий огляд джерел вказує на доцільність підготовки й видання окремого документального збірника на основі матеріалів фонду № 2 ГДА СБУ, що поряд із наявними напрацюваннями суттєво доповнило б джерельну базу з історії повстанського руху на Прикарпатті.

Василь Гук

Українські жінки в ОУН–УПА

Марія Чорна – Дзвінка

Окрім своїх обов'язків, наданих Богом, українська жінка постає як політична діячка і бере на себе відповідальність за долю своєї Батьківщини. В історії боротьби за свою землю вписано дуже багато славних імен українських жінок, які своєю мудрістю, красою, умінням, відвагою уславили Україну перед усім світом.

Але перед нами постає жінка епохи ХХ сторіччя, часу визвольних змагань, якій немає рівних в усьому світі, яка відіграла надзвичайну роль у боротьбі в лавах ОУН–УПА.

Силою духу, своїми здібностями, своєю працею та самопожертвою вони дорівнювали чоловікам, а в деяких випадках перевершували їх.

У літописах нашої історії вписано, на жаль, дуже мало імен цих героїнь. А їх було так багато, тих, хто був у лавах Повстанської армії, однак більшість працювала законспіровано на всіх ділянках. Це були розумні, сміливі, самовіддані жінки-лікарі, медичні сестри, станичні зв'язкові, пропагандистки, які виконували свої обов'язки з надзвичайною відповідальністю, незважаючи на погоду, ніч чи день, зиму чи літо, спокій чи небезпеку, ліс, поле чи воду...

Коли зв'язкова несла пошту, то мусила проковтнути її, побачивши небезпеку.

А українські матері, які виростили, викохали синів, дочок, без вагань благословляли їх на священну боротьбу, знаючи, що, може, востаннє бачать їх живими.

Марія Чорна – Дзвінка, Зірка народилася у глибоко релігійній і патріотичній родині 1922 року в селі Церківній Долинського району. За німецької окупації вона вступає в ОУН, бере активну участь у всіх заходах, які проходили у селі Церківній, виконує завдання своїх зверхників, займається самоосвітою, а пізніше проходить курси медичних сестер і друкарок.

Коли організувалась у горах підстаршинська школа «Олені», вона залишає домівку і включається в боротьбу спочатку з німецьким окупантом, а пізніше – з червоним загарбником. Важке партизанське життя не злякало патріотку.

13 жовтня 1944 року Дзвінка останній раз відвідала село Церківну, батьків і рідних. Вона виконала свою місію перед районним проводом і повинна була прозвітуватися перед своїм командиром Полем.

Коли почало вечоріти, вона стала прощатися з батьками. Тяжкий камінь стиснув серце Дзвінчиної матері. Вона ніби відчувала, що її дочка вже більше не переступить рідний поріг, що вже більше не почує її голосу. Сумно подивилась донечці в очі і сказала: «А може, Марійко, ти переночувала б дома? Вже вечір надворі, а дорога далека. По дорозі все може трапитися».

«Не маю права, дорога матусю, порушувати наказ командира», – з сумом відповіла Марічка.

«Та до ранку нічого не станеться, якщо ти сьогодні не доставиш повідомлення», – наполягала мати. «Я ще прийду на другий тиждень до вас», – невпевнено промовила Марія. «Ой, чує моє серце, що я більше тебе не побачу», – прошепотіла мати.

«Що ви таке, матусю, говорите? Не журіться, просіть Всевишнього, щоб нас беріг. Просіть Матінку Божу. Завтра свято Святої Покрови. Вона наша опікунка. Не можу, дорога матусю, довше затримуватися дома. Є справи важніші і відповідальніші від моїх особистих. Чекісти не сплять, вони роблять все, щоб нас знищити. Не лише я, нас сотні тисяч стали на цей важкий, нелегкий і небезпечний шлях. Вони мають також своїх матерів, батьків, кохання, але Україна кличе до бою з окупантами. Якщо не ми, молодь, українці, то хто за нас буде обороняти Україну?»

Мати перестала плакати, а батько зробив хрест у повітрі над головою дочки і сказав: «Іди, дочко, не затримуйся! Виконуй наказ командира. Коли будеш у наших місцях, приходь додому. Ми

будемо тебе чекати і молитися, щоб тебе Господь беріг».

«Йду, мої дорогенькі, і не сумуйте. Запам'ятайте! Нас тисячі. Я не сама. Ми знаємо, за що боремося. Як доведеться померти – помремо. Шлях до волі тернистий!»

Ще хотіла щось сказати, але різко повернулася і востаннє переступила поріг рідної хати. Батьки вийшли за нею, але Дзвінка вже була за воротами.

Темними вулицями вона вийшла на дорогу, що вела до Слободи-Болехівської, звідти пішла до села Липи, а там вже лісом до табору школи Олені. Наказ командира Поля виконала.

А зранку Кацо зробив свою підлу справу. Його спеціально застали органи КДБ. Прикриваючись вірністю ідеям УПА та України, видаючи себе за борця проти більшовизму, він увійшов у довіру майора Поля і всіх курсантів школи «Олені». Працюючи інструктором, Кацо добре вивчив терен, знав, де несуть службу пости. Лиш чекав нагоди, коли може кинути табір і завдати йому нищівного удару. Він тікає з табору до чекістів і 14 жовтня 1944 року ранесенько веде їх до повстанського табору. Табір школи «Олені» взяли в кільце, внаслідок чого майже весь склад штабу було знищено.

У тому нерівному бою було поранено Дзвінку. Чекісти по-звірячому глумилися над патріоткою. Ще живій їй викололи очі, вирізали груди, розпороли живіт. Після тяжких тортур Марія Чорна – Дзвінка, Зірка померла.

Українських матерів, які виростили своїх дочок, синів, тих бідних страждальниць під дулами автоматів приводили впізнавати мертвого сина чи дочку, а вони в тяжких душевних муках не признавалися, бо вдома були ще менші діти і потрібно було себе берегти для них.

Але були і такі мужні жінки, які наперекір ворогам говорили, що оті вбиті – це їхні сини, дочки.

Привели чекісти стареньку жінку, чий син-одинак лежав на соломі між двома повстанцями. Вони загинули в бою з чекістами. «Где здесь твой син, старая бандеровка?» – закричав чекіст. Жінка нічого не відповіла чекістові, а приклякла на старечі коліна поряд із побитими повстанцями, нахилилася над одним повстанцем, обняла його, витерла кров на його скронях і поцілувала. Те саме зробила із другим повстанцем, і третім, між якими лежав і її син. Обнявши їх, усіх трьох, ще раз поцілувала. Потім встала на рівні ноги і на весь голос сказала: «Це всі мої три сини, і я не боюся вам це сказати. Я знаю, що мене від вас, вороги, чекає. Але я свідомо прийму всі муки, поневіряння, а навіть смерть. Тут лежить вся моя надія. Тепер я не маю для кого жити. Можете стріляти мене тут. Я готова прийняти смерть, як оці мої три сини!»

Жінку арештували, вивезли до Сибіру, де вона, одинока, і померла.

У той тривожний час працювали всі: заготовляли їжу, прали білизну, переховували у своїх домівках повстанців, лікували поранених, стежили за рухом приїзду до села загонів НКВС, подавали всі інформації стосовно безпеки, від чого залежав увесь повстанський рух. Це були безстрашні, самовіддані патріотки-героїні, які знали, яка плата чекає їх від ворогів, Цих патріоток так мало залишилося в живих, ворог нищив їх нещадно і без суду.

Українська жінка мужньо і сміливо брала участь у боях, твердо трималася під час нелюдських тортур на допитах, без зради, без прохання помилувати, в голоді, холоді, на каторжній праці, у колгоспному рабстві – з надією на краще майбутнє нащадків.

Ось що пише Б. Савка у статті «Мы их не стреляли, мы их убивали просто так, обушком». Це сповідь ката Станіславської тюрми. «Однажды в тюрьму привезли молодую красивую девушку. Поймали стерво бандеровское, когда, отстреливаясь, уложила полвзвода наших солдат. Расстреляв все патроны с автомата, хотела взорваться гранатой, но граната не сработала. Взяли живой».

І далі цей кат розказує, що ця дівчина була дочкою священика і мала 22 роки, в УПА була провідницею, мала псевдо. Казав, що була дуже гарна. В пам'яті цього ката збереглися її голубі ясні очі, красиве ніжне обличчя, довгі буйні чорні коси і струнка постава, одягнута в коротку шкірянку, в штани, на ногах пасовані чобітки. Такою вона запам'яталась тому катові, коли привели її до камери.

Сміливість на допитах дивувала катів, що мали з нею справу, її відвага не тільки вражала їх, а й викликала додаткову лють при допитах. Знущанню над нею не було меж. Вона знала, що її вб'ють, казав кат, тому, видно, стійко переносила нестерпні муки, вперто нічого не виказувала.

«Как мы ее только не мучили: сначала били телефонными плетками, вся кожа на пальцах рук полопалась, когда прижимали дверью, били гвозди в пятки, за волосы подвешивали вверх и так держали, пока не теряла сознание, кололи грудь, подвешивали за ноги, несколько раз теряла сознание, отливали, но ничего так и не сказала. Даже графином одного стукнула, схватив со стола. Потом в наручниках допрашивали. Тройка осудила ее на смерть. Исполняли приговор я и еще несколько таких, как я. В день тогда мы убивали по десять и больше человек. Туде вушку-бандеровку убить было поручено мне. Перед тем, как исполнить приговор, каждый, кто шел на это дело, выпивал грам двести водки. И... навеселе это неприятное дело было делать легче. Все же

человека убивали. В то время, когда вели по коридору, обушком били в затылочную часть головы. Это получалось классно, почти без крови. Ударись, подергается раз-два, и конец. А ее перед тем, как убить, строем еще хотели изнасиловать. Рвалась, падло, кусалась, побили мы ее крепко, не надалась. И я повел по коридору убивать. Она поняла, куда веду, ибо крикнула: «Прощайте, брати! Дзвінка (не то что-то вроде того) иде на смерть!» Повернулась ко мне, с ненавистью что-то сказала, шла и пела. Ты знаешь, что она пела? Пела бандеровский гимн «Еще не вмерла». Как только она ступила на канализационную решетку, с рукава я высунул обушок и сильно ударил ее. Ударил и не попал куда надо, ведь опьянел уже. Опустилась она, сердешная, на колени от удара, опустилась на руки, но не упала. Потом я притиснул до бетона и стал бить. Дернулась несколько раз – и все».

На руках цих жінок-патріоток міцно утримувалась УПА, яка була єдиною захисницею українського народу від знущань, яка довгі десять років боролась із страшним німецьким і більшовицьким окупантом.

На сьогодні з відомих нам виписано дуже малу кількість патріоток-українок нашої визвольної епохи. Це – Олена Степанівна, Софія Галечко, Ганна Дмитерко, Олена Басараб, Алла Горська, Олена Теліга, Магдалина Голояд, яка виростила трьох синів і двох доньок у великій любові до свого народу, непокорі до рабства. За це вони загинули у боротьбі за ідею. Три дочки – Лідія, Ксенія, Ніна, 1923 р. н., член ОУН, дві її сестри – Зоня Німа, 1926 р. н., член ОУН, Марія Німа, член Крайового проводу ОУН – всі вони три дочки священика; Ірина Павликевич, Смерека – референт районного проводу ОУН Надвірнянського району; Антоніна Король-Мельник, дружина Ярослава Мельника – Роберта, провідника ОУН Карпатського краю; Стефанія Костюк-Процак – Стефа, член ОУН, розвідниця у підпіллі Крайового проводу ОУН, її засудили на 20 років каторги; Марійка Петришин – Марійка, нар. 1925 р., із села Височани Галицького району, член ОУН. Працювала у відділах УПА, згодом журналісткою в редакції підпільного журналу «Чорний ліс». 2 липня 1952 року потрапила в більшовицьку засідку, будучи важко пораненою, застрелилася. Марта Свідрук – Черемшина, особиста секретарка референта пропаганди Карпатського краю Марка Боеслава. Загинула 22.02.1952 року біля села Дзвиняча Богородчанського району. Іванка – друкарка Марка Боеслава. Загинула в 1949 році. Дністрова, Ліра, також розстріляна в Станіславській тюрмі, і тисячі відомих і не відомих нам героїнь.

Боротьбу ще не закінчено. Наш північний сусід ніяк не може прожити без українського раба.

Мирослава Захарова

Олекса Химинець (Благий) – пластун, курінний «Месників», лицар Срібного хреста Бойової заслуги

*До 100-річчя від дня народження командира УПА
та 70-річчя створення Української повстанської армії*

Народився 30 березня 1912 р. в с. Саджаві на Богородчанщині, повіт Станіславів, у селянській родині. Мав брата Миколу, який також став повстанцем. Навчався в народній школі.

На формування характеру майбутнього командира УПА безпосередній вплив мали родинні і національні традиції, культ героїв визвольних змагань, спілкування зі старшими товаришами та вчителями. Тогочасна Саджава відносилась до національно найсвідоміших сіл повіту.

О. Химинець від 1926 р. належав до осередку Пласту в рідному селі, його провідником був Г.Салевич. Фотографії саджавського Пласту 20-х років є яскравим свідченням активної суспільної позиції його вихованців. В юнацтві Олекса склав першу пластову пробу і був іменований пластуном-учасником. У подальшому він був ініціатором і провідником багатьох починань у 89-му курені Українського уряду пластунів-юнаків імені І. Франка, зокрема нічних пластових походів до лісу Діброви, до Манявського Скиту та багатьох інших. Ці ігри та забави згодом згодились йому в нелегких повстанських буднях. Окрім членства в Пласті, він був співзасновником «Сокола» та «Просвіти» в рідному селі. Спільно з братом Миколою був членом товариства «Відродження» (цікаво, що при цьому Химинці утримували пивний бар).

Перший військовий вишкіл він здобув у польському війську. З заборону Пласту Олекса, пам'ятаючи про пластову присягу, стає активним членом підпільної ОУН (1939).

1938 р. в товаристві колишніх пластунів, революціонерів-підпільників, він відбув роверову прогулянку на г. Маківку, щоб віддати шану полеглим УСС. На жаль, прогулянку розгромили окупанти: групу розігнали карабінами польської поліції.

1939–1941

З окупацією Галичини СРСР у вересні 1939 р. перебувати Олексі на Батьківщині стає небезпечно. Його минуле не могло не викликати підозри нової влади. Ним починає цікавитись НКВС. Ухвалено рішення перебиратись на терени, які перебували під німецькою окупацією.

Восьмого листопада 1939 р. в с. Глибокому зібрались близько 20-ти хлопців з різних сіл Богородчанщини. Звідси вночі через Грабівку

група добралась до Калуша на залізничний вокзал, там розділилась на малі групи (для конспірації), взяла квитки і поїхала до Самбора. Згодом пішки пішли в гори, до переходу через річку Сян.

Перейшовши на німецьку сторону, група потрапила до табору, що був розташований за 5 км від кордону. В ньому проживало близько 6 тис. утікачів з Радянського Союзу (України, Білорусі) – переважно сама молодь, а ще жінки. Витрати на утримання фінансувала німецька влада. Порядок і дисципліна були військові, розпорядок дня теж було заповнено військовою підготовкою. Пізніше частина групи (зокрема Олекса) опинилась в м. Брауншвейзі, де жила в таборі і працювала на різних роботах у приватних господарів. Саме тут було налагоджено зв'язок з проводом ОУН у Берліні, почалась організаційна робота. Зокрема, налагоджено роботу хору, відбувались зібрання українців.

Така активна праця привернула увагу гестапо до її ініціаторів. Тому О. Химинець разом із земляком Д. Черевком (Променем, із Росільної) покидає табір. Вони опинилися в Кракові (осідку центрального проводу ОУН), де зустрілися з М. Лебедем. Звідси друзі поїхали до с. Сагрині на Грубешівщині, де до початку Другої світової війни проживали в господаря Василя Лучка. Тут вони організували підготовку груп для переходу на рідні землі.

Існують свідчення, що в цей період Химинець стає легіонером «Нахтіґаля», де проходить військовий вишкіл спільно з В. Андрусяком (Різуном).

На початку липня 1941 р. їхня група в числі 20-ти осіб під'їхала потягом до кордону, який ще охороняли німці, і вночі біля Рави-Руської перейшла на Західну Україну. Звідси їхня дорога стелилася на Східну Україну (Рівне, Житомир).

1943

Навесні 1943 р. О. Химинець повернувся додому, але часу на господарку не було – реалії вимагали активної участі в боротьбі. Німецька окупаційна влада своєю антиукраїнською політикою, репресіями українських патріотів, невизнанням Акта про відновлення Української держави (від 30.06.1941) налаштувала українців на збройну боротьбу із собою.

У перших лавах борців був Олекса Химинець, повстанське псевдо – Благий. Цей період його життя невід’ємно пов’язаний з історією військових підрозділів УПА. Матеріал з його подальшої діяльності можна знайти у звітах щодо бойових дій повстанських відділів, статтях журналу «Чорний ліс».

У 1943 р. Благий був учасником військового вишколу в Карпатах. Це був підстаршинський вишкіл «Чорні чорти» імені Євгена Коновальця. 27.07.1943 р. командир Козак привів на вишкіл 180 осіб добровольців з усієї Станиславщини. Вишкіл відбувався біля Чорногори, недалеко від Космача. Його тривалість становила три місяці. Курінним, а одночасно комендантом вишколу був Липей (із Закарпаття). На вишколі було три сотні: 1-ша – вишкільна, 2-га – бойова, 3-тя – майстрів – будівельників куренів для повстанців. На початку вересня 1943 р. учасники вишколу мали бій з німецькими частинами.

Благий був чотивим у сотні Козака. На той час вона складалася з 200 стрільців, у більшості недосвідчених у військовій справі новобранців. У сотні було три чоти, кожна з яких поділялась на три рої. озброєння було різноманітне – в основному польські і російські карабіни, три кулемети, гранати. Медичної служби в сотні не було. Цікаво, що один з учасників вишколу стверджує, що всі чотові були колишніми учасниками Українського легіону, досвідченими військовиками. У спогадах іншого повстанця – Сапера згадується, що «в перших днях навчання до таборників долучився військовий викладач Благий. Він солідно взявся вишколювати наш відділ».

Ці свідчення підтверджують думку про належність Благого до ДУН чи батальйонів «Нахтігаль» та «Роланд». Ймовірно, він був учасником однієї з Похідних груп ОУН, а військовий досвід отримав у Пласті та в підпіллі.

У таборі з новобранцями проводили теоретичні заняття, військові вправи на полонинах, марші непрохідними гірськими стежками. Час від часу вишкільники організовували засідки на німецьку поліцію біля Яблунова та Микуличина. Навчання в сотні проводили чотові Благий, Юрко і Скуба. Цікаво, що ця трійка чотивих у майбутньому стала відомими курінними УПА.

У серпні табір було перенесено до с. Поляниці, а в листопаді до с. Ільців біля Жабього. Після відкриття курінного Липня до Головного проводу курінним став Козак, а чотивих підвищили в ступенях до сотенних.

Після вишколу дві чоти і сотенний Благий відійшли в Чорний ліс до командира Різуна. Дорога вела через Брустури, Прокураву, Теучу, Верхній Березів, Баню-Березів, Чорні Білі Ослави. До табору Різуна (біля с. Посічі на Калущині) прибули 26.11. Вже через день відбулося перше бойове хрещення вишкільників «Чорних чортів» на цих теренах. Бій з німцями тривав п’ять годин. Повстанці втратили

трьох стрільців, сім було поранено; втрати німців такі: 45 загинули, 15 поранено.

Від цього часу Олекса стає командиром сотні УПА «Месники». Сотня (а згодом курінь) УПА «Месники» входила у ВО 4 «Говерля» УПА-Захід. На зламі 1944–45 років курінь складався з трьох сотень. Сотню «Месники» очолював командир Вершник, згодом – командир Павло, другу сотню – командир Шум, а третю – командир Олег.

Історія створення цього відділу така: в околиці Чорного лісу від липня 1943 р. в силі чоти під команду Різуна діє ВОП, який у кінці листопада було перетворено на сотню «Змії». Ця сотня постійно поповнюється, дає кадри для створення нових частин, а зокрема – сотні «Месники» (під команду Олекси Химинця) та сотні «Довбуш» (під команду Гамалії).

29.11 сотня Благого відійшла в рейд на Солотвинщину з чотами Славка і Юрка. Під час рейду здійснено дві акції на поляків коло с. Порогів. Було забрано зброю й амуніцію. Арештовано сім поляків, зокрема районного польської теренової організації. Рейд тривав упродовж грудня.

1944

1.01.1944 р. відділ повернувся до Чорного лісу. Цього ж дня відбувся бій з німцями, що оточили табір.

Сотні «Змії», «Месники» і «Довбуш» діяли об’єднано на теренах великого лісового масиву. Це дало привід створити перший курінь Чорного лісу «Скажені» (дата формального створення – не пізніше березня 1944 р.). У травні 1944 р. до куреня долучено новостворену сотню «Дружинники» (під команду Черника). Першим командиром куреня був хорунжий Василь Андрусак (Різун), а від 7 січня 1945 – старший булавний Павло Вацик (Прут).

Від квітня до червня (23.04–04.06) 1944 р. курінь «Скажені» завзято й успішно воює з 1-м загоном ЧП «Іскра» під команду Г. С. Кулагіна, завданням якого є опанування Чорного лісу.

01.05.1944 р. частина відділу Благого зробила засідку в лісі біля с. Нивочина, звідки червоні партизани реквізували провіант. 02.05 червона банда, обвантажена всяким добром, верталася з села. Несподіваним ударом повстанці розбили її. Ворог залишив кількох убитих, два скоростріли, чотири фінки та всі харчі.

Відділ Благого брав участь у блокаді Чорного лісу, щоб знищити червоних партизанів. Спільно з відділами Різуна, Черника і Гамалії, створивши «перстень» від Мислова через Ріп’янку, Яворівку, Завій, Грабівку, Хмелівку, Глибоке, Лесівку, Гринівку, Нивочин, Посіч і Майдан завдовжки понад 50 км, повстанці відігнули ворогові харчове постачання.

Святковим закінченням боїв за Чорний ліс була відправа відділів за участі крайового проводу. 30 червня 1944 р. курінь «Скажені» у повному складі інспектує крайовий командир УПА-Захід майор Шелест (В.Сидор). Ще 27.06 відділи Благого, Різуна і Черника дістали наказ приготуватися до вимаршу, а вже 30.06 всі сотні йдуть окремо в терен із завданнями (під спільним проводом Різуна).

Сотні «Месники», «Дружинники» і «Змії», надзвичайно добре озброєні, йдуть рейдом на захід. Спершу вони повинні були зайняти південний відтинок при облозі Майданських лісів.³ Повстанські відділи просувались повільно, бо мали обоз з 25-ти возів. Курінь нараховував 600 чоловік. Кожна із сотень мала важкий кулемет, курінний міномет, протитанковий кріс, т. зв. «панцербіксау, вибухові речовини до мінування враз із німецькими «фаустпатронами». Цікаво, що командир Вершник (Б. Подоляк) у своїх спогадах «Бій на Лопаті» називає ступінь Благого під час рейду як «старший булавний».

07.07 відділи підійшли до Сколого на Львівщині. 8 липня 1944 р. курінь «Скажені» зводить на горі Лопаті в Долинському районі жорстокий цілоденний бій з кількома полками німців та угорців, які намагались загородити йому дорогу. Першою вогнем по ворогові відкрила сотня Благого. В цьому бою німці втратили 150 осіб, а ще більше пораненими. Після успішного бою сотні йдуть далі маршем на захід (на Турківщину).

Сотня «Дружинники» йде під Перемишль і там після переходу фронту розростається в 6-й курінь ВО «Сян». Сотні «Змії» та «Месники» залишаються і діють у Дрогобицькій області, ведучи сутички та роззброюючи німецькі й угорські частини, що відступали, організують нові відділи. «Месники», рейдуючи після боїв Сколівщиною, нищили окупантів. Тільки з німецькими частинами, що відступали, було понад десять боїв. У другій половині липня відділ спільно з іншими повстанськими частинами очистив Майданські ліси між Сколим і Туркою від більшовицьких партизанів, яких сюди прислали для боротьби УПА. Благий і Різун зразково підготували і провели наступ в околицях сіл Росохача, Завадки, Рикова і завдали ворогові дошкульних ударів. У п'ятиденних боях ворога було розгромлено.

24 липня повстанці здійснили акцію на румунський табір. Охорона табору із 70-ти солдатів після короткого бою здалася. Було вбито шість охоронців і вісім поранено. Сотня мала трьох поранених бійців, захоплено багаті трофеї.

Вояки сотні «Месники» – одні з перших, які 6 серпня 1944 р. дають «Присягу вояка Української повстанчої армії», затверджену УГВР. Ця знаменна подія відбулася біля с. Ясінки-Масьової Турківського району.⁸ Присягу склало 230 осіб. Її приймали шеф Головного Військового Штабу Перебийніс, члени УГВР. Відбувся перегляд відділів, потім було відправлено молебень. Після складення присяги і відспівування гімну кожен повстанець підходив за чергою до столу і вписував у список своє псевдо – ім'я. Цікаво, що повстанець сотні Благого – Василь Савчин називає іншу дату присяги, а саме 17 липня 1944 р. в селі Свитниках на Дрогобищині.

У серпні 1944 р. на р. Стрий проходили запеклі бої. «Месники» під проводом О. Химинця

захопили в полон німецького генерала, з яким чотовий Вершник і зброяр Дир проводили переговори. В результаті полоненого обміняли на трофейну радянську зброю.

У середині серпня 1944 р. сотні окремо за важких обставин перетинають фронт (курінь вів бої з більшовиками в Долинському районі), а на початку вересня повертаються до Чорного лісу. Командир Благий при переході лінії фронту не втратив жодного повстанця. Тривають перманентні бої з новим окупантом. Знову ж повстанець відділу Благого В. Савчин указує іншу дату переходу лінії фронту. За його спогадами, лінію фронту було перейдено в кінці жовтня – на початку листопада в районі села Багнуватого, після чого повернулись на рідну базу в Чорний ліс. Потім був бій у селі Кропивнику Долинського району із загonom військ НКВС, в якому загинуло 75 більшовиків. Втрати повстанців становили 10 убитих і 11 поранених.

Опис окремих подій цього часу знаходимо в дописі повстанця Енея – «В таборі куреня Благого» (журнал «Чорний ліс», рік 2, ч. 3–4 (6–7), березень – квітень 1948 р.). «В жовтні 1944 р. курінь Благого квартирував над селом Глибоким. Табір справляв приємне враження. Серединою табору перепливав потічок, по камінні журкотіла чиста, мов кришталь, здорова вода. По обидвох боках потічка розташовані колиби, в яких сиділи повстанці. Деякі з них чистили зброю, взуття; деякі, збившись у гуртки коло ватер, жартували; інші знову ж співали повстанських пісень. Настрій серед стрільцтва веселий і бадьорий. Остеронь колиб над потічком стояла кухня».

З табору періодично виходили чоти для влаштування засідок на більшовиків. Зокрема, в цей період знищено начальника Богородчанського РО МВД, начальника райвійськкомату (біля с. Саджави) та автомашину з 15-ма червонопогонниками (біля с. Росільної).

Під час бою куреня Гамалії з ворогом 01.11 курінного Благого було повідомлено про початок великої облави. Прийти на допомогу Гамалії було неможливо через велику відстань. Тому вирішено покинути Чорний ліс і вирушити в короткий рейд, поки більшовики не залишать ліс. Маршрут пролягав через села Глибоке, Саджаву, Глибівку, Діброву, Горохолин Ліс. В останньому перебули два дні, опісля пішли на Бабче, звідти на Маняву, де заквартирували в лісі, поблизу зруйнованого старовинного монастиря Скиту Манявського. Тут таборували кілька днів. Коли довідались про відхід більшовиків – повернулись в Чорний ліс.

У цей час разом з «Месниками» перебував полковник від часів визвольних змагань Шпак. Поблизу Глибокого він зібрав усіх українців зі східних земель (бійців «Месників») для відходу на рідні землі.

24.11.1944 р. «Месники» наскочили на Богородчани. Акцію розпочато о 20-й годині ґранатометним вогнем. Місто охороняли три сотні

«істребітелей». Бій тривав до 1-ї години ночі. Після завзятого бою, в якому ворог боронився кулеметним і гарматним вогнем, прибули танки, що зумовило відступ. Здобуто шевську артиль і підірвано військкомат.²⁴ Більшовики втратили в бою 100 осіб.

11.12.1944 р. «Месники» біля Росільної знищили 15 і поранили 17 більшовиків.

20.12.1944 р. сотня «Месники» напала на районний центр Товмач. З тюрми випущено 45 в'язнів, зруйновано будівлі в'язниці та міліції. У вуличних боях знищено шість більшовиків.

1945

На Новий рік 1945 «Месники» мали урочисту дефіляду. Перед куренем на збірці виступив Благий. За спогадами командира Вершника (Б. Подоляка), у своєму вітанні він сказав: «...У новому році бажаю вам сили, відваги, витривалості, гарту в нашій спільній героїчній боротьбі за волю України! Продовжуймо святе діло наших предків! Держіть міцно зброю в руках до остаточної перемоги!»

Курінь Благого на Щедрівку прибув до Глибокого, пізніше перемаршував до Саджави для забезпечення інших повстанських відділів. Тим часом до Глибівки прибули відділи Різуна і Прута. Квартирували в лісі поблизу сіл.

19.01 (зустрічається і дата 20.01) 1945 р. курінь «Месники» прийшов на допомогу куреневі «Скажені» (командир П. Вацик, Прут), якого заатакували більшовики. Бій розпочався о 4-й годині ранку, більшовики наступали із Саджави і Росільної. Згодом ворожі підкріплення почали підходити з Богородчан, Лисця, Надвірної, Солотвина. Боротьба тривала від 6-ї години ранку до 5-ї по обіді. Ворог утратив 150 забитих і 150 ранених (інша статистика подає 320 загиблих). Власні втрати куренів: 12 забитих і 20 ранених (інша статистика: сім убитих і 11 поранилих). У бою брали участь вісім ворожих літаків; з них одного збито. Керівництво боєм здійснював командир Різун.

Стрелець Гук у своїх спогадах «Бій у селі Глибокому» (журнал «Чорний ліс», рік 4, ч. 3 (16), травень 1950 р.) згадував про те, що О. Химинець своїм прикладом завжди підбадьорював стрільців, і цей бій не був винятком – «...Поява улюбленого командира запалила бойовим духом і так завзятих бійців».

Наступного дня до більшовиків і повстанців прибула підмога. Розгорівся новий бій, курені «Месники» і «Підкарпатський» завдали ворогові втрат і утримали свої становища. Зовсім інакше цей бій було висвітлено у звітності більшовиків. Вони вказували зовсім інакший хід подій, а саме: «...в Богородчанському і Лисецькому районах розгромлений курінь “Благого” чисельністю до 300 осіб, по неповних даних втрати останнього 120 людей вбитих і 17 затримано... В час операції вбитий заступник курінного “Вихор” і сотник “Бойко”, сам курінний поранений».

Цей бій сотні «Месники» під Глибоким і наскок на Тлумач (20.12.1944) як зразки успішних тактичних боїв було описано у праці С. Хмеля «Українська партизанка».

Після цього на початку весни відбувся ще один бій куреня Благого з більшовиками між селами Хмелівкою і Саджавою. Його учасник згадував: «Весна 1945 року... Курінь на постої під Хмелівкою стояв цілий тиждень... Більшовики надходили з боку Саджави... Курінний Благий дав наказ зайняти оборону... В бою загинуло 50 більшовиків». Спогад «Бій під Хмелівкою» записав пвх. Чайка з оповідань чотового Черника.

У березні 1945 р. в таборі Благого перебував крайовий провідник ОУН Роберт (Я. Мельник), який повертався з Коломийщини. Тут він перебував кілька днів, і провідники мали змогу обговорити майбутню боротьбу.

Цікавими є обставини та час загибелі командира Благого. Більшість джерел указує, що він загинув у бою 21.03 (за матеріалами «Літопису УПА»); бойовий побратим курінного, лікар Фока вказує дату 22.03.; професор Л. Шанковський в «Історії Українського війська» подає, що це відбулося 7.04 під час більшовицької облави; а стаття «Впали на полі слави» (журнал «Чорний ліс», рік 1. ч. 1, червень 1947 р.) вказує, що це трапилося 17.03.1945 р.; знову ж побратим В. Савчин стверджує, що це трапилося 20.03 біля присілка Гусаків села Саджави.

Останній бій Благого описав Фока, лікар УПА, в дописі «Не роздавлять нас» (Спомин з бою дня 22 березня 1945 року – смерть сл. п. курінного Благого і сл. п. сотні. Шума, журнал «Чорний ліс», рік 2, ч. 1–2 (4–5), січень – лютий 1948 р.): «Неділя, 22.03.1945 р. Стійкові зголосили про наступ від села Лесівки більшовиків. Одночасно їх частини наступали з с. Саджава... Команду обійняв курінний Благий. Сотня Шума має тримати оборону від села Лесівка, сотня Вершники – від села Саджави... Бій тривав три години... На допомогу більшовикам прилетіли чотири літаки, не зорієнтувавшись, вони обстріляли своїх... Повстанці з великим втратами прориваються через ворожі застави. [...] невтомно б'ється курінний Благий з невеличкою горсткою вірних стрільців. – За мною! Пробиватись! Кулемет!... і перший летить на гурт більшовиків. – Нема набоїв... – йому навздогін несеться у відповідь. Та вже запізно. – Курінний між ворогами. І гримке – “Слава Україні!” прошиває повітря. Стрільцтво з обнаженими прикладами кидається за своїм командиром. Та недовго довелося бити – ворожа куля поцілила курінного. Повалився улюблений командир на землю. Голосний зрив гранати розніс далеко вістку – він згинув за Україну!... Наступної днини з побоевища цілий день більшовицькі автомашини вивозили своїх трупів. Було їх зі 180. Ранених удвоє стільки... Третьою днини ховали повстанців. ...Під ударами селянських лопат виросла висока могила 75-ох повстанців – незламних борців за Волю України».

Дещо іншу версію подій подає проф. Л. Шанковський. Згідно з його дослідженнями 7 квітня почалась велика акція більшовиків на Прикарпатті. Вона охопила терени від залізничної лінії Стрий – Лавочне до Буковини. Акція починалася з дій розвідників, які мали викривати постої відділів УПА. Після цього їм на допомогу йшли головні сили. Вони мали загнати відділи УПА в «мішок». Піхота йшла розстрільною на віддалі п'ять – вісім кроків один від одного, палили всі забудування в лісі, шукали криївки та маґазини. За піхотою йшли моторизовані відділи та артилерія, підтримувані авіацією. У цій великій облаві більшовикам вдалося розбити тільки одну сотню – в перший день облави. Бій відбувся в лісі Запусті біля с. Лесівки. Воювали чотири сотні УПА з НКВС. У бою загинуло 50 повстанців, серед них – Благий, сотенний Вершник та сотенний Шум.¹⁵ Саме вони вчинили рішучий спротив ворогові, що наступав, забезпечуючи відхід власних відділів. Їх посвята врятувала цілу групу від загибелі.

А загальнопоширеною (найчастіше зустрічається) є ще одна версія бою: «22 березня відбувся великий бій між селами Лесівка і Саджава, в Чорному Лісі, де курінь під команду «Благого» ліквідував 180 карателів. Втрати УПА: 75 вбитих і ранених. Захоплено багато зброї і амуніції». Повстанець В. Савчин твердить про загибель 113-ти повстанців.

Героїчну поставу курінного «Месників» оцінив Провід. За мужню бойову діяльність його нагородили Срібним хрестом Бойової заслуги II Кляси, підвищили до старшинського ступеня сотника УПА від 15 квітня 1945 р.

Якими рисами можна охарактеризувати О. Химинця? У своїх спогадах командир Вершник описував Благого як «...чоловіка середніх літ, середнього зросту, кріпкої будови, з поважним обличчям». Повстанець Еней характеризував його як командира, що вмів організувати відділ, тримати порядок, дбав за «службові справи»; разом з цим він вважав, що той був досить товариський – міг підійти і першим привітатись, толерував підстаршину і міг з нею проводити час у доброму спілкуванні. Повстанець Гук говорив, що Благий був улюбленим командиром, стрілецтво його шанувало. У боях він був на першій лінії і своїм прикладом підбадьорював бійців. Подібні риси Благого підкреслював і повстанський поет Марко Боеслав (М. Дяченко). У статті «Легенда Чорного лісу» він перераховує всіх командирів ТВО 22, а зокрема «завзятого командира Благого»; у статті «Замість слова на могилі сл. п. Ярослава Мельника – Роберта (в річницю геройської смерті) поміж іншим він згадує «хороброго курінного Благого».

Зі смертю командира боротьба його відділу не припинилась. Про це свідчать численні звістки з терену боїв, де згадується назва «Месники» (найвідомішу їхню операцію проведено 03.05.1946 біля с. Тязева. Тут знищено чотири

автомашини та командувача військ, що здійснювали блокаду області, генерал-полковника Москаленка, полковника і двох майорів).

Убитих командирів червонопогонники забрали в Богородчани і скинули під стінами НКВС для наруги й залякування місцевого населення. Згодом понівечені тіла партизанських провідників закопали на місцевому цвинтарі. Їхню могилу богородчанці впорядкували аж у 1990-х роках (вул. А. Могильницького, старий цвинтар).

У могилі поховано курінного УПА Олексу Химинця (Благий, с. Саджава), сотенного Шума (прізвище не встановлено) та бунчужного Миколу Білогубку (Довбуш, 1904, с. Старий Лисець Тисменицького р-ну), які загинули у бою з військами НКВС.

Могила має вигляд невисокого земляного насипу (1,5х2,0х0,5 м), у чільній частині якого встановлено пофарбований під березу металевий хрест заввишки 2,5 м. До перехрестя прикріплено металеву табличку з вигравіюваним написом.

Щороку до річниці їхньої загибелі тут відбуваються покладення вінків та заупокійні поминальні панахиди. Пам'ять полеглих повстанців щороку вшановують таборовики пластового табору «Скобині крила», який традиційно проводить станиця Богородчани Пласту – НСОУ. За ініціативи станичного пл. сен. В. Гуляка, ЧоК, відбуваються мандрівки до могили полеглих героїв.

Література

1. Грабовецький В., Бабій В. Історія села Росільної. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 109–129.
2. Забілий Р. Нарис історії куреня «Скажені» // Український визвольний рух. – Львів, 2003. – С. 140–141.
3. Дем'ян Г. Повстанський рух ОУН і УПА в 1940–1960 роках. // Сколівщина. – Львів, 1996. – С. 152.
4. Савчин Василь. «Минулося, але не забулося». // «Слово Народу», 26 березня 2005 р., №13.
5. Історія Українського війська. – Київ, 1991. – С. 108.
6. «Літопис УПА». – Т. 3. – Торонто, 1987. – С. 241–247
7. Там само. – С. 179–184.
8. Там само. – С. 71–75.
9. Там само. – С. 126.
10. Там само. – С. 59–60.
11. Там само. – С. 37.
12. «Літопис УПА». – Т. 4. – Торонто, 1987. – С. 71.
13. Там само. – С. 224–228.
14. «Літопис УПА». – Т. 4. – Торонто, 1987. – С. 108.
15. «Літопис УПА». – Т. 19. – Торонто, 1990. – С. 43.
16. Там само. – С. 45.
17. Там само. – С. 52.
18. Там само. – С. 86–87.
19. Там само. – С. 127.
20. Там само. – С. 128.
21. Там само. – С. 146.
22. «Літопис УПА». – Т. 19. – Львів, 2001. – С. 181.
23. «Літопис УПА». – Т. 26. – Львів, 2001. – С. 575.
24. «Літопис УПА». – Т. 33. – Львів, 2001. – С. 81.
25. «Літопис УПА. Нова серія». – Т. 1. – Київ, 1995. – С. 136.
26. «Літопис УПА. Нова серія». – Т. 4. – Київ, 2002. – С. 389–390.
26. Звід пам'яток історії і культури Івано-Франківської області. Богородчанський район. – Івано-Франківськ. – Лілея-НВ, 2008. – С. 40–41.
27. Чемеринський Андрій. Олекса Химинець // Пластовий шлях. – Ч. 1 (141). 2005.

Олександр Шеремет

Єднала муза їх серця

Могутня сила мистецтва єднала видатного новеліста Василя Стефаника і всесвітньо відому співачку Соломію Крушельницьку. Життєвий шлях цих людей рідко перетинався. Та взаємне

тяжіння великих особистостей не послабили ні довгі роки, ні далекі відстані.

Все починалося літньої днини 1896 року, коли С. Крушельницька прибула на гастролі до старовинного Кракова. В той час молода галичанка, яка пройшла добру школу навчання у Львівській консерваторії та у видатних італійських маестро, вперто торувала шлях до визнання на оперній сцені. З успіхом Соломія виступала». Вона створила чарівний образ жінки, що полинула в країну мрій, які ніколи не здійсняться. Її виступ викликав шалений успіх у глядачів, які закидали

Соломія Крушельницька

квітами співачку. Серед них було чимало українських студентів, які навчалися в цьому місті. Вони особливо шанобливо вітали свою землячку.

Тоді Соломія мала нагоду познайомитися зі студентами Академії мистецтв Іваном Трушем та медичного факультету університету – Василем Стефаником.

Нерідко співачка в товаристві нових знайомих відвідувала кав'ярню «Під павичем», де збиралася еліта творчої інтелігенції. Жадібно прислухалася до їхньої розмови, ловила кожне слово митців. Вони захоплювались новим напрямком у мистецтві – імпресіонізмом, започаткованим французькими художниками. Впливу імпресіоністів зазнав Іван Труш, що згодом зажив слави як талановитий маляр, автор прекрасних карпатських пейзажів і портретів гуцулів. Кажуть, він на льоту схоплював бризки сонця. Перші кроки на літературній ниві робив Василь Стефаник, здобуваючи фах лікаря. Він працював над створенням новел, в яких відображено психологію галицького селянина. А в дискусіях у краківських кав'ярнях мова йшла про нові шляхи розвитку літератури і мистецтва. Життя засвідчило, що саме їм, І. Трушеві і В. Стефанику, доведеться торувати ці шляхи. І вони домоглися неабияких творчих злетів.

Що стосується С. Крушельницької, то вона була новаторкою на оперній сцені. Її захоплювала

і класична, і модерна музика. Щоденною титанічною працею в осягненні мистецтва вокалу, переборюючи труднощі, вона завойовувала визнання як оперна співачка. Її очікувало мандрівне життя, гастролі в різних містах. Незважаючи на чимраз більшу популярність, Соломія відчувала себе самотньою. Вона дотримувалась суворого режиму, уникала близьких контактів з численними прихильниками свого таланту.

А краківські зустрічі порушили цю самотність, яскравим спалахом осявали її душу. Вона часто згадувала Стефаника, спільні прогулянки на Плантах. А ще пам'ятала затишні кав'ярні. Тоді Василь не відривав від неї погляду. Відчуваючи несподівану приязнь, Соломія скаржилася йому на своє богемне артистичне життя, на безконечне нервово напруження, яке з'являлось при кожному виході на сцену. Та доброта, яка струмувала з його очей, розтоплювала Соломіїну душу, і вона відчувала незвичайну полегкість. Так, ніби потрапив бальзам на душу.

А пізніше, під час постійних поїздок, вона мріяла, аби подібна зустріч повторилася, з нетерпінням чекала такої нагоди.

Закінчивши гастролі у Варшаві, С. Крушельницька вирішила дати низку концертів на батьківщині, в декількох містах Галичини. І про свою поїздку попередила В. Стефаника.

23 червня 1898 року надовго закарбувалося в пам'яті жителів Коломиї. В той день в залі місцевої «Каси ощадності» виступала вже знаменита С. Крушельницька. Знаючи, що в залі присутній Василь Стефаник, Соломія включила до програми свого концерту його улюблену народну пісню «У сусіда хата біла». Стефаник був захоплений цією піснею, яка у виконанні славетної співачки набирала особливої сили і краси.

Після концерту громадськість Коломиї влаштувала на честь Крушельницької велелюдний комерс, тобто вечірку. Було проголошено немало тостів, сказано гарні слова на адресу талановитої співачки. А Стефаник сидів замислений і похмурий. Та саме його вирізнила Соломія серед численних гостей, саме з ним поділилася чаркою шампанського на заздрість багатьох присутніх на вечорі. Концерт викликав збурення в серці Стефаника, завдавши невимовного душевного болю. Та він не мав що сказати. Знав, що порізного складаються їхні долі. І це майже унеможливило далі спілкування.

Того пам'ятного вечора Стефаник довго не міг забути. В серці бринів солов'їний голос Соломії, не даючи йому заспокоєння. «Є тут у Кракові Ваш великий поклонник, – пише він у листі до співачки 25.05.1900 р., – і ми, балакаючи за Вас, і не раз, і не два рази, щиро бажали, аби Вас якось

переловити, як будете вертати до нас, і держати Вас у Кракові хоч одну днину».

У той час не судилося їм зустрітися. Гастрольні поїздки С. Крушельницької проходили в найбільших містах Європи і Америки. Але Кракова не було на їх шляху.

У стародавній польській столиці відтоді недовго мешкав Стефаник. Свої медичні студії він так і не завершив. Не відчував покликання до професії лікаря. Зате став знавцем психології людської душі. Мешкав у покутських селах Стецевій і Русові, створював високохудожні новели із селянського життя. Перекладені польською, німецькою, російською мовами, вони викликали широкий інтерес читачів.

Часто письменник полишав перо, поринаючи у вир політичного життя. Під час виборів до сейму, парламенту активно агітував за кандидатів, яких висувала Радикальна партія. За таку діяльність перебував в ув'язненні. Його творчі здобутки на літературній ниві, громадська активність не проходили повз увагу С. Крушельницької. Вона проявляла щире зацікавлення долею Стефаника.

У травні 1908 р. відомий громадський діяч Володимир Охримович склав повноваження посла австрійського парламенту й уступив цю посаду активістові Радикальної партії Василеві Стефанику. Такі кардинальні зміни в житті письменника, як стверджують дослідники його біографії, відбулися завдяки втручання С. Крушельницької. Саме вона намовила В. Охримовича, чоловіка своєї сестри Олени, відмовитися від посади парламентського посла на користь Стефаника.

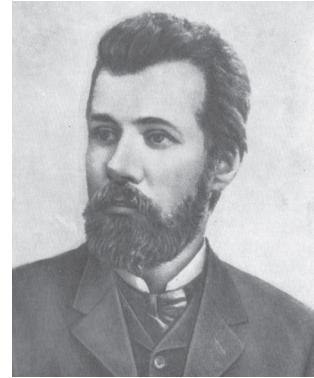
Напружене життя, часті гастрольні поїздки не завадили Соломії живо цікавитися громадськими справами в Галичині. Цьому сприяло її інтенсивне листування з Михайлом Павликом. Крушельницька була впевнена, що така енергійна і чесна людина, як Стефаник, обіймаючи високу виборну посаду, принесе велику користь народній справі.

Василь Стефаник виправдав ці сподівання. Він не відсиджувався пасивно на посольському кріслі. За повідомленням газети «Громадський голос» від 12.08.1908 р., Стефаник був автором внесення до австрійського парламенту пропозиції щодо надання допомоги погорільцям с. Винятинців і тим громадянам, які постраждали від граду. Ця ж газета пізніше помістила повідомлення про звіт посла про свою роботу перед виборцями сіл Устя, Товстого та Добровлян.

Влітку 1911 року В. Стефаника було обрано послом віденського парламенту на наступний термін. Він набув популярності як захисник прав знедоленого люду. Ця діяльність була особливо значуща в роки Першої світової війни. Стефаник прагнув поліпшити, як тільки міг, становище військовополонених зі Східної України, які перебували в таборах для втікачів, опікувався пораненими вояками-галичанами у віденських шпиталях.

Після розпаду Австро-Угорської імперії він, відомий політичний діяч, ввійшов до складу

Української Національної Ради, законодавчого органу новоствореної держави – ЗУНР. У складі делегації галичан Стефаник перебував на Софійській площі м. Києва в історичний день Злуки – 22 січня 1919 р., коли було проголошено возз'єднання українських земель в єдиній державі. Пізніше тяжко переживав трагедію поразки національно-визвольних змагань.

Василь Стефаник

У круговерті складних подій історії письменник не поривав зв'язків зі своїми давніми друзями, зокрема, із Соломією Крушельницькою. Він зустрічався з нею у Львові, куди вона приїздила у перервах між концертними поїздками. Син письменника Семен Стефаник повідомляв у своїх спогадах, що такі зустрічі проходили на львівській квартирі професора Вацлава Морачевського. С. Крушельницькій та В. Стефанику було про що поговорити, що згадати.

У 1931 році співачка вирішила побувати у Львові на відзначенні 60-річчя Василя Стефаника. Урочистості, які проходили 24 травня в Народному домі, засвідчили велику повагу громадськості до видатного майстра психологічної новели. Ювілейний вечір відкрив знаний майстер пензля Іван Труш. З різних міст України, із-за кордону надійшли телеграмивітання на адресу ювіляра.

Шквал оплесків знявся в залі Народного дому, коли на сцену піднялася Соломія Крушельницька. Вона заздалегідь через знайомих розшукала ноти улюблених пісень Стефаника. У виконанні славетної співачки проникливо звучала старовинна покутська пісня «Лишень моя мила, як голубка сива...». Ювіляр схилив свою сиву голову у глибокій задумі. Пісня переносила у минуле, стала відгомінном далекої молодості. Це була їхня остання зустріч.

Література

1. Ф. Погребенник «Сторінки життя і творчості Василя Стефаника». Київ. «Дніпро» 1980.
2. Соломія Крушельницька. Київ. «Музична Україна» 1989 р., т. 1, 2.
3. Р. Горак «Кров на чорній ріллі». «ВЦ Академія». 2010 р.
4. В. Костащук. «Володар дум селянських». Ужгород. «Карпати». 1968 р.
5. Василь Стефаник «Твори». Видавництво художньої літератури «Дніпро». Київ. 1964 р.
6. В. Врублевська. «Соломія Крушельницька». Київ. «Молодь». 1979 р.
7. Я. Нановський. «Іван Труш». Київ. «Мистецтво». 1967 р.
8. І. Монолатій. «Цісарське місто Коломия». «Місто-НВ». 2010 р.

Соловейко з Прикарпаття

**Володимир Кващук,
Анатолій Житкевич**

Ця стаття – про людину, яка своїм співом уміла викликати у слухачів бурхливі емоції й неабияке духовне піднесення. Ця розповідь – про оперного і камерного співака Василя Тисяка, в чиєму голосі едналося стільки барв, відтінків ніжності й краси, що слухати його спів без хвилювання було неможливо.

Чи то природа Прикарпаття сприяла тому, чи то гени нашого співучого роду спрацювали, чи сам Бог забажав, і наділив Василя Тисяка незрівнянної краси голосом.

Малого Василька батько Василь віддав на навчання до Долинської гімназії. Навчався він добре, а в хорі рівного йому не було. Хоч Василь і був низький на зріст, зате кремезний, з упертим характером. У 17 літ він пішов до українського війська, де був вірний у дружбі й безстрашний у битві, про що свідчать бої під Хустом, де, як писав Михайло Гайворонський, «не вітер, а чорт дув нам із півночі у наші очі і з собою ніс московські кулі». На щастя, доля вберегла Тисяка від куль, а коли знаходилася хвилинка вільного часу, він біг на проби хору стрільців чи духового оркестру, де грав на трубці, бо добре володів нотною грамотою. А як заспіває, бувало, на привалі, то всі усусуси збігалися послухати.

Так було від бою до бою. Вже Галицька армія перейшла річку Збруч, Василеві Тисяку присвоїли звання сотника, а він продовжував співати.

Так у переможному марші січові стрільці й до Києва дійшли. Та сталося так, що треба було повертатися назад, а за ними залишилися високі могили загиблих побратимів та хрести на них.

Після розпаду Австрійської імперії й захоплення Галичини поляками Василь Тисяк опинився у Празі, де почав вивчати юридичні науки у Празькому університеті та навчався вокального співу на музичному відділі Українського педагогічного інституту імені М. Драгоманова. Василь вибирає кар'єру співака і розпочинає її концертними виступами перед дипломатичним корпусом у Празі. Згодом Тисяка було запрошено до Ужгородського українського музично-драматичного театру. Його м'який ліричний тенор сподобався глядачам, а Василеві хотілося співати для людей, бо відчував насолоду від їхніх оплесків.

Почалися гастролі Закарпаттям, Чехією та Словаччиною.

Василь розумів: щоб стати добрим співаком, потрібно професійно рости. І для цього 1926 року Тисяк переїздить до Львова, де на початках бере участь у міських концертах, виступає в містах Галичини й Волині, співає на Львівському радіо. Ім'я Василя Тисяка стає відомим, і знавці вокального мистецтва пророкують йому блискуче майбутнє, але потрібно ще освоювати техніку бельканто.

Визнаючи природне вокальне обдарування Тисяка, дирекція Варшавського оперного театру допомагає Василеві отримати стипендію для оплати навчання у відомого професора, колишнього оперного співака, Тадея Леліви-Колистинського. Два роки впертої праці дали результат, і це привело до важливого дебюту у Львівському оперному театрі в ролі Фауста в однойменній опері Шарля Гуно. Це був великий успіх. Преса високо оцінила майстерність співака, наголосивши на його «ніжному й милозвучному голосі, музикальності та сценічності гри».

У газеті «Діло» (1929) читаємо: «Виступ цей пройшов зовсім вдало, чим наш симпатичний співак започаткував, думаємо, щасливо й свою кар'єру як оперний артист. Голос Тисяка, надзвичайно м'який і ніжний, звучав дуже добре в середніх регістрах. Співав Тисяк у деяких місцях навіть дуже гарно. Шлях до слави й кар'єри перед ним відкритий».

А «Слово польське» відгукнулося так: «Недавно дебютував учень відомого митця співу й педагога п. Леліви з Варшави.

Молодий адепт дав пізнати себе в головній ролі й вив'язався назагал добре з дуже важкого завдання. Партія Фауста – нелегка. Тисяк виявив голос милої краси, гнучкий, легкий».

Але були в рецензії і справедливі застереження. Так, у часописі «Новий час» від 31 січня 1929 року писалося: «Дебютувати тенору в опері Фауст – це не конче вдячний вибір. Партія Фауста – важка, вимагає більш видатного голосу. У «Фаусті» дебютують скоріше баси. Усе-таки дебютант своїм ніжним, милозвучним голосом вибився наперед. Слід підкреслити його музикальність, яку видно було з доброго опанування важкої партії. Сценічна гра – зовсім старанна».

Василь Тисяк з дружиною та дітьми

І слід сказати, що рецензент «Нового часу» мав рацію, бо партія Фауста більше вдається тенорам драматичним, а не ліричним, яким був ще не зовсім окріплий голос Василя Тисяка. Зрозумів це і сам співак, що йому потрібно продовжувати навчання. 1930 року Тисяк їде до Мілана, де у професора Є. Гарбіна продовжує вокальні студії. А вже через два роки Василь бере участь у започаткованому мистецькими колами Європи Міжнародному конкурсі вокалістів у Відні, де стає переможцем (Перша премія і золота медаль), показавши в усій красі своє янгольське бельканто.

Повіривши у свої сили, В. Тисяк добивається контракту на постійні виступи у Варшавському оперному театрі. Від 1934 року розпочався найвдаліший і найтриваліший період творчої діяльності співака.

Першою у Варшавському оперному театрі була партія Ленського в опері «Євгеній Онегін» П. Чайковського. Згодом – участь в операх «Фауст» Ш. Гуно, «Лякме» Л. Дуліба, «Гоплана» В. Желенського, що стали яскравим свідченням утвердження особистості артиста.

Варшавська преса підтверджувала природне обдарування співака, шовкову м'якість, ліричність його голосу та неабияку високу вокальну культуру і техніку. А виконання партій Каварадоссі («Тоска» Дж. Пуччіні) Туррідо («Сільська честь» С. Масканьї), Герцога й Радамеса («Ріголетто», «Аїда» Дж. Верді), Дон Хозе («Кармен» Ж. Бізе), Педро («Доміна» Е. д'Альвера), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні), Єнека («Продана наречена» Б. Сметани), Андрія («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського), Садко («Садко» М. Римського-Корсакова) стало справжнім триумфом співака.

У Варшавській опері Василь Тисяк зустрічає свою суджену. Нею стала оперна співачка Рожена Антоневич, яка, хоч була полькою й католицького віросповідання, погодилася на умови Василя: розмовляти українською мовою.

Під час Другої світової війни В. Тисяк мешкає у Львові, де виступає у Львівському оперному театрі. Місцева преса не шкодувала для нього правдивих слів, відзначаючи «багатство його щирої, прекрасної лірики». Особливо схвально відгукнулися музичні авторитети Р. Сімович, Б. Кудрик і Р. Савицький.

1944 року співак разом із сім'єю емігрував спочатку до Чехії, а звідти з великими труднощами виїхав до Парижа, де співав в українському хорі, гастролуючи територією Франції. Тоді на нього звернув увагу імпресаріо Паризької опери й запросив до театру. І знову – велика сцена і неабиякі успіхи. В Паризькій опері разом із ним виступала і його дружина Рожена, яка мала великий успіх у глядача. А для Василя Тисяка це був третій і, на жаль, останній період оперної кар'єри, який тривав п'ять років і вмів у собі не тільки виступи в Парижі, а й концерти в Іспанії, Бельгії й Алжирі. Так могло б продовжуватися і далі, однак Тисяком зацікавилися резиденти Москви та запропонували повернутися в Україну. Співак відповів на це відмовою. Від добре знав, що діється в Україні, адже його батька, брата Дмитра та сестру

Анастасію було запроторено до катівень Сибіру начебто за зв'язок із партизанським підпіллям.

Мабуть, ці, а можливо, й інші причини змусили Василя Тисяка емігрувати за океан. За сприяння української діаспори 1949 року він разом із сім'єю переїздить до Канади і оселяється в Торонто. Українська громада міста гостинно зустріла співака, і для проживання сім'ї Тисяків було виділено дві кімнати в будинку «Просвіти».

На жаль, у Торонто в той час не було оперного театру, де б Василь Тисяк міг проявити себе повною мірою, і тому він задовольнявся переважно концертними виступами перед українською публікою, а також співпрацював із капелою бандуристів Григорія Китастого. Остання його участь в опері відбулася 21 березня 1957 року. Це було концертне виконання опери «Купало» А. Вахнянина, де на сцені разом із ним співали видатні українські виконавці Михайло Голинський, Йосип Гошуляк, Віра Левицька, Лідія Склекович, а диригував Лев Туркевич.

З часом Василь Тисяк лише зрідка бере участь у концертах і тільки для української громади, де виконує стрілецькі пісні і твори легкого жанру композитора Богдана Весоловського. На щастя, Тисяк тоді записав на плівки 24 пісні, які часто транслювало радіо «Пісня України», а в проміжках між піснями співак виступав із лекціями на тему «Евентуальні можливості сталого українського театру на еміграції».

У липні 1967 року скінчився земний вік митця, та не пропали його добрі діяння. Голос Василя Тисяка повернувся із забуття, бо коштами сина співака – відомого в Торонто громадського діяча, активного учасника чоловічого камерного хору Олекси Тисяка було реставровано та випущено у світ «CD» із записами стрілецьких і українських народних пісень у виконанні Василя Тисяка. Автори цієї статті мають такий диск і частенько слухають пісні у виконанні маестро. Пісні у виконанні В. Тисяка заіскрилися новим життям, їх радо зустріла рідна Україна. Так, 25 жовтня 1995 року на відкритті йому меморіальної дошки усе рідне село Шевченкове Долинського району слухало золотий голос земляка.

Горнемося до тебе, земле наша українська. Слави-мо тебе у піснях і віршах. Пишаємося талантами твоїми, бо є їх у нашого народу чимало. І кожен із них — наш здобуток, наша честь і наша слава.

Тож так і хочеться сказати відомі слова: «Нашому роду нема пере-воду».

Василь Тисяк у ролі Фауста з опери «Фауст»

Ростислав Гандзюк

Так звідки походить рід Кобилянських? (Невідомі сторінки з біографії Ольги Кобилянської та її родини)

«Звідки походить рід Кобилянських?» – неодноразово таке запитання задавали й досі задають собі дослідники творчості відомої української письменниці Ольги Кобилянської. В науковому обігу побутує думка, що Кобилянські на Буковину прийшли з Наддніпрянщини. Так вважають одні дослідники, інші – що з Галичини. Чи справді це так?

Відомий український поет, перекладач, літературознавець, директор Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської Володимир Вознюк*, досліджуючи творчість та життєпис письменниці, звернув увагу на цитату в її спогадах, написаних для мовознавця і громадсько-політичного діяча Буковини Степана Смаль-Стоцького під назвою «Про себе саму»: «На жаль, дідо Яків Кобилянський і батько його, греко-католицький парох у Микитинцях у Галичині, не подбав про те за життя, щоб диплом шляхетства заховався для одинака-сина...» Проаналізувавши всі населені пункти з такою назвою, В. Вознюк з'ясував, що в Галичині є тільки два села – одне в Косівському районі, а друге біля Івано-Франківська. Пан Володимир побував у Микитинцях (Косівського району) і встановив, що в цьому населеному пункті священиків з таким

* Володимир Вознюк (нар. 1 січня 1950 р. в с. Киселиці Путивльського району Чернівецької області) – член Національної спілки письменників України (1990) та Національної спілки кінематографістів України (2009), заслужений працівник культури України (1998), лауреат літературно-мистецької премії імені С. Воробкевича (1997), літературних премій імені Д. Загула (2000) та О. Кобилянської (2006), Всеукраїнської літературної премії імені П. Тичини (2007), лауреат премії братів Лепких (2009), учасник кількох міжнародних літературно-мистецьких акцій у Польщі і Румунії.

Відомим усій Україні став 1969 р. як співавтор популярної пісні «Відлуння твоїх кроків», музику до якої написав Володимир Івасюк. Володимир Вознюк – автор поетичних книжок «Твої кроки», «Із голосу скрипки», «Дощі дорогу переходять», «По білому білим», «Протяте каміння», «Стрітєння», «Профіль маски. або 55 одкровень», літературознавчої «Про Ольгу Кобилянську. Нові матеріали. Роздуми. Знахідки» культурологічних: «До джерел культури Буковини», «Чернівецький літературно-меморіальний музей Ольги Кобилянської».

прізвищем ніколи не було. Тому, на його думку, родичі письменниці жили в Микитинцях біля Станиславова. Щоб роздобути хоч якусь інформацію, він зателефонував до місцевого жителя, поета Ярослава Довгана, а той у свою чергу звернувся до автора цієї статті, який працює над книжкою «Історія села Микитинців».

У ході дослідження з'ясувалося, що Кобилянські на Прикарпатті з'явилися у 1660-х рр. Дрібний український шляхтич Василь Кобилянський першим з родини переїхав із Перемишльщини в Галицький повіт. Про це свідчить атестація, скріплена підписами і печатками його братів, в якій вони засвідчували шляхетське походження Василя. «Ми, Кобилянські, генеральні брати, що мешкаємо в повіті перемишльському, зізнаємо і даємо атестацію брату нашому шляхетному Василю Кобилянському, який у цей час мешкає в повіті галицькому».

Не виключено, що саме Василь Кобилянський оселився в Микитинцях і був першим священиком із цієї родини. Наші здогадки ми можемо підтвердити такими даними. Першим відомим микитинецьким священиком був Ян Кобилянський. Він згадується у церковних візитаціях, датованих 1740 і 1756 роками. У місцевому храмі отець Ян служив десь із 1680-х років. Цілком можливо, що саме він і був сином Василя та мав шляхетське походження. В ерекційному акті, наданому церкві в Микитинцях 1765 р. лежайським старостою Юзефом Потоцьким, сказано: «Я презентую рекомендованого мені консисторським урядом шляхетного (виділив авт.) Володимира Кобилянського (онук отця Яна та, можливо, правнук Василя Кобилянського – авт.), званого взірцевими звичаями й здібністю». Слово «шляхетного» свідчить про шляхетське походження о. Володимира. Відповідно, якщо онук був шляхтичем, то й дід також.

Нам удалося встановити, що рід Кобилянських походить із населеного пункту Кобло Самбірського повіту* і має пряме відношення до Перемишльщини, про що писав у своїй фундаментальній праці «Історія України-Руси» відомий український історик Михайло Грушевський. «Тої дрібної — і ще дрібнішої

* У XVI–XVII ст. Самбірський повіт входив до Перемишльської землі.

української шляхти було в XVI віці в Галичині багато (особливо в Перемишльській землі)... От який каталог сеї української шляхти з першої половини XVII в. дають галицькі акти. В Перемишльській землі виступають....Коблянські...»

Що стосується прізвища Кобилянський, то, на нашу думку, його первісне написання було Коблянський. Підтвердженням цієї версії можуть служити документи того часу. У вищезгаданих церковних візитаціях за 1740 і 1756 роки та в документі за 1765 рік згадуються священники Ян Коблянський, його син Михайло Коблянський і онук Володимир Коблянський. У Йосифінській метриці 1788 року йдеться про те, що в будинку під № 66 жив священник Василь Ко(би)лянський, а в сусідньому (№ 67) мешкав якийсь Фелікс Кобилянський. У прізвищі священника букви *би* дописані зверху. Через кілька сторінок у цьому ж документі знову йде перелік землевласників і прізвище священника Василя звучить як Кобилянський. Очевидно, в першому варіанті писар допустив помилку ненавмисне. Ще за старою звичкою він написав Коблянський і тут же виправив на Кобилянський.

Як бачимо, за неповні 100 років прізвище Коблянський трансформувалося у Кобилянський. Чому так сталося, тепер важко дати однозначну відповідь. Ймовірно, спочатку зміни пройшли в усному варіанті: для спрощення вимови між двома приголосними з'явився голосний *и*. Або ж микитинецькі священники хотіли бути ближчими до народу, тому й відбувся свідомий процес зміни прізвища. На таку думку нас наштовхнула вищенаведена цитата із споминів О. Кобилянської до Смаль-Стоцького. Письменниця дала чітко зрозуміти, що її прадід і дід Яків відцуралися свого шляхетського походження.

Окремо скажімо про Василя Коблянського і спробуймо з'ясувати, які обставини змусили його покинути батьківщину й перебратися до Микитинець.

У XVII ст. шляхту в Західній Галичині охопив рух оборони перемишльського православного владика від унії. Запекла боротьба розпочалася після смерті єпископа Михайла Копистенського (серпень 1591 — січень 1610) і тривала майже півсторіччя. Оборона православ'я від унії в той час вважалася питанням честі — не тільки релігійної, а й національної. Місцевій шляхті вона була близька тому, що майже всі церковні посади від дяка до владика займали члени місцевих шляхетських родів, які будь-які зміни сприймали дуже боляче. Коли помер М. Копистенський, який до самої смерті дотримувався православ'я, король Зигмунт віддав перемишльське владичтво за протекцією місцевого єпископа уніатові Атанасію Крупецькому. Цей факт дуже обурих місцеву шляхту, яка разом з духівництвом виступила проти нього і почала підтримувати владика Сильвестра Гулевича, «чоловіка енергічного, що вмів, видно,

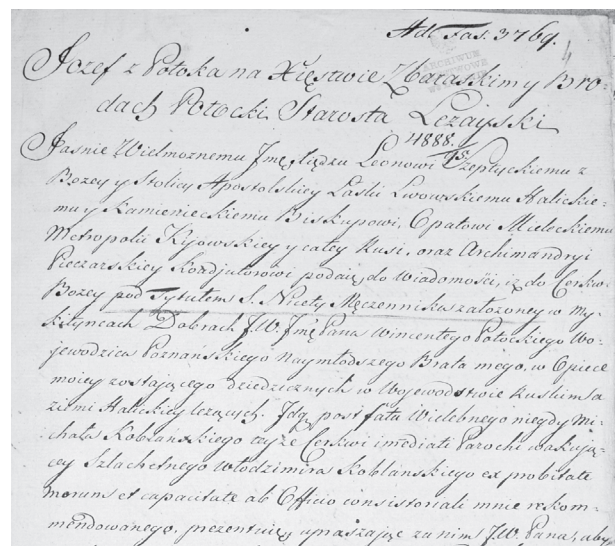
зорганізувати сю шляхетську громаду і за її помічю оружною рукою викинув Крупецького з церковних маєтностей», — як писав М. Грушевський.

Політична боротьба між уніатами і православними іноді переростала в силові акції. У ряді випадків одна зі сторін, спираючись на озброєні загони, добивалася своїх прав там, де через слабкість виконавчої влади не могла отримати церкви та маєтки, які на їхню користь відходили за рішенням суду.

У протестній акції активну участь брали Грицько Коблянський, Федір Коблянський, Олександр Угерницький та інші шляхтичі (серед яких, можливо, й був Василь Коблянський). Король Зигмунт змушений був узяти А. Крупецького під «спеціальну опіку» і «застрахував» його життя «на випадок якоїсь пригоди» на 50 тис. дукатів. А це означало, що якби щось сталося з владикою Крупецьким, то вищевказані шляхтичі мали б сплатити названу суму.

Крім вищезгаданих форм боротьби, шляхта ефективно застосовувала права патронату над церквами і монастирями у своїх маєтностях. Згідно із законами Польсько-Литовської держави шляхтич, опікуючись церквами у своїх дідичних володіннях, мав право подавати кандидатури священників до храму. В умовах релігійної боротьби саме від його вибору залежало, священник якої конфесії — православної чи уніатської — посяде ту чи ту парафію. Прихильники православ'я з числа Гулевичів активно використовували право патронату в боротьбі з уніатами.

20 березня 1633 р. С. Гулевича було іменовано єпископом Перемишльським та Самбірським. Його обрання підтримало близько 80-ти православних ченців і священників з єпархії, а також понад 100 шляхтичів Перемишльського краю. Новий єпископ домігся від польського уряду передачі йому трьох монастирів на Прикарпатті — у Лаврові, Спасові та Смольниці. Таке рішення не визнав уніатський владика, який разом зі своїми

Фрагмент документа за 1765 р.

Nro. der eingetragenen Grundstücke	Namen des Grundbesizers und des Grundstückes Nro. des Hauses	Nro. des Grundstückes	Liczba	Ausmessung		
				Durch die Seiten	Durch die Enden	
Nro. Miejscowego Porządku	Imię Gruntowego posiadacza y Gruntu Nro. D O M U.	Nazwisko	Liczba	Rozmiar		
				Przez Chłopów	Przez Geometrów	
			w Ład w Szerz.		Sąsiedzi wynożeni	
			Sąsiedzi		Sąsiedzi	
177	Grydł Jęgorz	N ^o 65		22	22	720
178	Dom Tomu Jedortowego	N ^o 61		22	22	
179	Grydł Ję	N ^o 57		19	19	960
180	Dom Iwana Tomizynego	N ^o 57		22	22	
181	Grydł Ję	N ^o 57		22	22	2013
182	Dom Miłoty Bazana	N ^o 58		22	22	
183	Grydł Ję	N ^o 57		22	22	654
184	Dom Maxyma Wajlowego	N ^o 60		22	22	
185	Grydł Ję	N ^o 57		22	22	260
186	Dom X. Bazylego Kobylanskiego	N ^o 64		22	22	
187	Grydł Ję	N ^o 57		22	22	2045
188	Lata wogrodzie	N ^o 57		22	22	6470
189	Niwa Ję	N ^o 57		22	22	2576
190	Dom Felixa Kobylanskiego	N ^o 67		22	22	

Фрагмент із Йосифінської метрики, 1788 р.

прихильниками засів у монастирі Святого Спаса і не бажав іти ні на будь-які поступки.

У 1636 році Сильвестр Гулевич зібрав 10-тисячне шляхетське ополчення Перемишльської землі, з яким захопив резиденцію уніатського владики. У збройній сутичці загинув брат єпископа А. Крупецького, а декілька учасників зіткнення зазнали серйозних поранень. Внаслідок таких рішучих дій владиці Сильвестрові вдалося повністю зайняти Перемишльську єпархію разом з її маєтками, звівши вплив уніатського єпископа до мінімуму. Але остаточної перемоги в цій боротьбі Сильвестр Гулевич так і не досяг. Владика Атанасій Крупецький домігся в судах визнання дій свого опонента незаконними. На православного єпископа та багатьох учасників штурму було кинута інфамія*, і 1638 р. Крупецький спробував повернути втрачені монастирі та маєтки. Але йому це не вдалося. Прихильники С. Гулевича вчинили збройний опір. У 1641 р. справу було поладжено компромісом: в обмін на зняття інфамії Сильвестр Гулевич** відступив Атанасієві Крупецькому Лаврівський монастир.

Після смерті С. Гулевича, «так само збройною рукою», шляхтичі підтримали його наступника — православного владику Антонія Винницького (1659 — 1679).*** Вони допомагали йому в боротьбі проти наступника А. Крупецького поляка-уніата Хмельовського, якому «унеможливили не тільки володінне, але й саме пробування в перемиській єпархії».

Можливо, саме за віддану службу православним владикам Василь Коблянський отримав Микитинецьку парафію. Адже село було зручне з усіх поглядів. Воно розкинулося поблизу двох великих міст — Станіславова і Тисмениці й мало перспективу «росту».

Або ж Василь Коблянський змушений був утікати від переслідувань прихильників унії, з якими він та

його родичі довгий час воювали. Михайло Грушевський писав: «Все що взяло якусь діяльнішу участь в обороні Західної України від польської окупації, коли не згинуло в самій боротьбі, мусіло з перемогою Польщі або емігрувати, до земель волинських, побужських і т. п.».

Сліди священничої родини Кобилянських у Микитинцях губляться в першій половині 1780-х років. Відомо, що від жовтня 1783 року парохом Микитинецької церкви був уже отець Василь Яремкович.

Чому село залишили Кобилянські, ми не знаємо. Можливо тому, що син о. Василя Яків (це тільки наше припущення) не хотів іти батьковою стежкою й обрав іншу професію, та переїхав з Микитинців до Баб'янки (тепер Коломийського району). Не збереглося на сільському цвинтарі і їхніх могил. У той час у селі ставили лише дерев'яні хрести, які з роками зігнили, а могили запалися і зруйнувалися. Не виключено, що, буваючи у Станіславові, Ольга Кобилянська могла відвідати Микитині, відшукуючи останнє місце спочинку своїх предків.

Література

1. ЦДІАЛ (Центральний Державний Історичний Архів у м. Львові). – Ф. 159. – Оп. 9. – Спр. 2294. – Арк. 4–5.
2. ЦДІАЛ. – Ф. 19. – Оп. VI. – Спр. 47.
3. ДАІФО (Державний архів Івано-Франківської області). – Ф. 504. – Оп. 1, спр. 74, арк. 56.
4. Відділ рукописів музею ім. митрополита А. Шептицького у Львові. – Ркл. – 16 – Арк. 87–87 зв.; – Ркл. – 18. – Арк. 274–275 зв.
5. Lozinski W. Prawem i lewem. – Kn. I. – Warszawa, 2005. – S. 274.
6. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 тт, 12 кн. – К., 1991. – Т. VI. – С. 240, 244.
7. Довбищенко М. Гулевичі у суспільно-релігійному житті православної церкви в кінці XVI – середині XVII століть. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Випуск 11. – К., 2007. – С. 9–13.
8. Кобилянська О. Твори: в 5 т. – К., 1963. – Т. 5. – С. 226.

* Інфамія (від лат. infamia – безчестя) – позбавлення шляхетської честі, яким супроводжувався вирок про баніцію – позбавлення громадянських прав і державного захисту за скоєння особливо тяжких злочинів.

** Помер владика С. Гулевич в 1645 році.

*** Винницький Антоній – український церковний діяч, митрополит Київський, Галицький та всієї Русі (1676–1679), екзарх Константинопольського патріархату.

До 1664 року – Перемишльський єпископ. Після 1666-го керував Львівською, Перемишльською та Луцькою єпархією Київської митрополії Константинопольського патріархату. 1676-го висвячений на митрополита, екзарха Константинопольської патріархії. Мав підтвердження свого митрополичого статусу від двох польських королів. Помер 26 листопада 1679 року.

«Присягаю Всемогучому Богові перед Святою Його Євангелією і Животворящим Хрестом, не шкодуючи ні життя, ні здоров'я, скрізь та повсякчасно зі зброєю в руках боротися під українським національним прапором за свій Нарід і свою Батьківщину.

Свідомий великої відповідальности, присягаю як вояк Українського Національного війська всі накази

моїх начальників виконувати слухняно, а всі службові доручення тримати в таємниці.

Так нехай мені допоможе Бог і Його Пречиста Мати Діва».

Цю присягу на дулі гармати 23 квітня 1945 року складав підпоручник 29-го полку 14-ї гренадерської дивізії зброї СС «Галичина» Роман-Богдан Припхан, коли її було реорганізовано в Першу Українську дивізію Української національної армії під командуванням генерал-поручника Павла Шандрука. Завдяки командувачеві дивізію було виведено з бойових дій ще до поразки гітлерівської Німеччини, і вона опинилася в полоні в Італії. Він домігся, щоб союзники не видали дивізійників більшовикам і пізніше були реабілітовані.

Серед них був і підпоручник Роман Припхан.

Народився він 21 липня 1918 року в селі Брині, тепер Галицького району, в родині сільського вчителя Юрія Припхана та Стефанії з Паньчаків. Закінчив початкову сільську школу, Станиславівську українську державну гімназію та Львівський університет (1941). Через початок Другої світової війни не встиг отримати диплом. (Отримав його тільки через 50 років, коли перебував у Львові як американський турист). У 1943 році зголосився добровольцем до дивізії «Галичина», навчався в старшинській школі, брав участь у бойових діях дивізії. Після закінчення війни півтора року перебував в італійському полоні, звідки йому вдалося втекти до Баварії, де в пересильному таборі була його дружина. 1952 року разом з родиною переїхав до США й оселився в Чикаго. Після смерті дружини та сина в 2004 році виїхав до України і поселився в Івано-Франківську у своєї сестри Оксани Манюх. Помер 30 липня 2006 року, похований в Івано-Франківську. В рукописах залишив низку спогадів. Один з них – про перебування в італійському полоні та втечу з нього друкуємо нижче.

Роман-Богдан Припхан

Втеча «трьох братів» з полону

А третій брат,
бідний піхотинець,
біжить, підбігає...
(«Втеча трьох братів з Азова».)
Народна дума)

Не була це втеча з Азова, а тільки з табору полонених у Ріміні (Італія). І не були ми братами, хіба що наймолодший з нас, Богдан Белей, був моїм кузеном. (Наші мами були рідними сестрами). Третім був звичайний собі Дзюньо Мотика з Трускавця.

Данко Белей був ще зовсім молодий. У таборі склав матуру на натуральних курсах, де я викладав історію. Тож зрозуміло, що коли я задумав утікати, моїм родинним обов'язком було забрати його із собою і допомогти добратися до Мюнхена, де в таборі Ді-Пі на Варнер-Касерне перебували його батьки і сестра. Його батько до війни був

адвокатом у Тисмениці та Станиславові. Сам я збирався до Регенсбурга, де в таборі Ганггоферзідлунг була моя дружина.

Дзюньо Мотика мав у Баварії батьків. Це був мій найближчий «крігґс-колеґа»¹ із військових вишколів і полону. Позналилися ми ще на рекрутським вишколі в Гайделеґрі, разом воювали в групі Баерсдорфа проти совітських партизанів у Білгородщині, перейшли разом «голгофу» на підстаршинським вишколі в Лявенсбурзі і подружились у старшинській школі у Позен-Трескаві.

Після закінчення старшинської школи ми переїхали всі на тримісячний спеціальний вишкіл (Waffen-lehrgang) до Лешан біля Праги, а звідти на фронт у Долішню Австрію біля Марбурга, де нас приділено до 29-го полку. Тут нас застала

¹ Крігґс-колеґа (жарт.) – однополчанин.

капітуляція. Втікаючи від совітів, ми опинилися в Італії в англійському полоні, спершу в Белларії, а пізніше – в Риміні.

Перші місяці полону було дуже важкі: бракувало харчів, одяжі і навіть води. Однак поступово життя в таборі налагодилося, початкове отупіння зникало, почалася творча праця. Багато кинулося до науки, організовувалися різні курси, школи, активно розвивався спорт. Ми з Дзюньом заповідливо вчилися французької та англійської мов.

Це таборове життя на деякий час перервала совітська репатріаційна комісія. Прекрасною українською мовою намовляли нас повернутися на «родину», яка все нам простить і чекає нас з відкритими обіймами. Ми дуже добре знали, які ті «обійми», і охочих повернутися було дуже мало. Не маючи великих успіхів, комісія невдовзі нас залишила.

Однак на вимогу комісії деяких старшин, і мене з Дзюнем зокрема, перевели до інтернаціонального табору. Та після від'їзду комісії «засланці» повернулися знову до свого табору і життя поплило далі своїм руслом.

Рік уже ми сиділи в таборі, а про звільнення нічого не було чути. Німці поволі роз'їжджаються домів, а нас і не думають звільняти. Ходять чутки, що англійці хочуть забрати нас до Англії. Починаються втечі з табору, хоч і дуже рідко. Я намагався вибратися з табору легально. Від дружини в Реґенсбурзі я отримав різні німецькі документи з гарантією праці і житла, однак це нам не допомогло. Тоді ми з Дзюньом почали домовлятися про втечу з табору і поволі до неї готуватися, зокрема приготували цивільний одяг з наметів та коців. Сама втеча з табору не була проблемною. Ми, старшини, мали право виходу з табору за перепустками без жодної охорони. Пізніше перепустку передавали назад до контрольного, де сиділи наші перекладачки. Це робилося для того, щоб не шкодити іншим. Перепустки були в порядку, тож англійці не могли нікого підозрювати. А як люди зникали з табору, про те ніхто не знав.

Спершу наш план втечі виглядав дуже просто. До мене зголосився підстаршина Кіцяк (імені вже не пригадую), який обіцяв перевезти мене автом до Австрії. Дзюня і Данка я теж обіцяв долучити до нашої втечі.

Мушу дати певні пояснення щодо нашого плану. Стрільці рвалися за дроти, бо там могли добре попоїсти, ще й принести дещо до табору. Однак найпоплатнішою була праця перекладачів при німецьких таборах, що їх охороняли поляки з корпусу генерала Андерса. Німці продавали італійцям намети та інше устаткування, а щоб усе це вивезти з табору, мусили підплачувати вартових і перекладача. На цю роботу ми

висилали інтелігентніших людей, що добре знали німецьку і польську мови. Я між іншими для цього вибрав Кіцяка. (На той час я був полковим Першого полку). Батько Кіцяка, старшина Першої світової війни, був зв'язковим старшиною у підстаршинській школі в Левенсбурзі, і звідти наше знайомство.

Довший час, працюючи перекладачем між поляками і німцями, підстаршина Кіцяк розбагатів. Налагодив зв'язки з поляками та італійцями, які обіцяли за гроші перевезти його і його товаришів, тобто нас, до Австрії. З того плану, однак, нічого не вийшло, і підстаршина Кіцяк дав мені 1000 лір для оплати залізничного квитка, якщо зберемося втікати. Тодішній приблизний курс ліри був: 1 долар = 200 лір. Ми грошей в таборі не мали. На самому початку нашого таборового полону ми мусили всі гроші здати до депозиту. Переважно це були німецькі марки, австрійські шилінги та чеські корони. Чи хтось з полонених отримав знову свої гроші – не знаю.

При цій нагоді хочу згадати, що деякі полонені мали змогу здобути певні кошти. Ті, що працювали за дротами, вели торгівлю з італійцями одягом, взуттям, газоліною, годинниками і т. п. Дехто отримував посилки і гроші від родини із США та Канади окружною дорогою на адресу священиків у Римі. В таборі процвітав «чорний ринок», де, маючи ліри чи долари, можна було легко купити харчі, напої і навіть деякий одяг.

На жаль, старшини таких можливостей не мали. На роботу не ходили, а спекулювати їм не випадало. Єдина поміч – родина за океаном. Таких щасливців, однак, було дуже мало.

Згадуючи про торгівлю з італійцями, слід згадати дуже важливий предмет торгівлі – золото, іронічно зване «рмінським золотом». Наші спекулянти десь роздобули мідь чи бронзу і з того матеріалу виробляли персні, маркували їх і продавали італійцям як високопробні золоті вироби. Пізніше так роззухвалились, що навіть не витрачали час на виріб перснів, а продавали італійцям штабки «золота», розуміється, з певною маркою. Та через певний час італійці «полапалися» і торгівля «рмінським золотом» припинилася. Пізніше можна було побачити під брамою табору італійців з почорнілим «золотом», що докладно приглядалися до тих, що виходили на роботу, шукаючи за своїми золотниками. Але ті на деякий час пішли у підпілля.

Я сам, втікаючи пізніше з табору, мав із собою «золоті» персні на всякий випадок. Їх, однак, за порадою «золотників», мусив часто полірувати, щоб не втратили свого золотого полиску.

Після такого короткого відступу економічного характеру знову повертаюсь до нашої втечі. Гроші на квитки ми мали, одяг готували. Майстром у цьому виявився Дзюньо. Він зумів з нижньої частини цельти (цельта складалася з трьох частин) вишити сорочку. Та залишалися ще інші справи для вирішення. В тім часі я був полковим Першого полку та викладав історію на матуральних курсах, де вчився мій кузен Данко Белей і якого я мусів забрати зі собою. Отже втечу прийшлося відкласти до закінчення матуральних курсів, що мали закінчитися десь у першій половині серпня 1946 року матурою.

Я, як полковий Першого полку, та Дзюньо, як старшина, вважали за відповідне отримати згоду на втечу від коменданта табору. Наше таборове начальство на чолі з майором Савелієм Яськовичем (тепер генерал в Австралії) було проти втеч, і в першу чергу старшин. Воно твердило, що нашим обов'язком є триматися разом і разом з усіма ділити спільну долю.

Коли я прийшов до команди табору і просив майора Яськовича зняти мене з полкового, бо планую втечу, ми мали на цю тему довгу дискусію. Я доказував, що англійці звільняють німців, а нас не хочуть. Багато з нас мають рідню в Німеччині, деякі вже внесли прохання про звільнення з табору з необхідними завіреними німцями документами. (Моя дружина вистарала їх мені і вислала). Однак це нічого не допомагає. Очевидно, англійці мають відносно нас якісь інші плани. (Як пізніше виявилось, англійці перевезли українських полонених на роботу до Англії і перебування в полоні почали їм зараховувати тільки від прибуття до Великобританії, припізнивши таким чином їх звільнення).

Після довгої розмови майор Яськевич таки звільнив мене з обов'язків полкового і з боєм серця згодився на мою з Дзюнем втечу.

Та ще одна справа залишилася до вирішення – якісь документи. На випадок конфронтації з цивільною італійською владою ми мусили чимось вилегітмуватися.

Хтось у таборі мав якесь посвідчення з табору ДіПі у Корнберзі в Німеччині англійською мовою. Ми зробили з того посвідчення копії, вклеїли свої фотографії з підписами та зробилися мешканцями того табору. Але ця посвідка могла бути доброю хіба що в Німеччині. В Італії треба нам було щось італійського.

Таким посвідченням було «соджорно». Це дозвіл на тимчасовий (здається, піврічний) побут в Італії. Його можна було отримати в якомусь більшому осередку. Своє «соджорно» я виробив у Римі. Як дістався туди? Поїздом... Просто взяв «відпустку» на два тижні з табору і поїхав до Рима. Через таборову браму перейшов легально за перепусткою. (Старшини мали право виходити з

табору без охорони). Перепустку я передав назад таборовій варті, а сам із священиками, що купили мені квиток на поїзд, поїхав до Рима. Тими священиками були о. д-р Біланич, о. д-р Ваврик і о. Прашко (тепер єпископ в Австралії). Вони були опікунами матуральних курсів, часто приїжджали до табору, привозили пошту, газети, найновіші вісті. Коротше, вони були нашими посередниками із зовнішнім світом.

Крім того, в українській семінарії в Римі я мав двох шкільних товаришів: о. М. Василика, з яким я складав разом матуру в 1937 р. у Станіславівській гімназії, та о. П. Качура, що склав матуру в тій же гімназії на рік раніше.

Зі мною до Рима вибирався мій земляк, таборовий лікар доктор Роздільський. У призначений день він зайшов за мною до мого намету. Якраз збирався і ховав ліри, приготовані на дорогу. При цьому я запитався його, чи добре заховав свої гроші. Він відповів, що добре. На нещастя, коли ми тільки перейшли через таборову браму, нас зупинив військовий контроль. Переглянули наші перепустки і взяли нас обшукувати. Взагалі то вони не мали права обшукувати старшин. Але про яке право може говорити полонений, що повністю зданий на ласку переможців. До того ж ті англійці були трохи підпиті і шукали за грішми. У мене лір не знайшли. В гаманці були тільки фотографії та один долар – сам не знаю, звідки я його мав. Довго його розглядали, про щось радилися і врешті повернули. В доктора Роздільського знайшли і забрали ліри, які він чомусь добре не заховав. За наявність грошей його могли покарати, бо полоненим було заборонено їх мати. Військовики, однак, задовольнилися лірами і нас відпустили. Бідний доктор Роздільський мусів повертатися до табору. До Рима поїхав я сам.

Перед від'їздом я повернув ще до жіночого табору в Pirrione і забрав пакунок з витканим у таборі килимом. Його я мав продати в Римі, однак, мимо моїх намагань, жодна крамниця не захотіла його купити. Той килим я залишив у семінарії в Римі.

Належить подати деякі пояснення щодо жіночого табору. Це, власне, не був табір, але окремий будинок у поблизукому Pirrione, де перебувало кільканадцять колишніх дивізійних медсестер без жодної військової охорони. Вони могли вільно пересуватися і були великою поміччю для втікачів.

У Римі я замешкав в українській семінарії. Мною заопікувалися наші таборові отці та о. д-р Качур. Отця Василика тоді не було в Римі.

В першу чергу я виробив собі за відповідну платню «соджорно» та купив ще два інші з чужими прізвищами для Дзюня і Данка. Решту часу я використав для ознайомлення з містом. В той час у семінарії вже було кільканадцять таборовиків,

що приїхали раніше до Рима як кандидати на студентів. Вони вже трохи знали італійську мову і допомагали мені в екскурсіях містом. Пізніше я вже сам їздив і оглядав усе, що трапилось.

Не буду затримуватись над описом Рима, всіх тих будівель, церков, музеїв, що їх оглянув, бо це забрало б багато місця. Не можу, однак, проминути одного випадку, що яскраво характеризував тодішні стосунки в Римі.

Одному з моїх приятелів-кандидатів на студентів потрібно було якогось документа. Його він мусів виробити в італійського нотаря. Для цього необхідно було чотирьох свідків. На одного з них він взяв мене, а трьох інших, італійців, т. зв. «заводових свідків», згодив під конторою того нотаря по 50 лір від особи. Нотар виготовив відповідні формуляри, вписав прізвища «достовірних свідків», казав нам підписатися і при тому заговорив щось до мене. Я не зрозумів. Тоді приятель пояснив мені, що я маю сказати «джуро». Пізніше я довідався, що це означає «присягаю». Отже в Римі за гроші можна було офіційно виробити будь-які документи, що не було ознакою великої чесності італійців.

Пред від'їздом з Рима я оглянув ще катакомби. Вибралась туди нас ціла група під проводом українського священика, прізвища не пам'ятаю. На місці до нас долучилося ще декілька осіб, зокрема старий російський священик із матушкою.

Катакомби – це одне чудо. Скільки праці, скільки посвяти, щоб вирити під землею всі ті приміщення, ходи, розгалуження, що розтягнулися десятками миль. Деякі були поверховими. Були там і каплиці, і гроби перших християн. Не всі катакомби ще відкрито, не всі відчищено. На закінчення оглядин ми отримали деякі пояснення. Тоді російський батюшка додав: «У нас, в Расеі, в Києве, тоже есть такіє». Ми хотіли дати батюшці відповідну відсіч, але наш священик на те не дозволив, щоб не вносити безладу, тим більше, що дехто з нас перебував у Римі нелегально.

Після двотижневого побуту в італійській столиці я повернувся до табору з виробленими документами «соджорно», так, як і вийшов з нього – за перепусткою, яку приготували і передали мені наші перекладачі при брамі.

Тепер нашій втечі вже ніщо не стояло на перешкоді. Цивільний одяг, деякі речі та приготовані харчі робоча команда таємно перенесла для нас до жіночого табору. Третього вересня 1946 року ми попрощалися з приятелями і втрьох вийшли «на прогулянку» за старшинськими перепустками. (Данкові ми також дали старшинську шапку). Пройшовши без перепон таборову браму, ми передали наші перепустки хорунжому Юркові Мельниковичеві,

який віддав їх нашому «писареві» при брамі, що був втаємничений про нашу втечу. Він зареєстрував, що ми повернулися з прогулянки, доказом чого були повернені перепустки. Ми теж домовилися з командою табору, щоб зголошення нашої втечі припізнили на кілька днів. Це на всякий випадок, хоч англійці втечами не дуже переймалися.

Прибувши до жіночого табору в Пірріоне, ми переодяглися в цивільний одяг. Медсестрі, нашій подрузі Галі Кравчук (пізніше одружилася з нашим колегою та моїм країнином хорунжим Богданом Кандюком), дали гроші, щоб купила нам квитки на поїзд до Віпітено, містечка на італійсько-австрійській границі, де ми повинні були її перейти. Самі подалися ночувати в якомусь винограднику, що ріс між головною дорогою та залізничною колією. Рух на обох дорогах та холод не дали нам спати. Поблизу ми знайшли грушу, але зірвані грушки були такі тверді, що не можна було їх їсти.

Вранці без пригод ми забрали свої квитки, подякували подрузі Галі за послугу та поїхали поїздом на північ у бік австрійської границі.

У вагоні сіли окремо і, щоб не збуджувати підозріння в балакучих італійців, вдавали, що дримаємо, або завзято «читали» італійську газету, обсервуючи при тому пильно довкілля.

Поїзд, в якому ми їхали, був експрес Рим – Бреннер-Пас, і ми мали ним доїхати до місцевості Віпітено перед Бреннером біля австрійської границі. Ми не знали, що два останні вагони, в яких ми сиділи, в Больцано відчеплять і долучать до поїзда на Мерано, що лежало на північний захід від Больцано в напрямі на Ліхтенштейн і Швейцарію. Про це ми довідалися від кондуктора, що перевіряв наші квитки.

На наступній зупинці ми висіли і пішки вирушили назад до Больцано. По дорозі проходили попри військові казарми і чулися дещо моторошно, коли до нас приглядалися італійські вояки. Однак вони нас не чіпали. З цієї мандрівки мені запам'ятались багаті яблуневі сади по обидва боки дороги. Червоні яблука густо обліпили яблуні, і їхні гілки були підперті, щоб не зламалися під вагою достиглих фруктів.

До Больцано ми прибули вже вечором. Больцано, або Боцен по-австрійськи, це столиця Ломбардії (Північний Тироль) спірної території між Австрією та Італією. Не дивно, що там ми почули німецьку мову. До одного з німецькомовних мешканців ми звернулися, і він дещо нам пояснив і дав необхідні вказівки.

Заночували ми в якомусь зруйнованому домі. На підстилку наклали зеленого гілля з поблизьких дерев і якимось у холоді перекуняли ніч.

Вранці, згідно з вказівками старого тирольця, ми сіли до поїзда і вирушили в напрямку Віпітено.

Тут ситуація стала іншою. Коли в Середній Італії ніхто не звертав на нас уваги, тут на нас дивилися з підозрою. І не дивно – це ж прикордонна зона.

На лихо не треба було довго чекати. До нашого вагона зайшли італійські полісмени-карабінери і почали рутинну перевірку. В одного зажадали документи, іншим наказали показати квитки чи відкрити валізку. Не минули й нас. Наші «соджорно» і, особливо, слабка італійська мова викликали в них підозру. Ми пояснювали, що їдемо до Віпітено шукати знайомих, які десь там живуть у таборі втікачів. Ми справді мали адресу та пароль до одного українця (пана І.), що там проживав і мав нам допомогти перейти границю до Австрії. Але очевидно, що цього ми не могли виявити і вигадати про табір втікачів. Однак ця вигадка нам не вдалася. Карабінер, який нас перевіряв, заявив, що походить з Віпітено і там нема жодного табору втікачів. Наказали нам нікуди не рушатись, а як поїзд прибуде до Віпітено, нас будуть далі перевіряти. Ми знали, чим це може закінчитись. Відставляють нас до інтернаціонального табору, де на деякий час посадять до в'язниці. Пізніше знову переведуть до українського табору. Який сором, неприємність за невдачу, велика втрата часу і зусиль! Що ж ми, бідні, могли зробити? Видно, така вже доля нам судилася. А може, ні? Наші «охоронці» на певний час відійшли, бо на якійсь малій станції спіймали таких, як і ми «паломників». Заладували їх до поїзда і зайнялися ними. За нас, очевидно, не боялися, бо як ми могли втекти з поїзда в русі?

Щастя, однак, хотіло, щоб поїзд переїжджав через малий міст, що ремонтувався, і дещо сповільнив рух. На знак Дзюня ми вхопили наші речі і на очах здивованих італійців вискочили з поїзда з протилежного кінця вагона, де сиділи наші «охоронці». Подорожні італійці не допомагали нам, але й не перешкоджали нашій втечі.

Покотившись долів із залізничного насипу, ми підхопилися і побігли в бік поближких дерев, щоб якнайдалі від поїзда. Коли карабінери поїзд не затримали і він зник за закрутом, ми зупинилися і сіли радитись. До Віпітено ми не доїхали і не знали, де ми, де той кордон і як довго до нього треба йти. Знали тільки, що він на північ, і в тому напрямку ми вирішили йти. Скрадалися обережно, поміж кущами, на певній віддалі від залізничної колії, що служила нам дороговказом. Так йдучи, побачили ми старшого чоловіка, що працював на полі. Підійшли до нього. Виявилось, що це був тиролець. Однак говорив він місцевим діалектом, і нам важко було порозумітись з ним. Поблизу пасла корову його внучка. Вона добре знала літературну німецьку мову, бо ходила до школи. Вона не могла нам дати докладної

інформації стосовно кордону та повідомила, що поблизу є село, де живуть тирольці й італійці. Ми пішли у вказаному напрямку і скоро підійшли до села та спинилися в ліску перед крайньою хатою. Ми припустили, що це тирольська. Дзюньо пішов на розвідку. В хаті жив старий тиролець-швець, але німий. Він не міг сам дати жодних інформацій, але якраз до нього прийшли дві старші жінки, щоб забрати роботу. Дзюньо пояснив, хто ми і куди прямуємо. Тоді одна з жінок сказала, що її син тому тиждень втік від тітовців з Югославії і переховується. Вона нам радо допоможе. Запросила до своєї хати, що була в центрі села. І хоч це було пов'язано з певним ризиком, адже хтось небажаний міг нас побачити і видати карабінерам, ми пішли з нею. А що ж нам ще лишалося робити?

В хаті привітав нас молодий чоловік, що саме прийшов із саду, де зривав сливки, і ними нас похачував. Його сестри подали нам якусь перекуску. Молодий господар порадив нам переодягнутися в місцевий тирольський одяг, бо в нашому «міському» ми дуже звертаємо на себе увагу як нетутешні. Тому що грошей у нас залишилося небагато, то ми поміняли наші два нові одяги на три старі тирольські. Хоч вони нам не дуже пасували, зате ми не дуже відрізнялися від місцевого населення.

Господар пояснив, що Віпітено міститься ще далі. Він порадив оминати його, бо там багато карабінерів. А що сам ще укривався, то попросив свою маму, щоб вивела нас поза село та показала напрямок дороги. Перед відходом попросили ми господарів кинути на пошту листа з нашими «соджорно». Нам вони були вже не потрібні, а в таборі могли ще комусь придатися.

І ось ми їдемо з цією жінкою серединою села, потерпаючи від страху. А вона з кожною сусідкою вітається: «Грюс Гот, фрау так-то» і кожній пояснює, хто ми і куди їдемо. Ми просимо, щоб прискішила, а вона нам: «Не бійтеся, це свої люди». І так ми приставали ще декілька разів. В міжчасі ми зустріли молодого чоловіка з великим наплічником. Наша провідниця його знала. Привіталися. Виявилось, що у війну, коли Південний Тироль було приєднано до Австрії, він одружився з дівчиною з цього села. Тепер жінка і діти живуть в Інсбруці, а він час від часу переходить «зелену границю» за харчами.

Наша провідниця розповіла йому нашу історію і попросила, щоб перевів нас через кордон до Австрії. Однак він рішуче відмовився. Групі з чотирьох осіб набагато важче скриватися від сторожі, ніж поодиноким особам. З нами його можуть швидше спіймати, а він не хоче ризикувати своїм товаром у наплічнику, бо в Інсбруці на нього чекають голодні жінка і діти. Не допомогли ні наші прохання, ні покликання на

вояцьку солідарність. Він сказав, що нас дуже добре розуміє, але й ми повинні його зрозуміти – він не може ризикувати ні собою, ні своїм товаром. І залишив нас.

Та ми хоч розгублені, але вже не аж такі наївні. Подякували нашій провідниці та рушили за австріяком на певній віддалі. Він сідав відпочивати, ми також. Він ішов далі, і ми за ним. Він, очевидно, нас бачив і почав сердитись. Свиснув і покликав нас до себе. Спершу почав сварити нас, що хочемо його занепасти. Ми боронилися тим, що йдемо в тому самому напрямку і він не повинен нами журитися. Нарешті, не маючи, мабуть, іншого виходу, він погодився взяти нас із собою, але зазначив, якщо його через нас спіймають, ми матимемо його і його голодну рідню на совісті. Ми дещо перекусили, відпочили і з сутінками рушили за нашим провідником у дальшу дорогу. Йшли у бік гір якимись бічними дорогами, стежками, кущами. Врешті дійшли до містка через рвучку гірську річку. Прикордонна сторожа звичайно пильнувала цей міст, але наш провідник переходив його без труднощів, бо в цьому допомагала йому знайома дівчина, що жила в поблиській хаті. Вона довідувалась, чи на мості є сторожа, і повідомляла його. Так було й цього разу. Наш провідник залишив нас у кущах, а сам обережно зайшов до хати. Через певний час повернувся і сказав, що, на наше щастя, сторожі на містку нема. І так без перешкод ми перейшли на другий берег річки і швидко попрямували далі. З-поза хмар час від часу виглядав місяць і присвічував нам дорогу. Так дійшли ми до гір. Гори Альпи в тому місці були досить стрімкі. Спиналися ми спершу густими чагарниками, пізніше знайшли стежку, що власне була висохлим руслом якогось потічка. Вистелене воно було камінчиками, і ми ковзались на них та мусили допомагати собі руками. Ліземо, дряпаємось, каміння з-під ніг усувається і летить з клекотом у долину, викликаючи непотрібний гук і шум. Сил у нас не стає, адже ми не альпіністи, як наш провідник і мусимо час від часу відпочивати. Та він підганяє нас, бо мусимо перейти границю, що тягнеться десь там хребтом гір, ще вночі, щоб оминуть контроль.

При черговому відпочинку почули ми далекі голоси прикордонників та гавкіт собаки. В темряві ми нікого не бачили, але чули, як прикордонники сходили вниз стежкою, рівнобіжною з нашою, віддаленою на кількадесят метрів. На щастя, собака нас не занюхав. Через деякий час вони віддалилися і їхні голоси завмерли вдалині. Ми рушили далі. По дорозі натрапили на джерело. Змучені та спрагли, ми кинулися до води, пили, вмивалися, охолоджувалися і знову пили. Такі спрагли були тієї живучої рідини, начебто перебували в пустелі. На жаль, мусили ми то

життєдайне джерело залишити і йти далі. Кущів уже не було, тільки одне каміння.

Десь аж по півночі (може, о пів на другу) видряпались ми на хребет гір, і це правдоподібно був кордон. Жодних прикордонників не було видно. Ми почали сходити вниз камінням, аж знову дійшли до кущів. Це були якісь малі, круглі і досить густі шпилькові (хвойні) деревця. Ми були такі виснажені, що вирішили тут відпочити. Однак заснути було важко, бо було дуже холодно. Ми натягнули на себе все, що мали з одежі, накинули зверху якогось ріща і чатиння і так, перемерзлі, клацаючи зубами, якимсь перебули до світанку. Ще в сутінках поволі почали ми спускатися з гір в долину. На австрійському боці треба було тепер берегтися від австрійської прикордонної сторожі т. зв. «фінансів». Нам слід було перейти стежкою попри мале озерце. Треба було йти одинцем на певній віддалі один від одного. Наш провідник пішов перший. Через те, що в тому місці була густа мряка, ми скоро його загубили. Побачивши перед собою якісь дві тіні, ми сховалися в кущах, бо не знали, хто це. Чекали на сигнал від провідника, але його не було. Ми нетерпеливились і по якомусь часі стали обережно підкрадатися до таємничих тіней. Коли підійшли ближче, то побачили, що це не люди, а два стрункі дерева. Ну що ж, у страху великі очі. Досада нас брала, що через мряку та «привиди» втратили ми зв'язок з провідником, що, не чекаючи нас, пішов у долину сам.

Але що ж сталося. Добре, що ми вже на австрійському боці, звідціль ми вже якимсь доберемося до Інсбрука, що був нашим перехідним пунктом.

Так, сходячи вниз, дійшли ми до села і зайшли до крайньої хати. Там виміняли італійські ліри на австрійські шилінги. Австрієць поміняв гроші як сам хотів, бо курсу обміну ми не знали. Не маючи достатньо шилінгів, на решту дав зелених яблук. Він розумів нашу ситуацію і використовував як хотів. Ми навіть не пробували торгуватись чи протестувати.

Ми вже готувалися до відходу і ще розпитували господаря про дорогу до Інсбрука, як до кімнати вбігла господиня з криком, що ідуть «фінанси». Мусили ми чимшвидше втікати, щоб не потрапити їм до рук. І так, ховаючись поза тинами, побачили, як наш провідник теж утікає з однієї хати. Ми знову зустрілися. Розповіли йому про наші пригоди та подякували за допомогу при переході кордону. Він уже нічим не міг нам допомогти. Зрештою, він був уже в себе вдома. Прощаючись, порадив не сходити заскоро в долину, бо це прикордонна зона. Сам, маючи відповідні документи, він пішов вниз до поїзда легально.

Для пояснення я подаю, що від Бреннерського переходу на північ в бік Інсбрука тягнеться великий

провал. По обидва боки гори, внизу – ріка Інн, дорога, залізнична колія та людські оселі. Провал чимдалі розширюється, збільшується кількість поселень.

Отже ми рушили схилами гір на безпечній віддалі від людських осель. Схили були вкриті травою, поодинокими кущами та деревами. Падав дрібний дощ, і йти було слизько. До того ж схили були поперетинані потоками, що спливали з гір до ріки і пливли у великих заглибинах та вирізах, тож ми мусили час від часу спускатися мокрими схилами заглиблень і знову дряпатися догори. Так поволі ми посувалися на північ до Інсбрука. По дорозі натрапили на господу австрійського «гуцула». В загороді повно корів, отже ми пішли купити молока. Виміняли його за сигарети. Коли сиділи при столі, бачили, як господиня до молока, що грілося для нас на кухні, доливала води. Що за скупість, аж гидко подумати! Стільки молока, і все одно господиня старалася використати нас, бідних утікачів. Наскільки вище стояли наші селяни, що у війну без жодної заплати допомагали полоненим. Ну що ж, що край, то обичай.

Залишили ми ту «гостинну» хату і помандрували далі. Під вечір прийшли до якоїсь колиби з сіном. Перекусили дещо, помилися в поблизькому потоці і зарилися з головами в сіно. Це був наш перший відпочинок по трьох недоспаних ночах. Спали ми як убиті безперервно кільканадцять годин. Збудилися наступного дня аж перед полуднем. Сон був твердий і солодкий. Та хоч належно ми виспались, та боліли нас усі кістки і м'язи так, що ми ледве вилізли з сіна. Обтрисувшись, помилися в потоці, поголилися з холодною водою, дещо перекусили та рушили в дальшу дорогу. Схили гір ставали все нижчими, і ми вирішили зійти на дорогу. Прикордонна межа була вже за нами, і до Інсбрука залишалось кільканадцять кілометрів. Однак, щоб не викликати підозріння, ми розлучилися. Я йшов попереду, за мною за кількасот метрів Дзюньо, а за ним – Данко. Дорога спадала в долину і бігла вздовж ріки Інн. На ріці багато електростанцій. Як ми пізніше довідалися, електрика в Австрії дуже дешева. Ми минали різні будівлі, австрійці дивилися на нас байдуже. Очевидно, звикли до таких гостей.

Перед вечором увійшли ми в Інсбрук. Місто внизу, а навколо гори. Дуже гарні краєвиди, але ми не мали часу ними захоплюватися. Ми мали адресу Українського комітету, і місцеві люди допомогли нам його відшукати. Вже темніло, як я туди зайшов, через декілька хвилин – Дзюньо. Данка не було видно, певно, заблудився. За якихось 20 хвилин надійшов Данко, але з австрійським поліцаєм. Ми завмерли. Дзюньо вислизнув до бічної кімнати, а я залишився,

вдаючи, що полагоджую якісь справи. Тим часом поліцай запитав, чи це Український комітет. На ствердну відповідь він заявив, що привів одного українця (тобто Данка), який не має жодних документів. Каже, що працює в поблизькому селі (назву, певно, він запам'ятав при недавньому переході через нього), і вибрався до комітету, щоб дістатися до пересильного табору. Комітетовий подякував і обіцяв заопікуватися «робітником». Поліцай відійшов. Важко сказати, чи він повірив у те, що сказав Данко, чи просто йому на тому не залежало, щоб когось арештувати та допитувати, хто він насправді. А може, хотів допомогти? Хто його знає.

В комітеті нас прийняли неохоче. Докоряли, що втікаємо з полону і, приходячи до комітету, наражаємо їх на неприємність. До колишніх дивізійників там ставилися досить неприхильно. На підтвердження цього розповіли нам цікаву історію. Одного нашого старшину (хорунжого Г.) при переході кордону з Італії до Австрії спіймали французи. Якось він умовив французів, щоб ті дозволили йому відвідати Український комітет. Обіцяв повернутися і не повернувся. Через це комітет мав багато неприємностей. Однак ми схвалили той крок нашого колеги. Французи, що окупували ту частину Австрії, були знані із советофільства і видавали наших людей своїм аліянтам. Це могло трапитися і з нашим колегою, і він добре зробив, що втік.

Так ми сперечалися з нашими комітетовими «патріотами», аж Дзюньо сказав, що, власне, ми до них прийшли не як до приватних людей, але до нашого Українського комітету і хочемо говорити з паном Т., що був його головою. «О, то чому ви цього відразу не сказали?» – і комітетові стали ставитися до нас прихильніше.

Тут ми довідалися, що між Інсбруком та Мюнхеном існує постійно комунікація «на зелено». Час від часу невеликі групи переходять границю туди й сюди. Наступна група повинна була відходити до Мюнхена за декілька днів. Нас розмістили по різних знайомих і попередили, щоб забагато не «швиндалися». Я потрапив до хати, щось ніби гуртожитку. Там мешкало спільно кільканадцять молодих людей, але не безплатно. Щодня вони виконували якусь роботу – щось копали. Обов'язкову денну норму виконували за дві години, а решту часу байдювали. За це отримували приміщення і харчі.

Там я зустрів Гавура, знайомого зі Львова, імені не пам'ятаю. Я знав трьох Гавурів зі «Сокола-Батька», цей був одним з них. Він сердечно мною заопікувався під час мого побуту в Інсбруці. Щира йому за це дяка.

Відповідно до вказівки комітетових Інсбрук ми не оглядали, щоб не наражатися на непотрібні клопоти. А шкода. Підвісною дорогою можна було

виїхати на гору за містом, вкриту снігом. Казали, що там дуже красиво, але ця краса була не для нас, утікачів без жодних документів та грошей.

Перед нашим відходом мені припоручили залагодити одну справу – від якогось студента забрати пакунок. Вибрався я рано, знайшов університет та кімнату, де проживав цей студент. В кімнаті два ліжка, на яких спали студенти. Я привітався і сказав, кого я шукаю. Один з них відізвся. Поки я з ним залагоджував справу, з другого ліжка почув голос: «Гей, Припхан, а що ти тут робиш?» Виявилось, що це мій шкільний товариш Зіновій Галь, з яким я разом складав матуру в Станиславові 1937 року і який студіював медицину в Інсбруці. Ми втішилися із зустрічі і дещо поговорили про себе та наших товаришів, що розбрелися по всій Європі. Тепер д-р З. Галь перебуває з ріднею в США.

З Інсбрука ми вирушили групою з восьми осіб. Кожен з нас отримав наплічник з підпільною літературою, яку ми мали доставити до Мюнхена до «Фіріхшуле». Школа та офіційно була домом колишніх політв'язнів і українським студентським гуртожитком, а неофіційно – центром культурного та партійного життя української еміграції.

Пополудні сіли ми у поїзд, що йшов у північно-східному напрямі до містечка Куфштайна. Там ми висіли і пішли на північ у бік баварської границі. У Куфштайні тоді містився великий український пересильний табір. Ми старалися оминати населені місця. Було вже темно, як ми дійшли до лісу і пустилися навпростець без жодних стежок. Нелегко було продиратися лісом з важкими наплічниками. Врешті вибралися ми на доріжку, що вела навколо якогось озера. Баварсько-австрійський кордон проходив якраз серединою того озера, і доріжка вела на баварський бік. При доріжці на кордоні стояла будка для прикордонників. На жаль, це була єдина можливість переходу границі. На всякий випадок я підчистив та відполірував свої «рімінські персні», інші теж мали щось для такого випадку, бо казали, що прикордонників можна підкупити. Ми обережно підійшли до будки, і, на наше щастя, в ній нікого не було. Ми минули її бігом і далі вже на баварському боці знову пірнули в ліс, щоб не потрапити в руки вже баварських прикордонників.

Вранці підійшли ми до якоїсь річки. Перебрали її і подалися до найближчого баварського населеного пункту, де була залізнична станція. Данко Белей мав захованих 20 німецьких рейхсмарок, за які ми купили три квитки, і вже без пригод через Розенгайм приїхали до Мюнхена.

Підпільну літературу ми занесли на «Фіріхшуле», де нас нагодували і дали відповідну інформацію. Дзюньо тут залишився, а ми з

Данком трамваєм, а потім автобусом подалися до інтернаціонального пересильного табору Варнеркасерне, розташованого за Мюнхеном. Там перебували Данкові батьки. Цей табір – то величезні колишні казарми, обгороджені високим муром. При брамі «братки», таборова сербська поліція, строго всіх контролювали, і ми, не маючи посвідчень Ді-Пі, мусили дістатись до середини «на чорно». Тут я переночував і наступного дня щасливо поїздом (у поїздах тоді теж відбувалися контролі) заїхав до Регенсбурга, де в таборі для переселенців Ганггофезідлюнг перебувала моя дружина.

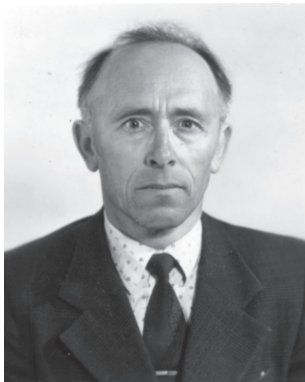
На закінчення хочу ще розповісти про деякі справи, типові для тодішніх стосунків. Кожен з нас, утікачів, мусив постаратися про якісь легальні документи, незважаючи на те, чи жив на приватній квартирі, чи в таборі. Кожний намагався виробити собі статус Ді-Пі, бо це давало можливість прожитку в таборі та, що найважливіше, можливість еміграції.

Щоб оформитись у таборі й отримати картку Ді-Пі, треба було перед перевіркою (скрінінговою) комісією доказати, що цей скиталець був примусово вивезений на роботу до Німеччини або що з політичних причин мусив утікати від совітів. До цього слід було додати посвідку праці в Німеччині.

Незавидне було тоді становище колишніх дивізійників. Загал утікачів був застрашений різними перевітками та загрозою репатріації. Тому не дивно, що дехто відсепарувався від дивізійників, вважаючи їх за колаборантів та причиною їхнього лиха. (Мілена Рудницька «Хто їх туди посилав?»).

Мені особисто допомогли оформитись мої друзі зі спортивного товариства «Січ», в яке я зараз по приїзді до Регенсбурга вписався. Бо в Регенсбурзі була відносно лагідна «скрінінгова» комісія, сюди приїжджали наші колеги з інших місцевостей, щоб виробити собі статус Ді-Пі.

В Регенсбурзі виробили собі цей статус і Дзюньо Мотика, і Данко Белей. У мене в хаті була тоді «фабрика» посвідок праці. Виготовляли ми посвідчення праці на фабриці чи в бауера, яку хто хотів. При цьому трапилась одна весела, чи радше парадоксальна історія. У Регенсбурзі з'явився тоді мій кузен Євген Чурик. Дивізійником він не був і нашої допомоги не потребував, бо півтора року відпрацював у бауера і мав найправдивіше посвідчення праці. І він, уявляете, що за іронія, не перейшов «скрінінгу». Американцям, очевидно, здалося підозрілим те правдиве посвідчення, бо вони призвичаєні були до наших підробок. Моєму кузенові забрало пізніше понад півроку, щоб переконати «скрінінгову комісію» в автентичності документа й отримати статус Ді-Пі.

Іван Карп'як

Шляхами народної вчительки Марійки Підгірянки

У кожного народу є постаті, пам'ять про яких довго зігриває серця співвітчизників. Серед таких імен почесне місце займає

ім'я народної вчительки, письменниці Марійки Підгірянки (Ленерт-Домбровська Марія Омелянівна, Домбровська – прізвище її чоловіка).

Нагадаймо, що Марія Ленерт народилася 29 березня 1881 року в елі Білих Ославах на Надвірнянщині, але дитячі і юнацькі роки вона провела на Гуцульщині, бо в 1887 році батька Марійки як лісничого перевели з Білих Ослав у село Уторопи Косівського району, яке розташоване серед чудової карпатської природи. Село раніше мало статус міста, і селяни довколишніх сіл носили з Утороп соровицю (солону воду) і споживали її.

Щоб ширше дослідити життєвий і творчий шлях поетеси, пошуковці Народного зразкового історико-краєзнавчого музею села Бортників Тлумацького району почали подорожувати місцями, які пов'язані з життям і діяльністю Марійки Підгірянки.

18 червня 2009 року пошуковці побували в селі Уторопах, вони ознайомилися з тим краєм, де минули роки дитинства та юності майбутньої письменниці.

З особливою цікавістю було оглянуто місце, де стояла хата лісничого Омеляна Ленерта – Марійчиного батька. На цьому місці в наші дні побудовано загальноосвітню школу I–II ступенів. На будинку школи встановлено меморіальну дошку з таким написом: «В селі Уторопи з 1888 до 1905 року жила, вчилася і працювала народна вчителька і поетеса Марійка Підгірянка», а далі – слова поетеси:

*«Ой не нам та не нам
В кайданах ходити,
Ой не нам та не нам
Ворогам служити».*

Одночасно юні краєзнавці поклали квіти до пам'ятника Тарасові Мельничукові, відомому українському письменникові (1938–1995 рр.), який народився в цьому селі. Пам'ятник споруджено на подвір'ї місцевої школи.

У 2011 році українське суспільство урочисто відзначало 130-річчя від дня народження Марійки Підгірянки. Пошуковці музею вирішили продовжити знайомство з життям і творчістю поетеси, оскільки життя її тісно пов'язане з нашим покутським краєм. Ще до сьогодні живуть люди, які зустрічалися та спілкувалися з письменницею. Доля склалася так, що цій тендітній жінці довелося жити і працювати в

багатьох місцях, але наших гуртківців особливо цікавило її перебування на Тлумаччині.

Першого вересня 1928 року М. Домбровська розпочала працювати в маленькому селі Антонівка. Люди цього села прагнули, щоб їхні діти навчалися грамоти, тому за свої кошти збудували школу, де і погодилася працювати Марія Омелянівна.

У школі працювала двічі на день (дві зміни), але нікому не жалілася на труднощі, старалася зацікавити дітей навчанням, а також організувала вечірню школу для неграмотних селян, створила драматичний гурток, члени якого часто виступали у селах Нижневі, Олеші, Братишеві. Вчителька організувала хату-читальню товариства «Просвіта». Люди з великою повагою ставилися до Марійки Підгірянки.

Сумлінну працю не могло не помітити керівництво шкіл Тлумацького повіту. Від 1 вересня 1938 року інспектор Новодворський призначив учительку на посаду директора чотирикласної школи в селі Братишеві, а завідуючою школою в Антонівці стала її дочка Дарія.

На посаді директора Марійка перебувала лише до початку навчального 1939 року, а далі на одній із нарад керівників шкіл зреклася посади директора на користь свого чоловіка Августина. Також стала працювати в Братишеві і дочка Дарія, яку призначили на посаду вчителя молодших класів.

Через хворобу поетеса відчувала певні труднощі у своїй літературній діяльності. Видавництва, де вона раніше друкувала свої твори, було закрито, а до нових, радянських, боялася посилати рукописи.

У квітні 1941 року з нею стався нещасний випадок, який надовго прикував до ліжка цю працюючу жінку, – на неї наїхав кінь і покалічив її.

Жителі села Братишева вшановують ім'я поетеси. На будинку теперішньої школи встановлено меморіальну дошку з барельєфом і

Вікняни. Будинок, в якому у 1945–1957 рр. жила Марійка Підгірянка

написом: «У цьому селі з 1938 до 1945 року жила і працювала народна вчителька і поетеса Марійка Підгірянка:

*Ой не нам та не нам
в кайданах ходити!
Ой не нам та не нам
Ворогам служити
Марійка Підгірянка».*

18 жовтня 2011 року було здійснено поїздку до села Вікнян Тлумачького району. Знайомство з життям поетеси відбулося в місцевій школі. У цьому навчальному закладі завдяки великій пошуковій роботі директора школи, краєзнавця Михайла Івановича Двоєка в 1990 році створено зал Марійки Підгірянки. З матеріалу, який представлено в цьому залі, та з розповідей Михайла Івановича пошуковці музею дізналися чимало цікавого про життя поетеси та її родини у Вікнянах.

Домбровські прибули до села Вікнян влітку 1945 року. Від вересня сільська школа перейшла на семирічне навчання, а директором школи було призначено Августина Антоновича Домбровського (чоловіка Підгірянки), 1880 р. н. За фахом пан Августин був учителем німецької мови. Дочка Дарія стала працювати в цій же школі вчителькою української мови. Зі слів жителя села Вікнян Мирослава Володимировича Дмитріва (1938 р. н.), стара школа стояла на подвір'ї сучасної.

Оскільки Марійка Підгірянка хворіла, то з приходом до села Вікнян працювати не змогла.

Влада поселила сім'ю Домбровських у хату, що раніше належала полякам, які з певних причин виїхали до Польщі. Хата збереглася до наших днів, хоча її було дещо змінено. Тепер у хаті проживає

Ганна Дмитрівна Дуда (1929 р. н.). Оглянувши хату і місцевість, де проживала поетеса, пошуковці поспілкувалися з теперішньою власницею будинку.

Нас супроводжували дві учениці Вікнянської школи: Віта Налісник та Христина Ткачук. Коли ми зустрілися з Ганною Дудою, то з розмови з нею дізналися, що родом вона із села Загір'я, але навчалася в сусідньому селі Братишеві, а улюбленою її вчителькою була Марійка Підгірянка, яка на той час там працювала. І коли пані Ганна вийшла заміж, то спільно з чоловіком вони й придбали хату, де вона проживає й донині.

Приїжджаючи до Вікнян, Домбровські часто навідувалися до свого колишнього обійстя і спілкувалися з його теперішніми господарями.

Поетеса часто хворіла, лікувалася, а тому пройшло чимало часу, поки вона відновила свою літературну діяльність. Саме у Вікнянах поетеса написала такі поезії: «Дід Мороз», «Вечір», «Веселі малюнки і рисунки», «Книжечка для внуків», «Баба Завірюха», «Під лісом», «Вогонь горить», «День», «Гарний Роман», «Любить мене матуся», «Село зимою», «Зайчик взимку», «Бабусині дарунки» та багато інших.

У травні 1957 року подружжя Домбровських, отримавши право на пенсію, виїхало до села Рудного Пустомитівського району Львівської області.

Завдяки клопотанням друзів-літераторів у 1959 році Марійку Підгірянку було прийнято до Спілки письменників України, а 1961-го громадськість Львівщини відзначала 80-річний ювілей письменниці.

18 травня 1963 року Марійка Підгірянка померла. Поховали її у Львові на Личаківському цвинтарі, на могилі встановлено пам'ятник.

У селі Вікнянах на місці старої школи в 1973 році збудовано нову.

1991-го з нагоди 110-ї річниці від дня народження народної вчительки на будинку школи встановлено меморіальну дошку з барельєфом і написом: «У цьому селі з 1945 до 1957 року жила і працювала народна вчителька і поетеса Марійка Підгірянка:

*Ми – учителі народу,
Даймо за його свободу
Все, що дороге!»*

Як бачимо, доля відміряла чимало часу для того, щоб народна вчителька і поетеса познайомилася із Тлумаччиною. Саме ці покутські краєвиди надихали її на творчість, саме тут вона віддавала свою любов учням. Жителі Тлумаччини полюбили цю творчу особистість і свято бережуть пам'ять про Марійку Підгірянку. Хтозна, скільки ще талантів буде у нас, але кожний з них неповторний та оригінальний. Головне, щоб на таких талантах ми виховували достойне покоління українців і з часом зібрали щедрий урожай патріотів, відданих своїй справі людей, які будуватимуть Україну.

Меморіальна дошка з барельєфом поетеси на Братишівській ЗОШ I–III ступенів

У минулому числі нашого альманаху краєзнавець Дмитро Мохорук у своїй статті «До питання про межі Покуття» звернувся до вчених-істориків з декількома запитаннями щодо географічного розміщення цього своєрідного етнографічного краю. З цього числа альманаху починаємо друкувати широку

відповідь на ці запитання одного з провідних вчених-істориків, знавця історії Покуття, кандидата історичних наук, доцента Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету Андрія Королька.

Вельмишановний Дмитре Івановичу!

Висловлюємо Вам свою повагу і подяку за Ваше уважне ставлення до складних проблем регіональної історії.

Запитання, які Ви поставили, за своїм обсягом і складністю потребували тривалої підготовки, для чого було створено тимчасову науково-дослідну групу, до складу якої ввійшли провідні науковці – викладачі і співробітники ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та Інституту історії, етнології і археології Карпат доцент А. З. Королько (1–3 запитання) і доцент Б. П. Томенчук (2-ге запитання). Наслідком роботи цієї групи є підготовлений для Вас матеріал. (Жирним шрифтом подано Ваш текст).

Відповідь на перше запитання:

У 2008 році Снятин святкував своє 850-річчя від дня першої писемної згадки. Було організовано науково-практичну конференцію за участі вчених Буковини та Прикарпаття, започатковано фестиваль «Покутські джерела».

Визначний вчений Прикарпаття п. Володимир Грабовецький у своїй праці («Ілюстрована історія Прикарпаття». І том. Івано-Франківськ. 2002. Ст. 83) пише, звертаючись до Іпатівського літопису.

«Прибіг із Цесарограда братан цісарів кир Андронік до Ярослава Володимировича в Галич. І прийняв його Ярослав із великою приязню, і дав йому Ярослав декілька городів для підтримки. Які саме це були городи – чи на Прикарпатті, чи на Придунав'ї – невідомо. Вірогідно, що це були Берладські території...»

Наш снятинський історик, публіцист п. Михайло Бажанський з Детройта (США) з цього приводу у своїй праці «Вічно житимуть...» на ст. 13 написав:

«... Андронік, братанок царгородського цісаря, в році 6673, що по нашому численні відповідає 1165-му рокові, “прибіг з Царгорода братанок царів кир Андронік, до Ярослава до Галича”. “Ярослав прийняв його з великою любов’ю й дав йому кілька городів для розваги” (літопис). Андронік Комнен, грецький царевич, чоловік Ірини-Добродії, дочки Мстиславової. А в деяких істориків написано: Андронік, “що втік з Константинополя одержав від

Андрій Королько

Про межі Покуття

князя Осмомисла місто Снятин в XII столітті”. А ще в інших джерелах сказано: «Комнінов Андронік, представник династії візантійських імператорів, в 1165-му році одержав від українських князів місто Снятин на власність». За повідомленнями літопису візантійських істориків XII століття Кіннама і Микити Коніята, Андронік втік з Константинополя в Галич через Валахію, і дальша його дорога могла йти тільки по ріці Прут. Ярослав Осмомисл передав йому декілька міст: Коломию, Городенку і Снятин.

Вдамся ще до таких історичних фактів. У 1958 році, коли загорілася ідея відзначити цю визначну дату, аїї одним із ініціаторів була п. Наталія Семанюк, дружина відомого письменника Марка Черемшини, місцеві радянські і партійні органи, зокрема районний відділ КДБ, дуже цьому спротивилися. Звісно, це були росіяни і східняки, яким були байдужі місцеві історичні ювілеї, тим паче різко проти цього виступили органи КДБ, пояснюючи тим, що може багато прибути на ці святкування колишніх снятинців, які з різних причин опинилися за кордоном. (Тоді область ще не була закрита. – Авт.)

Щоб погасити пристрасті, які почали розгоратися, Снятинський райком Компартії України післав одного із своїх інструкторів п. Василя Чепигу, який нині проживає в нашому містечку, як корінного снятинця в Наукову бібліотеку тодішнього Львівського університету ім. Івана Франка, де зберігається Іпатівський літопис. За підписом заступника директора Ф. М. Максименка зроблено кілька виписок. Серед них:

На сторінці 127-й Іпатівського літопису значилося (польською мовою. Подаємо переклад):

Монографічний зарис

Станіславів 1930 р., накладом редакції “Станіславівська земля”, ст. 14:

У битві Ярослава Галицького з Яном Ростиславовичем Берладником, названим так від садиби Берлад, розташованим над притокою Серету, місто перейшло в руки цього останнього в 1158 р., змінюючи занедовго свого господаря. Ярослав, князь галицький, подарував Андронікові Комненові, кесареві візантійському, який просив його про притулок, декілька міст, між ними, окрім Городенки, Коломиї, Княж двору, також Снятин».

До речі! На сьогоднішній день в Іпатівському літописі цієї сторінки нема. Відповідальні працівники книгосховища Львівської наукової бібліотеки університету причину цього пояснити не можуть. Є така версія, що в 1958 році, щоб не святкувати цей ювілей у Снятині, кагебісти вирвали цей аркуш. Але це не допомогло. Втрутилася республіканська письменницька організація, і свято відсвяткували.

Як це все поєднати? Де істина? Чому не святкують подібні ювілеї Городенка і Коломия? Яка думка вчених істориків з цього приводу?

Одностайну відповідь на Ваші розлогі міркування і роздуми досить важко знайти, оскільки розглянута проблема вимагає чіткого знання першоджерельного матеріалу з питання першої писемної згадки про м. Снятин. Складність розв'язання цієї проблеми полягає ще й у тому, що вивченням цього питання займаються не фахові історики, краєзнавці, публіцисти, знавці белетристики. Питання визначення перших писемних згадок про міста Прикарпаття в давньоруський час перебуває у площині ретельного вивчення першоджерел – руських літописів (подані в різних списках і редакціях, перевірки компіляцій корпусу цих джерел у XV–XIX ст.), іноземних хронік XII–XV ст. польського, чеського, угорського, німецького походження, візантійських джерел. Інформація, яку подають польські історіографічні джерела XIX–XX ст., радянські історики та краєзнавці, діаспорні дослідники про м. Снятин, не завжди перевірена, достовірна. Наведімо заради цього деякі приклади:

у працях польського історика першої половини XX ст. Г. Сейдлера, який, до речі, написав статтю про м. Снятин¹, сказано, що в 1165 р. міста Коломия, Городенка і Снятин тимчасово були передані одному з представників династії візантійських істориків Комнінов Андроніку². Але ж відомо, що Городенка в цей час не існувала³;

як правило, у своїх дослідженнях діаспорний дослідник Снятинщини, краєзнавець Михайло Бажанський не посилався на матеріали, які подавав у своїх працях. Тому його свідчення слід теж уважно перевіряти і належно інтерпретувати.

Що ж до святкування 800-річчя м. Снятина, то відомо, що ідея відзначення цієї круглої дати надійшла з Канади, де в той час проживало багато вихідців з України, зокрема зі Снятинщини. Підтримали цю ідею місцеві краєзнавці А. Рузанов, К. Кройтор, В. Чепига, Н. Семанюк, Л. Хронович, Я. Лукавецький та інші. Для прикладу, в ході підготовки до відзначення 800-річчя Снятина дослідник А. Рузанов опублікував низку наукових статей у снятинській районній газеті, використовуючи архівні матеріали, праці М. Тихомирова, В. Дашкевича та ін. Інтерес до рідної історії, літератури, мистецтва постійно підтримувало літературно-мистецьке об'єднання, до якого входили: Г. Гришко, А. Шидловський, С. Слободянюк, М. Фіглевський, В. Коломієць, Г. Кисіль. Зокрема,

¹Seidler H. Sniatyn: Szkic monograficzny / H. Seidler. – Stanislawow, 1930. – 15 s.

²Харитон В. Я. Снятин над Прутом: Частина перша. Нариси історії міста та околиць від найдавніших часів до початку XX століття / В. Я. Харитон, М. М. Тимофійчук. – Снятин: ПрутПринт, 2003. – 224 с. – С. 30.

³Сіреджук П. Першовитоки Прикарпаття / Петро Сіреджук // Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гаврилів. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2003. – 242 с. – С. 41–55; Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів: Манускрипт-Львів, 2010. – 456 с. – С. 75.

Василь Чепига опублікував десятки статей у місцевій пресі та спогади «Відлуння минулого». Активісти-краєзнавці підготували літературний альманах «Світанок над Прутом». У районній газеті в радянський час друкували матеріали під рубрикою «Люби і знай свій рідний край».

А як розглядають першу писемну згадку про м. Снятин у науковій літературі?

Частина дослідників та енциклопедичні видання зараховують назву Снятин до давньоруських ойконімів. Так, в Українській Радянській Енциклопедії стверджується, що цей населений пункт «уперше згадується 1148 р. як місто Галицького князівства, що у XIII – першій половині XIV ст. входило до складу Галицько-Волинського князівства»⁴. До давньоруського періоду цю назву зараховує Радянська енциклопедія історії України (але вже під 1158 р.)⁵. Однак у жодному з названих видань не вказано джерело, в якому засвідчено цей ойконім у XII ст. Водночас ні автори «Етимологічного словника літописних географічних назв Південної Русі»⁶, ні В. Нерознак у праці «Названия древнерусских городов»⁷ не згадують про Снятин на Пруті як давньоруське поселення. Не названо цього поселення й у відомому списку давньоруських поселень, складеному, як гадають, у XV ст.: «А се имена градомъ всемъ русскимъ, дальнимъ и ближнимъ»⁸. Однак певні дані, щоб Снятин зараховувати до поселень давньоруського періоду, все-таки є⁹. Так, у пам'ятках XIV ст. Снятин іменується містом, а Янко з Чарнкова 1382 р. назвав Снятин одним із найбільших міст Русі¹⁰. Місто цього часу згадується в історичних джерелах сусідніх держав. Румунський історик А. Ксенопол, посилаючись на літописця Мирона Костіна, пише, що в XI–XII ст. на молдавських землях було багато слов'ян. Окремі з них приходили туди з міста Снятина. Снятин названо ім'ям власника міста – воеводи Коснятина Сірославича, відомого воєначальника і впливового боярина при дворі галицького князя Ярослава Осмомисла, який у літописі іменується Кснятин, Костянтин¹¹.

Тому одностайної думки щодо першої писемної згадки про м. Снятин немає.

⁴Українська Радянська Енциклопедія. – К., 1959–1965. – Т. 13. – С. 285.

⁵Харитон В. Я. Снятин над Прутом ... – С. 25.

⁶Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак. – К.: «Наукова думка», 1985. – 256 с. – С. 76–77.

⁷Нерознак В. П. Названия Древнерусских городов / В. П. Нерознак, отв. ред. акад. Д. С. Лихачёв. Институт языкознания АН СССР. – М.: Наука, 1983. – 208 с. – С. 100 – 101.

⁸Там само. – С. 193.

⁹Харитон В. Я. Снятин над Прутом ... – С. 25.

¹⁰Сіреджук П. Містечка, яких немає // Жовтень. – 1981. – №3. – С. 102.

¹¹Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1971. – 639 с. – С. 516.

**Олег Жерноклеєв,
Михайло Сигидин**

Професорові Миколі Васильовичу КУГУТЯКУ – 60!

Цьогоріч відзначає своє 60-ліття Микола Васильович Кугутяк – доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

З ім'ям професора Миколи Кугутяка пов'язана особлива епоха у становленні й розвитку істфаку Прикарпатського університету в роки незалежності України, адже він очолює факультет уже майже два десятиліття. У 1993 р. М. Кугутяка було обрано деканом історичного факультету, а від 2006-го він є директором Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, завідувачем кафедри етнології і археології. Ці роки стали часом докорінного оновлення Інституту, відкриття кафедр і спеціальностей, започаткування нових наукових напрямів і шкіл, виходу у світ ґрунтовних

досліджень, про які раніше, в попередні десятиліття, можна було хіба тільки мріяти.

Шлях до життєвих вершин був нелегкий і тернистий, а всі свої здобутки син простих сільських трудівників завдячує власній важкій праці й наполегливості. Народився ювіляр 27 жовтня 1952 р. в с. Назавизові Надвірнянського району Івано-Франківської області. Закінчив Переріслянську середню школу, історичний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника (1981 р.), аспірантуру в Інституті суспільних наук АН УРСР (м. Львів, 1984 р.). Кандидатську дисертацію на тему «Становище та революційно-визвольна боротьба сільськогосподарського пролетаріату Західної України в 1929–1939 рр.» захистив 28 червня 1985 р. у спеціалізованій раді Одеського державного університету.

Від 1984 р. М. Кугутяк працює на історичному факультеті Івано-Франківського педінституту: спочатку він асистент кафедри історії СРСР і УРСР, у 1986–1988 рр. – старший викладач, 1990-го йому присвоєно звання доцента, 1996 р. – професора. Протягом 1993–1999 рр. очолював кафедру нової та новітньої історії Прикарпатського університету, в 1999–2006 рр. – кафедру всесвітньої історії.

У 1994 р. в Українському вільному університеті (м. Мюнхен, Німеччина) М. Кугутяк захистив дисертацію з присвоєнням вченого ступеня доктора філософії. Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему «Національно-політичний рух у Галичині в 1890–1939 рр.» захистив 6 лютого 1996 р. в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень НАН України за спеціальністю «Етнологія».

Як науковець працює спочатку в ділянці історії українського національно-політичного руху XIX–XX сторіч, згодом – і стародавньої історії Карпат. Проблематика наукових досліджень М. Кугутяка пов'язана з процесом становлення західноукраїнської партійно-політичної системи, напрямками української суспільно-політичної думки та етнонаціональними аспектами політичного руху. В численних наукових і першоджерельних публікаціях розкрито основні віхи розвитку національно-визвольної боротьби в Галичині в 1918–1923 рр., у міжвоєнний період та після Другої світової війни.

Микола Кугутяк є автором понад 200 наукових публікацій, зокрема й низки індивідуальних монографій. Серед них: «Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.)», «Голодомор 1933-го і Західна Україна (Трагедія Наддніпрянщини на тлі суспільних настроїв західноукраїнської громадськості 20–30-х років)», двотомна «Українська націонал-демократія (1918–1939 рр.)» та ін. Він був автором ідеї та головним редактором двох фундаментальних колективних ілюстрованих видань: «Прикарпаття: спадщина віків» (2006) та «Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія» (2008), які отримали високу оцінку фахівців і громадськості.

Нові обрії наукових досліджень відкрила проблематика, пов'язана з етнологією. Заснована й очолювана вченим кафедра етнології і археології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника досліджує етнокультурні процеси в Карпатсько-Дністровському регіоні від найдавніших часів до наших днів.

З ініціативи М. Кугутяка 2007 р. було створено науково-дослідний Інститут історії, етнології і археології Карпат, а також Карпатську археологічну експедицію, яка під його керівництвом протягом 2006–2012 рр. здійснила цілий ряд важливих відкриттів – десятки гірських скельних святилищ, петрогліфічних комплексів, середньовічних і новочасних монастирів. Видано монографії, присвячені унікальним культовим пам'яткам стародавнього населення Карпат: «Терношорське скельне святилище в Карпатах» (2007), «Кам'яні старожитності Космача» (2007), «Скельні святилища сокільських вершин» (2008), «Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам'яток історії та культури у 2-х томах (2011)».

Професор М. Кугутяк виступив організатором цілої низки міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій: Українська повстанська армія – феномен національної історії (2002), Західно-Українська Народна Республіка: до 85-річчя утворення (2003), Духовна вісь України: Галичина – Наддніпрянщина – Донеччина (2004), Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі ХХ століття (2007), Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923. До 90-річчя утворення (2008), Степан Бандера в українському національно-визвольному русі ХХ століття (2008), Традиційна українська культура Прикарпаття в контексті глобалізаційних процесів; Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої збереженню та відродженню традиційних звичаїв та обрядів у етнографічних

регіонах України в рамках III Міжнародного фольклорного фестивалю етнографічних регіонів України «Родослав» (2009), Комуністичні репресії на Прикарпатті в 1939–1941 роках (2009), Народний рух України у новітньому українському державотворенні та розбудові громадянського суспільства (2009), Скит Манявський у духовному і культурному житті України та зарубіжжя: до 400 річчя заснування (2011 р.).

Микола Кугутяк є головним редактором заснованого за його ініціативи в 1997 р. наукового історико-краєзнавчого журналу «Галичина», а також «Вісника Прикарпатського університету. Історія», міжнародного журналу «Карпати: людина, етнос, цивілізація», головою спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій за спеціальностями «Історія України» та «Етнологія». Під керівництвом М. Кугутяка захищено докторську і 23 кандидатські дисертації. Він очолює історичну секцію Івано-Франківського осередку Наукового товариства імені Тараса Шевченка.

Будучи директором Інституту історії і політології, М. В. Кугутяк зробив багато для розбудови історичної освіти і науки в краї. За його ініціативи відкрито ряд спеціальностей (етнологія, політологія), кафедр університету (кафедра історії слов'ян, кафедра історіографії і джерелознавства, кафедра етнології і археології), створено Музей археології і етнографії Прикарпаття.

Ухвалою Івано-Франківської обласної ради та обласної державної адміністрації за значний особистий внесок у розвиток науки професора М. В. Кугутяка нагороджено дипломом «Найкращий науковець року 2005».

У 2007 р. за вагомі наукові досягнення М. Кугутякові було присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України. 2011-го за значний внесок у розвиток освіти і науки України його нагороджено відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «20 років незалежності України». Він також є почесним доктором Ужгородського національного університету.

У свої шістдесят Микола Васильович повен сил і енергії, а нові сміливі вторгнення в «terra incognita» етнології та щоденна практика пізнання нового й незвіданого додають йому неабиякої наснаги, віри й оптимізму, що дозволяють долати всі труднощі та перешкоди, переборювати такі типові для сьогодення байдужість і скептицизм. Його працездатності можуть позаздрити значно молодші колеги, а його дослідницький інтерес і цілеспрямованість є прикладом для молодих генерацій науковців.

З нагоди дня народження бажаємо ювілярові Божого благословення, міцного козацького здоров'я, щастя й нових творчих злетів!

Богдан Гаврилів, Михайло Сигидин До 400-річчя першого перебування в 1613 р. українських козаків на Прикарпатті

Цю подію в історії нашого краю вперше дослідив і опублікував професор В. В. Грабовецький, який виявив у Львівському архіві галицькі судові акти, де зазначено, що 2 жовтня 1613 р. в м. Галичі прилюдно було страчено міщанина з м. Коломиї Ф. Горбаша. Його звинувачували у зв'язках із запорозькими козаками і в тому, що він закликав на допомогу їх бойовий загін у кількості 300 осіб під керівництвом полковника Топоровського. Навесні 1613 року вони прибули через м. Городенку до Коломиї. Отже, це місто впродовж півроку стало центром боротьби місцевого населення з польсько-шляхетським пануванням на Покутті за активної участі запорозьких козаків і міщан на чолі з Ф. Горбашем, якого пізніше польська шляхта арештувала, жорстоко катувала і приступила до смертної кари.

Сподіваємося, що до ювілею у 2013 році громадськість Коломиї вшанує пам'ять Ф. Горбаша у назві однієї з вулиць міста зі встановленням пам'ятної дошки. 1992 р. на честь цієї події в м. Городенці було урочисто відкрито й освячено меморіальну дошку, присвячену перебуванню тут у 1613 р. козаків. Пам'ятний знак встановлено на стіні каплиці «До серця Ісусового» при в'їзді в місто з нагоди 800-річчя виникнення українського козацтва. 1996 р. в книжці «Історія Коломиї» професор В. В. Грабовецький опублікував документ про страту в Галичі Ф. Горбаша, який ми нижче подаємо: «Горбаша стято. Явився тепер перед галицький гродський уряд шляхтич Вавжинець Заборовський. Від імені пана Матвія Яблоновського, коломийського підстарости, також і уродженої Катерини з Коломиї, його жінки, жалібно скаржився проти обвинуваченого міщанина і

Каплиця «До серця Ісусового» Коломиї, велике

громадянина коломийського Горбаша, переданого тут до галицької громадської в'язниці через те, що він, зневаживши всі ухвалення права на свавільників, був причиною і поводом введення із своєї волі до міста Коломиї трьохсот кінних українських козаків низових, які не лише там, в

грабіжництво і шкоди або наїзди на шляхетські дома, монастирі учинили, як то і в Потоці сталося, де монастирі знищені і монахи поранені. До того для спіймання згаданого підстарости пана Яблоновського і його жінки козаки шукали, щоб дав одкуп великою сумою грошей, через те козаки виправили з-поміж себе сто кінних до Тулуківа під Снятином, де на той час пан Яблоновський був гостем на весіллі у пана Лінки, підстарости снятинського, але що був попереджений, виїхав перед ними до Косова в маєтності на той час її милостивої пані Трокер. Для спіймання пані Яблоновської, яка звідти, з Тулуківа, до Товмача вдалася, козаки виправили за нею сорок кінних, між якими був обвинувачений Горбаш. Коли її вже в Товмачі не застали, кинулися за нею, а будучи в селі Грушці, яке до Товмача належить, взяли там у селян вісім коней, з яких гніду клячу виявили під тим обвинуваченим Горбашом, що й бачив гродський уряд. Коли ці козаки через ясновельможного пана Белзького воєводу були з Коломиї виполошені, Горбаш також з ними пішов, а потім повернувся до Коломиї, попиваючи горілку, чинив великі зухвальства і пустощі в місті. Перед цим гродським урядом став особисто робітник Федір Кушнір, який признався до своєї власної клячі. Це визнали під присягою і погодилися підтвердити піддані, що того обвинуваченого Горбаша бачили в Грушці із сто сорок кінних козаків. Представили два листи, один від пані Яблоновської до пана галицького підстарости, де в скарзі широко викладаються факти проти того обвинуваченого Горбаша, яким він був».*

В'їзд козаків у Коломию в 1613 р. Худ. І. Деркач

*Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 5. – Т. 116. – С. 937–938

13 червня – 70 років **Михайлові Миронюку**, краєзнавцеві. Народився в с. Мишині Коломийського району. Від 1950-го – круглий сирота, виховувався у дитячих будинках. З 13 років розпочав трудову діяльність у колгоспах Східної України. Працював робітником у гірничо-добувній промисловості, пожежником, продавцем, кочегаром. В обласній та районній пресі надрукував дослідження: «Про що розказують назви», «Смерть називається НКВС», «Кати живуть серед нас», «Історія Видинова», «Як грабували і обезлюднювали Прикарпаття» («Щоб їм так легко було конати»), «Історія села Корнича», «Історія села П'ядики», «Історія села Турка» та ін.

13 червня – 70 років **Василеві Слезінському**, педагогові, історикові, літературознавцеві. Народився в с. Білих Ославах Надвірнянського району. Закінчив Донецьку гірничо-промислову школу (1959) та історичний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту (1967). Працював на будовах шахт Донбасу, а від 1967-го – учителем Білоославської середньої школи, директором Завадівської НСШ Калуського району, методистом та інспектором шкіл Калуського міськвн. Від 1993-го – заступник директора з навчальної роботи Калуського вищого професійного училища №7. Досліджував творчість Марійки Підгірянки і Костянтини Малицької, інших відомих людей Прикарпаття. Автор численних краєзнавчих публікацій у газетах та журналах, книжок «Марійка Підгірянка. Образки до портрета вчительки і поетеси». (ч. 1 – 1992, ч. 2 – 1994), «Чом, чом, земле моя. Сторінки життя і творчості Віри Лебедової» (1993), спогадів «Україна в Стефаникових творах» (1991), співавтор навчально-методичних посібників «Україна в ХХ ст.» (1992) і «Наш край» (1994). Упорядкував і видав твори Марійки Підгірянки: поему «Мати-страдниця» (1991), оповідання «Марійчин Великдень» (1992), а у співавторстві – збірку «Три віночки». Допомогавав матеріалами у створенні музеїв Делятинського лісокомбінату, Музею освіти Прикарпаття, Музею Марійки Підгірянки в с. Білих Ославах та ін. Лауреат премії ім. Марійки Підгірянки. Помер 28 листопада 2007 року.

27 липня – 60 років **Мирославові Романюку**, історикові, журналісту, педагогові і публіцисту. Народився в с. Закрівцях Коломийського району. Закінчив факультет журналістики Львівського університету ім. І. Франка (1978), аспірантуру та захистив кандидатську дисертацію (1988). У 2001 році захистив докторську дисертацію на тему: «Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870–1940 рр.)», професор (від 2002). У 2009-му його обрали членом-кореспондентом НАН України. Працював редактором університетської багатотиражки «За радянську науку». Від 1982-го – асистент кафедри теорії і практики преси Львівського університету. Заступник директора з наукової роботи (від 1990-го), організатор і керівник Науково-дослідного центру періодики (від 1993-го), професор кафедри видавничої справи і

редагування Української академії друкарства. Від 2003 року – директор Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка НАН України. Автор численних наукових досліджень та публікацій, значна частина яких на краєзнавчу тематику.

4 серпня – 70 років **Миронові Вільшуку**, педагогові, поету, краєзнавцеві. Народився в с. Липівці Тисменицького району. В 1984–1995 – заступник директора Івано-Франківського обласного інституту удосконалення вчителів. Проректор Івано-Франківського інституту післядипломної освіти (1995–2000), заступник начальника Івано-Франківського обласного управління освіти (2000–2002). Свої поезії друкує в обласній та районній пресі, в журналах «Обрії», «Гуцульська школа», «Писанка», «Дзвіночок». Пише оповідання, казки, афоризми. Широкий є спектр публікацій з педагогічної тематики, літературознавчого спрямування. Підготував низку критичних статей про творчість сучасних місцевих авторів. Його напрацювання – це понад півсотні брошур, статей, збірників. Ще у 1986-му побачила світ ґрунтовна праця «Шляхи удосконалення навчального процесу в школі ...», що вийшла у співавторстві з Р. Скульським. Напрацьовував основи відродження педагогічної преси в області, зокрема газети «Поліття», перші номери якої готував до друку. Доклав немало зусиль до заснування журналів «Обрії», «Джерела». Читачі отримують його оригінальні матеріали з життя і творчості галицьких поетес поч. ХХ ст.: Уляни Кравченко – «Матеріали з життя і творчості Уляни Кравченко» (1990), «Ми – надія народу» (1992), «Веснівочка» (1998); Марійки Підгірянки – «З відомого в житті і творчості Марійки Підгірянки» (1990), «Марійка Підгірянка. Мати-страдниця» (1995). Автор статей про Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Олену Телігу, Юрія Клена, Дарію Рихтицьку, Миколу Лукаша, Пантелеймона Куліша, Степана Пушика та ін. Мирон Вільшук – лауреат премії імені Марійки Підгірянки (1991). Один із засновників Івано-Франківського ТУМ ім. Шевченка «Просвіта», був у складі першого та наступних його правлїн.

11 вересня – 90 років **Марії Михайлевській**, музеєзнавцеві. Народилася в м. Коломиї. Закінчила Коломийську гімназію (1942), курси німецької мови в Московському інституті іноземних мов (1962). Від 1944-го до 1972-го працювала в Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття екскурсиводом, а згодом науковим працівником у відділі кераміки. Зібрала й опрацювала чимало експонатів для поповнення музею. Автор декількох путівників, низки статей в періодичній та співавтор тематико-експозиційних планів і виставоку музеї.

17 вересня – 50 років **Ігореві Пелехатому**, священику УГКЦ, журналістові і видавцю. Народився в м. Копейську Челябінської області (Росія). Закінчив філологічний факультет Чернівецького університету ім. Федьковича (1986), працював журналістом районної газети на Тернопільщині, галузевої багатотиражки «Будівельник» та міської

газети «Західний Кур'єр» в Івано-Франківську. Від 1991-го – головний редактор часопису «Нова Зоря» Івано-Франківської єпархії УГКЦ, від 1995-го – директор видавництва «Нова Зоря». Член НСЖУ від 1990-го. Закінчив Івано-Франківський теолого-катехитичний духовний інститут УГКЦ (1995). Рукоположений на священника (1999). Редактор кількох сотень видань, автор численних передмов до книжок. Упорядник книжки «Крізь терня до зірок» (2010) про страдницький шлях і богословську спадщину блаженного мученика Симеона Лукача, єпископа катакомбної УГКЦ. У 2000–2001 – офіційний постулятор Івано-Франківської єпархії УГКЦ у справі беатифікації блаженних мучеників Григорія Хомишина, Симеона Лукача й Івана Слезюка. Почесний член обласної організації Національної спілки краєзнавців України. Нагороджений грамотою Апостольської столиці в Римі та золотою медаллю «Почесний Хрест за Церкву та Вселенського Архієрея» (2001), дипломом і медаллю за перше місце у Всеукраїнському конкурсі «На найкраще висвітлення історії Галича» ім. Памви Беринди (2007), грамотою Верховного архієпископа Києво-Галицького Любомира Гузара за висвітлення історії древнього Галича і Галицької митрополії (2007), грамотою ВУТ «Просвіта» (2006), численними грамотами Івано-Франківської ОДА і міськвиконкому.

20 вересня – 60 років **Катерині Каркадим**, мистецтвознавцеві, художниці. Народилася в м. Коломиї. Закінчила Косівський технікум народних художніх промислів (1973) та Київський художній інститут (1986). Працювала художником-оформлювачем Коломийського заводу управління будівельних матеріалів. Від 1976-го – в Музеї народного мистецтва Гуцульщини і Покуття, спочатку фотографом, а згодом художником і екскурсоводом, завідувачем відділу різьби по дереву. Учасниця всеукраїнських та міжнародних виставок, багатьох наукових конференцій і симпозіумів. Автор декількох каталогів і низки статей в «Енциклопедії Коломийщини» та періодичній пресі. Заслужений діяч мистецтв України. Член Національної спілки художників України (з 1993), Коломийської асоціації митців.

22 вересня – 140 років **Осипові Роздольському**, педагогові, фольклористу, етнографу і перекладачеві. Народився в селі Доброводах, тепер Збаразького району Тернопільської області. Закінчив Львівський університет (1897). Вчителював у гімназіях Коломиї, Перемишля і Львова. Збирач і дослідник української народної музики. Записав у 1900–1936 декілька тисяч народних пісень з мелодіями. Член Етнографічної комісії АН УРСР (від 1926-го), керівник наукової експедиції на Львівщині (1940–1941). Співпрацював з І. Франком, В. Гнатюком, Ф. Колесою, С. Людкевичем. Матеріали, які він зібрав, зокрема: «Галицько-руські народні казки» (1895–1899), «Галицькі народні новели» (1900), «Галицько-руські народні мелодії» у двох томах (1906, 1907), було опубліковано в «Етнографічному

збірнику НТШ». Переклав «Євтифона» Платона та ін. твори давньогрецької літератури українською мовою, а також новели й оповідання В. Стефаніка, Леся Мартовича, С. Васильченка і драматичні твори Лесі Українки німецькою і польською мовами. Помер 27 лютого 1945 року у Львові.

27 вересня – 70 років **Олегові Бойкевичу**, художникові, громадсько-культурному діячеві. Народився в м. Рогатині. Закінчив Яворівську школу художніх ремесел, згодом ПТУ №14 селища Івано-Франкового Яворівського району Львівської області (1961), Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (1977). Працював відповідальним секретарем Рогатинської районної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, дизайнером у мм. Чернігові та Прип'яті, згодом молодшим науковим працівником Івано-Франківського обласного художнього музею. Понад 30 років керує в Рогатині зразковою дитячою студією образотворчого мистецтва при Школі естетичного виховання учнів. За сприяння О. Бойкевича в Рогатині в церкві Святого Духа створено Музей іконопису, а в колишній садибі письменника, педагога та громадсько-політичного діяча Миколи Угриня-Безгрішного – його меморіальний музей. Зібрав одну з найбільших музейних збірок творів відомого українського художника Юліана Панькевича, яку передав обласному художньому музеєві разом з багатьма старовинними іконами і творами відомих художників минулого. Творчо працює в галузі малярства. Його твори є у фондах державних та приватних музеїв, експонувалися на персональних виставках. Був одним з ініціаторів і довголітнім головою Рогатинського громадсько-культурного товариства «Дзвін», делегатом Першого установчого з'їзду НРУ за перебудову. Його обирали депутатом обласної ради першого демократичного скликання та головою Рогатинської міської ради. З його ініціативи в Рогатині відроджено гімназію ім. Володимира Великого, всеукраїнський дитячий журнал «Дзвіночок». Автор краєзнавчих брошур «Роксоляна і Рогатин» та «Музей М. Угриня-Безгрішного» (2000), низки краєзнавчих статей у місцевій пресі, енциклопедичного довідника «Рогатинщина в іменах, назвах, подіях» на сайті Rogatyn.Info.

30 вересня – 50 років **Тарасові Маланюку**, історикові, педагогу. Народився в с. Гошеві Долинського району. Закінчив Болехівську середню школу №2, Івано-Франківське ТУ №13. Від 1981-го до 1983-го проходив строкову службу в Збройних силах СРСР. Після служби в армії працював на Івано-Франківському радіозаводі. У 1987–1992 навчався на історичному факультеті Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаніка. Працював методистом Центру дитячої творчості й учителем історії середньої школи №24 м. Івано-Франківська. Від 2003-го – асистент, старший викладач кафедри туризму і краєзнавства Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені В. Стефаніка. Автор та співавтор понад 30-ти

наукових публікацій і навчально-методичних посібників, основними з яких є: «Туризм і краєзнавство у школі» (2009), «Краєзнавство і туризм» (2010), «Івано-Франківщина – край туризму» (2009), «Покуття» (2010), «Станіславів, Станіслав, Івано-Франківськ» (2012).

2 жовтня – 70 років **Надії Будуйкевич**, педагогові, краєзнавцю-екскурсоводові. Народилася в с. Старуні Богородчанського району. Закінчила історико-філологічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту (1966) та філологічний факультет Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (1994). Від 1971-го – викладач української мови на підготовчому відділі, старший викладач української мови на кафедрі українознавства, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного університету нафти і газу. Екскурсовод першої категорії, завідувачка Музею історії ІФНУНГ. Організовує та проводить в університеті свята Коляди, Великодні заходи. Автор підручників з української мови, путівника «Старуня – скарбниця геосфери» (у співавт.), багатьох статей на краєзнавчу тематику в обласній пресі.

4 жовтня – 70 років **Дмитрові Юсипу**, письменникові, публіцисту, літературному критикові і журналісту. Народився в с. Лужках Долинського району. Член Національної спілки письменників України. Закінчив Львівський університет. Працює в редакціях обласних газет. Автор документальних нарисів й есе, оглядів та рецензій, присвячених актуальним проблемам історії літератури та громадсько-політичного життя, фольклорно-етнографічним процесам, незаслужено забутих діячам минулого, які друкувалися в республіканських і обласних журналах та газетах. За роки незалежності окремими виданнями вийшли книжки: «Вогонь Світлодара», «При світлі слова», «Микола Федюшка-Євшан. Нарис життя і творчості», «Корона і вінок терновий», «Зіновій Красівський. Сторінки життя і творчості», «Ця Богом послана Голгофа...», «Норовистий кінь Посейдона», «Виклик доли» та ін. Лауреат літературних премій: Другої міжнародної Українського вільного університету в Нью-Йорку (США), Фонду Водяників-Швабінських, Всеукраїнської ім. Олександра Білецького, обласної ім. Василя Стефаника та міської ім. Івана Франка.

7 жовтня – 150 років **Олексі Волянському**, священику, громадсько-культурному діячеві, знавцеві побуту і звичаїв на Гуцульщині. Народився в с. Звинячі на Тернопільщині. Працював душпастирем у сс. Розтоках, Сереті, а від 1893-го до 1923-го – парохом у Криворівні, пізніше – в Соколовіці. 1901-го подав В. Шухевичу характеристику народних промыслов у Криворівні, дані про різьбярів А. Дячука, М. Готича, О. Іваничука, В. Якіб'юка, Василя і Луку Харуків та ін. Ці відомості В. Шухевич частково використав у праці «Гуцульщина» (Ч. 11). О. Волянський також допомагав Шухевичеві збирати етнографічний матеріал для інших частин «Гуцульщини». За сприяння науковцям у вивченні Гуцульщини

Волянського прийняли членом етнографічної секції Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Помер 1947 року в селі Соколовіці Косівського району.

14 жовтня – 50 років **Борисові Савчуку**, історикові, доктору історичних наук, професорові. Народився в м. Дубні Рівненської області. Закінчив історичний факультет Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки (1984). Захистив кандидатську (1991) та докторську (1999) дисертації. Від 1994-го працює в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника старшим викладачем, доцентом кафедри всесвітньої історії (1994–1996), старшим науковим співробітником Відділу регіональних проблем Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України та Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (1996–1999). У 2000–2005 роках займав посаду завідувача кафедри історіографії і джерелознавства Прикарпатського національного університету, 2005–2009 – професор цієї кафедри. Від 2007-го завідує кафедрою туризму і краєзнавства Інституту туризму Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Здійснив комплексне наукове дослідження діяльності громадських організацій і товариств у Галичині в кінці XIX – на початку XX ст., вивчав проблеми, пов'язані з іноземною військовою інтервенцією і національно-визвольною боротьбою українського народу в добу ЗУНР. Автор понад 100 праць, з них – сім персональних монографій і три підручники.

27 жовтня – 60 років **Миколі Кугутяку**, історикові, педагогу, докторові історичних наук, доктору філософії, професорові, заслуженому діячеві науки і техніки України. Закінчив історичний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаника та аспірантуру при Інституті суспільних наук АН УРСР (1984). Від 1984-го – асистент, старший викладач, доцент, завідувач кафедри загальної історії (від 1990-го), декан історичного факультету (1993). Від 2006-го – директор Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, завідувач кафедри етнології і археології. Засновник нового напрямку в українській історичній науці – археопетрології, що досліджує стародавні мегалітичні пам'ятки. Наукова школа з історичної етнології під керівництвом професора М. Кугутяка займається дослідженням етнокультурних процесів у Карпатському регіоні від найдавніших часів до наших днів. Наукова етнологічно-археологічна експедиція «Карпати – Дністер» під його керівництвом впродовж 2008 року здійснила в Карпатах низку важливих відкриттів – унікальних пам'яток історії та культури стародавнього населення краю: Терношорське, Космацьке, Завоєльське, Татарівське та інші святилища з рідкісними у світовій практиці зразками кам'яної монументальної скульптури епохи неоліту і бронзи. Основні результати роботи М. Кугутяка опубліковано в чотирьох індивідуальних і 12-ти колективних монографіях, автор понад сотні

наукових статей. Він є редактором науково-краєзнавчого журналу «Галичина», «Вісника Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника», серії «Історія», міжнародного наукового журналу «Карпати, людина, етнос, цивілізація», член редакційної колегії альманаху «Краєзнавець Прикарпаття».

17 листопада – 70 років **Богданові Тимінському** (літ. псевдоніми: Богдан Прут, Остап Мельничук), журналістові, публіцисту, краєзнавцеві. Він член Спілки журналістів СРСР, переможець республіканського конкурсу «Золоте перо». Народився в м. Коломиї. Після закінчення Коломийської середньої школи №5 працював на будівництві, в лінійно-технічному управлінні та райвузлі зв'язку. В 1962–1966 проходив строкову службу у Військово-Морському флоті у Прибалтиці, де розпочав журналістську діяльність військовим газет «Страж Балтики», «На вахті», «Молодь Естонії». Закінчив однорічні курси військовиків і факультет журналістики Львівського університету ім. І. Франка. Працював літпрацівником коломийської газети «Червоний прапор» (1966–1972), завідувачем відділу верховинської газети «Світанок» (1972–1974). Кореспондент, а згодом заступник головного редактора івано-франківської газети «Комсомольський прапор» (1974–1981), редактор Коломийського районного радіомовлення (1981–1990) та власний кореспондент газети «Прикарпатська правда». Автор сотень різноманітних статей у союзній та республіканській пресі, зокрема 200 публікацій і розвідок з історії, етнографії, краєзнавства. Окремі статті побачили світ в україномовних газетах Франції, Канади, США. Помер у 2011 році.

25 листопада – 60 років **Іванові Зеленчуку**, кандидатів фізико-математичних наук, старшому науковому співробітникові філії Національного науково-дослідного інституту українознавства. Народився в с. Зеленому Верховинського району. В 1994 році запропонував нову форму організації системи навчальної роботи ЗНЗ Гуцульщини з розвитку творчих здібностей учнів: індивідуальні творчі проекти випускників шкіл (матури). Займається підготовкою щорічних науково-практичних конференцій, які проходять в рамках традиційних Гуцульських фестивалів. Проводить експедиційні українознавчі дослідження етнонаціональної системи Гуцульщини, народного мистецтва гуцулів, пам'яток історії та культури регіону, виявляє і досліджує цінні об'єкти природи. Ініціатор створення у Верховині приватного музею Хата-музей кінофільму «Тіні забутих предків». Бере участь у підготовці щорічника «Гуцульський календар» та журналу «Гуцульщина». Автор та співавтор п'яти окремих видань на краєзнавчу тематику, понад 200 статей у періодиці. Нагороджений медаллю В. О. Сухомлинського (2007) за успіхи в науковій роботі.

17 грудня – 90 років **Мирославі Сахро**, бібліографові, мистецтвознавцю. Народилася в с. Жаб'ї, тепер селище Верховина. Закінчила

Харківський бібліотечний інститут. Працювала завідувачем відділу тканин, вишивки та одягу. Досліджувала народне мистецтво Гуцульщини. Збирала й опрацювала чимало творів народного мистецтва, а також вела популяризаторську роботу: організовувала вечори, конференції, зустрічі. Авторка багатьох путівників, інформацій та науково-популярних статей у періодичній пресі. Брала участь в організації громадських музеїв етнографії в Яворові, Олексі Довбуша в Печеніжині, Мирослава Ірчана в П'ядиках і Петра Козланюка в Перерові. Залишила велику рукописну спадщину.

19 грудня – 70 років **Миколі Корнелюку**, майстрові народних гуцульських промислів, членові Спілки художників України, заслуженому майстрові народної творчості України, власникові приватного Етнографічного музею родини Корнелюків. Народився в с. Перехресному Верховинського району. Закінчив місцеву семирічну та Верховинську середню школи. Працював у колгоспі, Косівському художньому комбінаті. Власник найбільшого в Україні приватного музею народного мистецтва, який налічує близько двох тисяч експонатів. Організував понад 50 всесоюзних та всеукраїнських виставок. У 1988 році свою персональну виставку подарував у Фонд миру. Виготовляє одяг для учасників фольклорно-етнографічних ансамблів.

21 грудня – 60 років **Миколі Сімкайлові**, єпископу Коломийсько-Чернівецької єпархії, членові колегії обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, лауреатові обласної пам'яткознавчої премії ім. Івана Вагилевича. Народився в м. Караганді Казахської РСР (тепер Казахстан). Закінчив Івано-Франківське ПТУ №1 (1970). 1971-го його призвали на дійсну військову службу. Ще до армії почав студіювати богословські дисципліни (підпільно), а повернувшись з війська, продовжував навчання у підпільній семінарії. Від 1974-го вісім років працював у пожежній охороні. В цьому ж році єпископ Павло Василик рукоположив його на священника УГКЦ. На Зелені Свята 1989 року о. Сімкайло вперше за 40 років тоталітарного режиму відправив панахиду на знищених могилах січових стрільців в Івано-Франківську. 1990-го єпископ Софрон Дмитерко призначив о. Сімкайла настоятелем кафедрального собору Святого Воскресіння УГКЦ в Івано-Франківську. Зусиллями о. Миколи храм було відреставровано, в нішах встановлено скульптури митрополита Андрея Шептицького та святих князя Володимира Великого і княгині Ольги. Отець Сімкайло став ініціатором створення в Івано-Франківську Карітасу «Любов і милосердя», який допомагає знедоленим жителям міста та єпархії. Під його керівництвом побудовано Благодійно-катехитичний центр при кафедральному соборі, який відіграє важливу роль в духовному відродженні нашого народу. Другого червня 2005 року о. Сімкайло номінували єпископом Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ.

Збудуємо методом народної будови пам'ятник «Руської трійці» в Івано-Франківську!

У червні 2012 року розпочалася історико-патріотична акція на Прикарпатті «Збудуємо пам'ятник «Руській трійці» – зачинателям українського національного відродження у Галичині, авторам альманаху «Русалка Дністровая» першої книги українською мовою на західноукраїнських землях (1837 р.) о. Маркіяну Шашкевичу, І. Вагилевичу, Якову Головацькому.

Продовжуємо друкувати список благодійників, які вносили кошти на спорудження в Івано-Франківську методом народної будови пам'ятника «Руської трійці»:

33. Сохан Є. І., м. Івано-Франківськ, 7.08.2012 р. – 100 грн., – 5505 грн.
34. Флис С. С., м. Яремче, 7.08.12 р. – 100 грн., – 5605 грн.
35. Срайчук Ю., смт. Делятин, 8.08.2012 р., – 50 грн., – 5655 грн.,
36. Шеремет О. П., м. Івано-Франківськ, 8.08.12 р., – 50 грн., – 5705 грн.
37. Смирнов В. В., м. Івано-Франківськ, 8.08.2012 р., – 50 грн. – 5755 грн.
38. Нагірний М. Б., м. Івано-Франківськ, 10.08.12 р., – 50 грн. – 5805 грн.
39. Шатурма О. Я., м. Івано-Франківськ, 15.08.12 р., – 50 грн. – 5855 грн.
40. Марчук В. В., м. Івано-Франківськ, 28.08.12 р., – 100 грн., – 5955 грн.
41. Марчук Г. І., м. Івано-Франківськ, 28.08.12 р., 100 грн., – 6055 грн.
42. Марчук Н. В., м. Івано-Франківськ, 28.08.12 р., – 50 грн. – 6105 грн.
43. Горбань Г. В., м. Івано-Франківськ, 29.08.12 р., – 200 грн., – 6305 грн.
44. Микулин Р. М., с. Мала Тур'я Долинського р-ну, 2.07.12 р., – 100 грн., – 6405 грн.
45. Михайлюк Л. П., 27.07.12 р., – 50 грн., – 6455 грн.
46. Драгомирецька О. В., 7.08.12 р., – 250 грн., – 6705 грн.
47. Матюшина Р. В., 21.08.12 р., – 500 грн., – 7205 грн.
48. Сич О. М., м. Івано-Франківськ, 30.08.12 р., – 1000 грн., – 8205 грн.,
49. Вагилевич І. Д. м. Івано-Франківськ, 31.08.12 р., – 1000 грн., – 9205 грн.
50. Ловодюк Я. М., м. Івано-Франківськ, 3.09.12 р., 50 грн. – 9255 грн.
51. Курищук В. Ю., смт. Яблунів Косівського району, 5.09.12 р., – 100 грн., – 9355 грн.
52. Карась Г. В., м. Івано-Франківськ, 6.09.12 р., 100 грн. – 9455 грн.
53. Бігусяк М. Б., м. Тисмениця, 6.09.12 р., – 100 грн., – 9555 грн.
54. Івано-Франківське видавництво «Нова Зоря» (директор о. Ігор Пелехатий) , 6.09.12 р. – 1500 грн. – 11 055 грн.
55. Кафедра ендокринології Національного медичного університету, 6.09.12 р., – 140 грн., – 11 195 грн.
56. Національний заповідник «Давній Галич», 6.09.2012 р., – 205 грн. – 11 400 грн.
57. Морозюк В. К., м. Івано-Франківськ, 11.09.12 р. – 50 грн. – 11 450 грн.
58. Храбатин Н. Д., м. Івано-Франківськ, 11.09.12 р. – 50 грн. – 11 500 грн.
59. Яровенко О. Д., с. Чернятка, Бершадський р-н., Вінницька обл., 11.09.12 р., – 300 грн. – 11 800 грн.
60. Гуцуляк Б. М., м. Івано-Франківськ, 12.09.12 р., – 100 грн. – 11 900 грн.
61. Гуцуляк О. Б., м. Івано-Франківськ, 12.09.12 р. – 100 грн. – 12 000 грн.
62. Климишин І. А., м. Івано-Франківськ, 12.09.12 р. – 100 грн. – 12 100 грн.
63. Гаврилів М. Б., м. Івано-Франківськ, 15.09.12 р., 100 грн. – 12 200 грн.
64. Василюшин П. А., с. Ясень Рожнятівського р-ну, – 500 грн. – 12 700 грн.
65. Безгачнюк В. В., м. Івано-Франківськ, 18.09.12 р., – 50 грн. – 12 750 грн.
66. Івано-Франківський обком профспілки працівників освіти і науки (голова Габора М. М.), 18.09.12 р. – 1000 грн. – 13 750 грн.
67. Треф'як Я. І., м. Івано-Франківськ, 18.09.12 р. – 50 грн. – 13 800 грн.

68. Карп'як І. М., с. Бортники, Тлумацький р-н., 18.09.12 р. – 50 грн. – 13 850 грн.
69. Романюк Я. І., м. Снятин, 18.09.2012 р. – 50 грн., – 13 900 грн.
70. Тимів І. М., м. Калуш, 19.09.12 р., – 150 грн. – 14 050
71. Владика Софрон Мудрий, м. Івано-Франківськ, 20.09.12 р. – 1000 грн. – 15 050 грн.
72. Сигидин М. В., м. Івано-Франківськ, 29.09.12 р. – 200 грн. – 15 250 грн.
73. Романюк Л. Я., м. Снятин, 20.09.12 р. – 50 грн. – 15 300 грн.
74. Мороз В. І., с. Саджава Богородчанського р-ну, 20.09.12 р. – 50 грн. – 15 350 грн.
75. Адамович С. В., м. Івано-Франківськ, 28.09.12 р. – 50 грн. – 15 400 грн.
76. Шинкарук Ярослав Іванович, 18.09.12 р. – 50 грн. – 15 450 грн.
77. Федорак Володимир Васильович, м. Івано-Франківськ, 28.09.12 р., – 50 грн. – 15 500 грн.
78. Береговський Зіновій Леонідович, 28.09.12 р., – 100 грн., – 15 600 грн.
79. Інститут історії і політології ПНУ ім. В. Стефаника, 5.10.12 р., – 1885 грн. – 17 485 грн.
80. Фізико-технічний факультет ПНУ ім. В. Стефаника, через доц. Яблонь Л. С., 5.10.12 р., – 1420 грн., – 18 905 грн.
81. Кафедра українознавства Івано-Франківського національного медичного університету (зав. кафедри, акад. Качкан В. Ф.), 6.10.2012 р., – 410 грн., – 19 315 грн.
82. Завгородня Т. К., м. Івано-Франківськ, 7.10.12 р., – 200 грн. – 19 515 грн.
83. Тимів І. М., м. Калуш, 7.10.12 р. – 50 грн. – 19 565 грн.
84. Лукань В. Г., м. Івано-Франківськ, 8.10.12 р. – 50 грн., – 19 615 грн.
85. Директор Івано-Франківського видавництва «Місто-НВ» Роман Онуфріїв, 10.10.12 р. – 2000 грн. – 21 615 грн.
86. Бідичак Я. І., м. Івано-Франківськ, 10.10.12 р., – 200 грн. – 21815 грн.
87. Юридичний коледж ПНУ ім. Стефаника, через Наконечну І. М., 12.10.12р., – 980 грн. – 22 795 грн.
88. ЗОШ №6, м. Івано-Франківськ, директор Максимчук І. Є., 9.10.12 р. – 755 грн. – 23 550 грн.
89. Інститут історії і політології ПНУ ім. В. Стефаника, 9.10.12 р. – 985 грн. – 24 535 грн.
90. Фізико-технічний факультет ПНУ ім. В. Стефаника, 9.10.12 р. – 120 грн. – 24 655 грн.
91. Інститут природничих наук ПНУ ім. В. Стефаника, 10.10.12 р. – 560 грн. – 25 215 грн.
92. Інститут історії і політології ПНУ ім. В. Стефаника, через доц. Королька А. З., 10.10.12 р. – 200 грн. – 25 415 грн.
93. Яровенко О. Д., с. Чернятка Бершадського р-ну Вінницької обл., 1.09.12 р. – 300 грн., банк, – 23 715 грн.
94. Вишиванюк М. В., м. Івано-Франківськ, 3.09.12 р. – 3000 грн., банк, – 28 715 грн.
95. Янковський С. С., м. Долина, 7.09.12 р. – 100 грн., банк, – 28 515 грн.
96. Камінська Р. ЗОШ І–ІІ ст. Рожнятівський р-н, 8.10.12. – 102 грн., банк, – 28 917 грн.
97. Круп'яш Л. В., 8.10.12 р., – 521 грн., банк, – 29 438 грн.
98. Князівська ЗОШ, Рожнятівський р-н, через С. Федорів, 8.10.12 р., – 215 грн., банк, – 29 653 грн.
99. Спаська ЗОШ, Рожнятівський р-н, через Запухляка Ігоря, 10.10.12 р., – 260 грн., банк, – 29 913 грн.
100. Івано-Франківська обласна наукова бібліотека ім. І. Франка, (директор Бабій Л. В.), 11.10.12 р., – 375 грн., – 30 288 грн.
101. Ріпнянська ЗОШ, Рожнятівський р-н, через Скалівську, 11.10.12 р., – 175 грн., банк, – 30 463 грн.
102. Ілемнянська ЗОШ І–ІІІ ст. Рожнятівського р-ну, 12.10.12 р., – 300 грн., банк, – 30 763 грн.
103. Лесівська ЗОШ Богородчанського р-ну, через Бабія В. І., 9.10.12 р., – 150 грн. – 30 913 грн.
104. Киселюк Р. М., м. Яремче, 9.10.12 р., – 100 грн., – 31 013 грн.
105. Максим'юк М. І., с. Битків Надвірнянського р-ну, 10.10.12 р., – 50 грн., – 31 063 грн.
106. Зварчук О. М., м. Надвірна, 10.10.12 р. – 50 грн. – 31 113 грн.
107. Янко І. М., с. Добротів, Надвірнянського р-ну, 9.10.12 р. – 50 грн. – 31 163 грн.
108. Фаб'як Б. М., м. Надвірна, 9.10.12 р., – 50 грн., – 31 213 грн.
109. Кушнерчук М. І., 0.10.12 р, – 10 грн., – 31 223 грн.
110. Семкіяш М. С., м. Надвірна, 9.10.12 р., – 10 грн., 31 233 грн.
111. Інститут туризму ПНУ ім. В. Стефаника, 2.10.12 р., – 1620 грн. – 32 853 грн.
112. Факультет іноземних мов ПНУ ім. В. Стефаника, 2.10.12 р., – 400 грн. – 33 253 грн.
113. Педагогічний інститут ПНУ ім. В. Стефаника, 3.10.12 р., – 2710 грн., – 35 963 грн.
114. Бойко І. М., с. Гаврилівка Надвірнянського р-ну, 3.10.12 р. – 50 грн. – 36 013 грн.
115. Наукова бібліотека ПНУ ім. В. Стефаника, через Бігусяка М. В. – 500 грн. – 36 513 грн.

Наші автори

Бігун Василь

– краєзнавець, педагог, ветеран праці

Гаврилів Богдан

– кандидат історичних наук, доцент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заст. голови обласної організації НСКУ

Гандзюк Ростислав

– історик-краєзнавець, заступник керівника науково-редакційного відділу «Звід пам'яток історії та культури України. Івано-Франківська область»

Гук Василь

– краєзнавець, ветеран педагогічної праці

Духович Наталія

– методист Івано-Франківського обласного державного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді

Жерноклеєв Олег

– доктор історичних наук, професор, зав. кафедри всесвітньої історії Інституту історії і політології ПНУ імені Василя Стефаника

Житкевич Анатолій

– член НСПУ (Торонто, Канада)

Захарова Мирослава

– науковий працівник відділу історії Івано-Франківського краєзнавчого музею

Косило Ірина

– завідувача відділу Івано-Франківського обласного державного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді

Косило Михайло

– директор Івано-Франківського обласного державного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді, голова обласної організації НСКУ, заслужений працівник освіти України

Карп'як Іван

– директор Історико-краєзнавчого музею в селі Бортники Тлумецького району, член НСКУ

Квацук Володимир

– доцент кафедри мистецьких дисциплін Інституту мистецтв ПНУ ім. В. Стефаника

Клим'юк Михайло

– краєзнавець, директор Яблунівської ЗОШ Косівського району

Королько Андрій

– кандидат історичних наук, доцент Інституту історії і політології ПНУ імені Василя Стефаника

Левицький Василь

– науковий працівник музею Марійки Підгірянки в с. Білих Ославах Надвірнянського району

Припхан Б. Роман (1916–2006)

– учасник Другої світової війни, старшина дивізії зброї СС «Галичина»

Сигидин Михайло

– кандидат історичних наук, доцент, заступник директора Інституту історії і політології ПНУ імені Василя Стефаника, член НСКУ

Тимів Іван

– історик, завідувач Етнографічного музею Калущини, член НСКУ

Флис Світлана

– старший науковий працівник Музею етнографії та екології Карпатського краю, член НСКУ

о. Ханенко Мирослав

– настоятель церкви Благовіщення Пречистої Діви Марії в с. Заріччі Надвірнянського району

Шеремет Олександр

– редактор профспілкової газети «Єдність», член НСКУ

Янко Іван

– директор Добротівської школи Надвірнянського району, член НСКУ